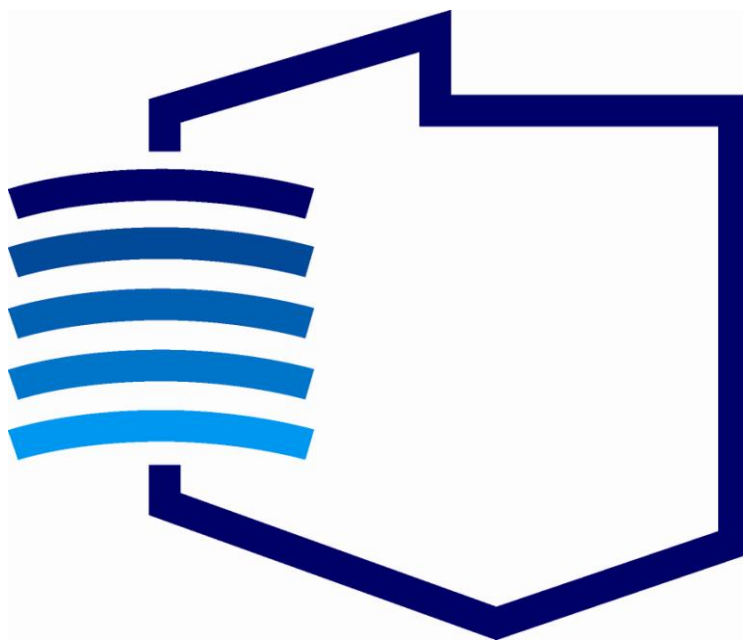

STRATEGIA

>> ROZWOJU POLSKI ZACHODNIEJ 2020

Przyjęta przez Radę Ministrów 30.04.2014 r.

Spis treści

1.	WPROWADZENIE	4
1.1.	KONTEKST POWSTANIA STRATEGII, ZASADY OPRACOWANIA DOKUMENTU	4
1.2.	MIEJSCE STRATEGII W PORZĄDKU DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH.....	7
2.	STRESZCZENIE.....	10
3.	DIAGNOZA I TRENDY ROZWOJOWE	11
3.1.	POZYCJA ROZWOJOWA I KONKURENCYJNA POLSKI ZACHODNIEJ NA TLE POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ TRENDY ROZWOJOWE	11
3.2.	DIAGNOZA W OBSZARZE ZIDENTYFIKOWANYCH POTENCJAŁÓW.....	18
3.2.1.	POTENCJAŁ ZWIĄZANY Z POŁOŻENIEM.....	18
3.2.2.	POTENCJAŁ ZWIĄZANY Z ROZWOJEM GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY.....	28
3.3.	ANALIZA SWOT.....	38
4.	WYZWANIA, WIZJA ROZWOJOWA.....	39
5.	CEL GŁÓWNY, CELE SZCZEGÓŁOWE ORAZ KIERUNKI INTERWENCJI	41
5.1.	CEL SZCZEGÓŁOWY I: INTEGRACJA PRZESTRZENNA I FUNKCJONALNA MAKROREGIONU	43
5.2.	CEL SZCZEGÓŁOWY II: BUDOWA OFERTY GOSPODARCZEJ MAKROREGIONU	44
5.3.	CEL SZCZEGÓŁOWY III: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU NAUKOWO-BADAWCZEGO MAKROREGIONU	45
6.	WSKAŹNIKI REALIZACJI.....	48
7.	SYSTEM REALIZACJI	49
7.1.	SYSTEM WDRAŻANIA	49
7.2.	SYSTEM KOORDYNACJI	51
7.3.	SYSTEM MONITOROWANIA.....	53
7.4.	SYSTEM EWALUACJI (OCENY).....	55
8.	RAMY FINANSOWE	56

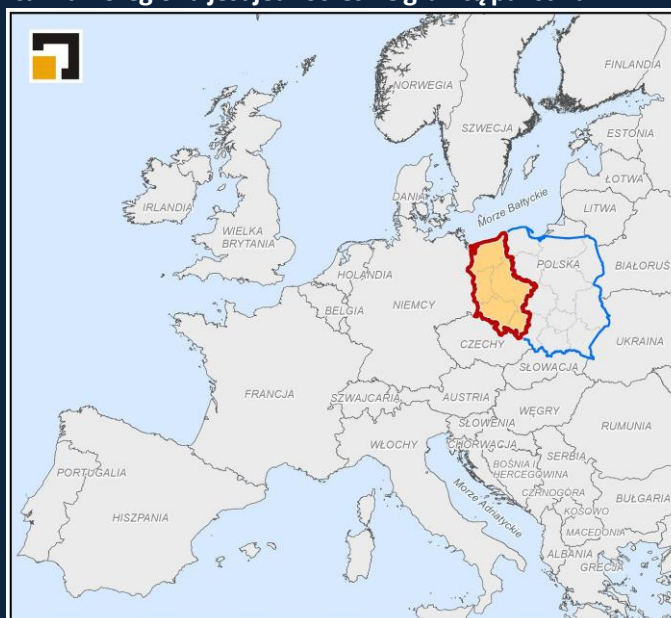
1. WPROWADZENIE

1.1. KONTEKST POWSTANIA STRATEGII, ZASADY OPRACOWANIA DOKUMENTU

Prace związane z powstaniem Strategii Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020 (SRPZ, Strategia) zostały **zainicjowane przez samorządy województw** (dolnośląskiego, lubuskiego, opolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego) na podstawie porozumienia zawartego w sierpniu 2010 r. w Szczecinie¹⁾. Wśród filarów współdziałania w kreowaniu wspólnej strategicznej wizji rozwojowej wskazano elementy łączące regiony²⁾ Polski Zachodniej, w tym m.in. wolę współpracy w ramach makroregionu, a także dorzecze Odry i transgraniczne położenie. Akcentowano również potrzebę skoncentrowania SRPZ na tych wyzwaniach rozwojowych, których charakter i skala wymaga współdziałania w układzie ponadregionalnym, wykraczającym poza granice jednego województwa.

Na potrzeby niniejszej Strategii makroregion Polski Zachodniej został zdefiniowany jako pięć województw: dolnośląskie, lubuskie, opolskie, wielkopolskie oraz zachodniopomorskie. Makroregion zajmuje 31% powierzchni kraju (96 065 km²) i stanowi obszar łączący Europę Środkową z Europą Zachodnią, Południową oraz ze Skandynawią. **Zachodnia oraz południowa granica makroregionu jest jednocześnie granicą państwa polskiego.** Od zachodu sąsiaduje on z trzema

wschodnimi krajami związkowymi Niemiec (Brandenburgią, Meklemburgią-Pomorze Przednim i Saksonią), a od południa z Czechami. Elementem spajającym przestrzennie Polskę Zachodnią jest dorzecze Odry, skupiające znaczący potencjał demograficzny, gospodarczy i przestrzenny. Odra, będąca częściowo granicą państwa, stanowi również istotną oś współpracy zarówno pomiędzy polskimi województwami, jak i z regionami Niemiec oraz Czech. Makroregion zamieszkuje ponad 10 mln osób, co stanowi ok. 26% ludności kraju, i jest obszarem o gęstości zaludnienia mniejszej niż średnia krajowa (na każdy kilometr kwadratowy przypada 105 osób, wobec średniej krajowej wynoszącej 123).

Jednocześnie Polskę Zachodnią cechuje **niewiele wyższy od średniej krajowej stopień urbanizacji** (w Polsce średnio 61% ludności zamieszkuje miasta, natomiast w makroregionie 62%). Wysoki poziom urbanizacji analizowanego obszaru jest odzwierciedleniem gęstej sieci miejskiej i struktury wielkościowej miast. W granicach makroregionu położonych jest aż 38% miast kraju. Na jedno miasto w makroregionie przypada 280 km², podczas gdy w Polsce wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 342 km².³⁾

Prace nad dokumentem prowadzone były etapowo: pierwszy etap, zapoczątkowany podpisaniem porozumienia, posłużył przede wszystkim szczegółowej identyfikacji obszarów współpracy województw, a jego efektem była *Diagnoza strategiczna Polski Zachodniej oraz Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej* (Założenia)⁴⁾. Prace nad Założeniami nadzorowali marszałkowie województw, a prowadziła je Grupa Sterująca składająca się z przedstawicieli samorządów województw i ekspertów zewnętrznych. Opracowanych zostało pięć raportów regionalnych

¹⁾ <http://polskazachodnia2020.pl/aktualnosci.html>

²⁾ W dokumencie pojęcie „region” jest tożsame z pojęciem „województwo”.

³⁾ Wszystkie dane zaprezentowane w ramce są danymi za 2012 r.

⁴⁾ http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/polska_zach/dokumenty/strony/dokumenty.aspx

i kilkanaście ekspertyz. Wypracowano także wstępną listę ponadregionalnych przedsięwzięć kluczowych przewidzianych do realizacji w perspektywie do roku 2020⁵⁾. Współpracę oraz wsparcie merytoryczne w tych działaniach zapewnili przedstawiciele ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Drugi etap prac nad dokumentem rozpoczął się w kwietniu 2012 r. wraz z przekazaniem ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego Założeń oraz wniosku o przygotowanie projektu rządowej strategii ponadregionalnej w rozumieniu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju⁶⁾. Proces tworzenia dokumentu wspierany był przez środowiska naukowe, w tym m.in. ekspertów, którzy na wcześniejszych etapach współpracowali⁷⁾ z samorządami województw w przygotowaniu Założeń, oraz Instytut Rozwoju Terytorialnego z Wrocławia (IRT), który wniósł znaczący merytoryczny wkład w przygotowanie SRPZ. Zgodnie z zasadą partnerstwa, samorządy województw na bieżąco opiniowały powstające w ministerstwie części Strategii i dyskutowały jej zapisy podczas warsztatów podsumowujących kolejne etapy prac. Sugestie regionów i wsparcie eksperckie przyczyniły się do poprawy jakości dokumentu i zamieszczenia w tekście ważnych uzupełnień podkreślających potencjał i aspiracje makroregionu oraz – co bardzo istotne – zapewniły niezbędną ciągłość pomiędzy samorządowym a rządowym etapem prac.

W trakcie procesu tworzenia SRPZ szczególną uwagę poświęcono wymiarowi ponadregionalnemu. Przy formułowaniu strategicznych kierunków interwencji uwzględniona została specyficzna charakterystyka makroregionu, co jest zgodne z **zasadą terytorialnego podejścia do rozwoju**, która bazuje na założeniu, że należy efektywniej wykorzystywać zasoby endogenne różnych rodzajów terytoriów i na nich opierać strategię rozwojową⁸⁾. Prowadzone prace były również zgodne z **zasadą pomocniczości**, polegającą na wyborze najbardziej adekwatnego dla zidentyfikowanych celów rozwojowych poziomu zarządzania interwencją publiczną.

Konsekwencją dążenia do maksymalizacji efektów rozwojowych wynikających z działań przewidzianych w SRPZ jest **koncentracja tematyczna (selektywność) obszarów wsparcia** jako jedna z podstawowych zasad konstrukcji dokumentu strategicznego. SRPZ skupia się na starannie wybranych kwestiach o charakterze ponadregionalnym, występujących ze szczególną intensywnością w makroregionie, których odpowiednie wsparcie w największym stopniu przyczyni się do osiągnięcia zakładanych celów rozwojowych Polski Zachodniej.

SRPZ bazuje na **zasadzie polityki opartej na dowodach** (ang. *evidence-based policy*). Sformułowanie celów rozwojowych i służących ich realizacji strategicznych kierunków interwencji zostało poprzedzone przeprowadzeniem diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej makroregionu w oparciu o analizę dostępnych opracowań i zidentyfikowaniu na ich podstawie kluczowych potencjałów rozwojowych. W kreowaniu wizji rozwojowej makroregionu uwzględniono kluczowe wyzwania i trendy, mogące w największym stopniu wpływać na procesy rozwojowe zachodzące na tym obszarze. Realizacja SRPZ oparta została na monitorowaniu postępów w osiąganiu jej celów oraz na rzetelnej ocenie efektów podejmowanych działań. Warunkiem skutecznej realizacji SRPZ jest możliwie duże wykorzystanie **potencjału współpracy międzyregionalnej, transgranicznej oraz transnarodowej dla osiągania wspólnych celów rozwojowych**, stąd silne akcentowanie tej kwestii w całym dokumencie.

Opinia Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w sprawie oceny oddziaływania na środowisko

Projekt SRPZ został poddany konsultacjom z **Generalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska** (GDOŚ) w celu stwierdzenia, czy konieczne jest przeprowadzenie dla dokumentu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w trybie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko⁹⁾. W dniu 31 października 2013 r. minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego otrzymał opinię GDOŚ o możliwości odstąpienia od przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Opierając się na stanowisku GDOŚ oraz mając na uwadze, że Strategia **jest dokumentem o charakterze ogólnym** (nie wskazuje konkretnych inwestycji),

⁵⁾ http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/polska_zach/dokumenty/strony/dokumenty.aspx

⁶⁾ Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm., art. 14a.

⁷⁾ Eksperti wchodzący w skład firmy GEOPROFIT.

⁸⁾ Zidentyfikowane w SRPZ potencjały wynikają z przeprowadzonych analiz, które pozwoliły wyodrębnić cechy wspólne dla obszaru Polski Zachodniej. Prezentowanie sytuacji pojedynczego regionu w dokumencie ma miejsce tylko w przypadku, kiedy dana cecha w konkretnym województwie znacząco różni się od sytuacji w makroregionie (tzw. „obserwacja odstająca”).

⁹⁾ Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 i 1238.

niewyznaczającym ram dla realizacji nowych rozwiązań czy projektów, **odstąpiono od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko**. Strategia jest punktem odniesienia dla interwencji na poziomie ponadregionalnym w ramach już istniejących lub planowanych instrumentów wsparcia – głównie krajowych i regionalnych programów operacyjnych, podlegających pełnej ocenie przewidzianej w przedmiotowej ustawie.

Ocena ex ante

Projekt SRPZ został poddany ocenie ex ante, którą na zlecenie ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego przeprowadziło w okresie listopad 2013 r. – marzec 2014 r. konsorcjum Eu-Consult Sp. z o.o. i Instytut Badawczy IPC Sp. z o.o. Celem badania było zapewnienie jak najwyższej jakości dokumentu przez ocenę spójności wewnętrznej projektu SRPZ, ocenę spójności jej zapisów z dokumentami strategicznymi w zakresie polityki rozwoju i ocenę komplementarności z regionalnymi dokumentami strategicznymi. Weryfikacji podlegał również system realizacji, monitorowania i ewaluacji projektu SRPZ, w tym zestaw wskaźników monitorowania.

Wyniki badania potwierdziły, że diagnoza i kierunki interwencji trafnie odpowiadają na wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne makroregionu Polski Zachodniej, a zaproponowany system realizacji zapewnia właściwe narzędzia do wdrażania i monitorowania Strategii. Badanie wykazało, że założenia i cele SRPZ są spójne z celami dokumentów strategicznych na poziomie unijnym i krajowymi oraz komplementarne w stosunku do strategii regionalnych.

Część rekomendacji z badania została przyjęta, a ich uwzględnienie poskutkowało przede wszystkim uzupełnieniami w zakresie diagnozy oraz poszerzeniem opisu kierunków interwencji. Szczegółowe rekomendacje o technicznym charakterze dotyczące systemu realizacji zostaną uwzględnione na etapie operacjonalizacji Strategii.

Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne, zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, zostały przeprowadzone w dniach od 11 lutego do 18 marca 2014 r. Uwagi i rekomendacje zgłoszone do projektu pochodziły zarówno od osób prywatnych, jak i instytucji. W grupie 30 podmiotów, od których pochodziły uwagi, **najaktywniejsze były jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy i ich stowarzyszenia oraz związki zawodowe i związki pracodawców**. Stosunkowo aktywne było także środowisko naukowe, w tym przede wszystkim uczelnie pochodzące z Polski Zachodniej. Uwagi do projektu przekazał również Senat Berlina, co świadczy o zainteresowaniu dokumentem poza makroregionem oraz o dobrym upowszechnieniu informacji o konsultacjach.

Uwagi nadesłane w toku konsultacji zaliczały się do trzech podstawowych kategorii:

- 1) propozycje poszerzenia projektu Strategii o nowe obszary działań,
- 2) propozycje doprecyzowania lub wzmocnienia zapisów już znajdujących się w projekcie Strategii,
- 3) uwagi odnoszące się do poziomu instrumentów wdrażania Strategii.

Znaczna część propozycji dotyczyła postulatów realizacji konkretnych przedsięwzięć i tym samym odnosiła się do etapu wdrażania Strategii. Pozostałe propozycje zmian wskazywały przede wszystkim na konieczność uzupełnień *Diagnozy i trendów* oraz *Celów*. Zestawienie wszystkich zgłoszonych uwag wraz ze stanowiskiem Ministra Infrastruktury i Rozwoju zostało udostępnione na stronie internetowej¹⁰⁾.

Po przeprowadzeniu analizy wszystkich uwag uwzględniono znaczącą część propozycji doprecyzowujących lub uzupełniających zapisy Strategii. Wprowadzono także liczne modyfikacje przyczyniające się do podniesienia jakości dokumentu (jego spójności i jasności przekazu). W wyniku uwag Strategia została poszerzona przykładowo o kwestie dotyczące kapitału ludzkiego i społecznego, jak również o dodatkowe analizy w obszarze demografii i migracji. Wzmocniono także zapisy dotyczące integracji przestrzennej i funkcjonalnej z subregionalnymi ośrodkami wzrostu i obszarami wiejskimi. Doprecyzowano i uzupełniono diagnozę Strategii w kwestii wiodących branż makroregionu, a także poszerzono ją o opis współpracy terytorialnej (w tym transgranicznej).

Uwagi odnoszące się do instrumentów wsparcia, ze względu na swój bardzo szczegółowy, operacyjny charakter, nie mogły zostać uwzględnione bezpośrednio w tekście, jednak zostaną wzięte pod uwagę na etapie realizacji Strategii.

¹⁰⁾ http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/polska_zach/konsultacje/strony/konsultacje.aspx

W osobnym trybie projekt został również skonsultowany z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego i pozytywnie przez nią zaopiniowany.

1.2. MIEJSCE STRATEGII W PORZĄDKU DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Od czasu wejścia w życie Traktatu Lizbońskiego w grudniu 2009 r., szczególnego znaczenia w polityce spójności UE nabiera kwestia terytorialnego wymiaru, czego konsekwencją jest dostosowanie interwencji w większym stopniu do potrzeb różnych rodzajów terytoriów, co realizowane jest również przez SRPZ.

SRPZ jako dokument o charakterze ponadregionalnym wpisuje się w cele rozwojowe unijnych i krajowych dokumentów strategicznych. Podstawowe uwarunkowania unijne, będące punktem odniesienia dla kształtowania wszystkich polityk Unii Europejskiej (UE), w tym polityki spójności, wyznacza dokument **Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu** (Strategia Europa 2020) z czerwca 2010 r. określający trzy priorytety rozwojowe UE: wzrost inteligentny, wzrost zrównoważony oraz wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu¹¹⁾.

Kierunki interwencji przewidziane w SRPZ są zgodne z podejściem promowanym przez Komisję Europejską w ramach Strategii Europa 2020, w szczególności w ramach priorytetu pierwszego i inicjatywy flagowej *Unia Innowacji*, która zakłada podnoszenie innowacyjności i konkurencyjności.

W krajowym systemie programowania rozwoju, zakotwiczonym w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, SRPZ została umiejscowiona **między krajowym szczeblem interwencji** określonym w długo- i średniookresowych, rządowych dokumentach strategicznych **a szczeblem interwencji wyznaczonym z poziomu regionalnego** – wynikającym ze strategii rozwoju województw oraz innych dokumentów strategicznych opracowywanych na tym poziomie¹²⁾. Takie usytuowanie wynika z założenia, że określenie ponadregionalnych potencjałów rozwojowych i ich skuteczne pobudzanie dzięki współpracy międzyregionalnej **przynosi dodatkowe efekty rozwojowe**.

Cele i kierunki interwencji określone w SRPZ wpisują się w strategiczny model rozwoju kraju zaproponowany w przyjętej przez Radę Ministrów **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności** (DSRK) z 5 lutego 2013 r.¹³⁾, który opiera się na trzech filarach: budowaniu podstaw innowacyjności kraju, terytorialnym równoważeniu rozwoju, solidarności międzypokoleniowej. Ze względu na makroregionalną specyfikę, znajdującą swoje odzwierciedlenie w strukturze społeczno-gospodarczej i przestrzennej, procesy rozwojowe w Polsce Zachodniej w istotnym zakresie mogą być stymulowane dzięki znaczącemu potencjałowi wzrostu przede wszystkim w ramach pierwszego oraz drugiego filaru DSRK.

Istotnym krajowym dokumentem strategicznym jest **średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo** (SRK), przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r.¹⁴⁾ SRK odnosząc się do kluczowych przesądzeń sformułowanych w DSRK, wytycza strategiczne obszary i interwencje w perspektywie do 2020 r. Szczególny nacisk położony został na działania służące wzmocnieniu regionalnych potencjałów, najbardziej obiecujących w kontekście zapewnienia trwałości rozwoju. Z tego względu SRK nie odnosi się do całego spektrum działań państwa we wszystkich obszarach jego funkcjonowania, ale koncentruje się na trzech obszarach strategicznych – **sprawne i efektywne państwo, konkurencyjna gospodarka oraz spójność społeczna i terytorialna**. SRK dostrzega potrzebę programowania rozwoju społeczno-gospodarczego w układach makroregionalnych. W części poświęconej wdrażaniu Strategii proponowane jest wprowadzenie ram organizacyjnych i prawnych umożliwiających zarządzanie w obszarach funkcjonalnych oraz wprowadzenie nowych instrumentów wzmacniających efektywność polityki regionalnej.

¹¹⁾ KOM(2010)2020.

¹²⁾ *Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski*. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 kwietnia 2009 r.

¹³⁾ Uchwała nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. w sprawie przyjęcia Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności (M.P. poz. 121).

¹⁴⁾ Uchwała nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. poz. 882).

Cele SRPZ korespondują z celami SRK dotyczącymi w szczególności zwiększenia innowacyjności gospodarki, podnoszenia efektywności transportu oraz wzmacniania mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju, jak również integracji przestrzennej dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.

Dokumentem kluczowym dla określenia strategicznej wizji rozwojowej dla Polski Zachodniej jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR), przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r.¹⁵⁾ SRPZ jako narzędzie integracji makroregionalnej i katalizator realizacji przedsięwzięć służących wzmocnieniu pozycji konkurencyjnej Polski Zachodniej wpisuje się w paradygmat rozwoju regionalnego wynikający z KSRR. SRPZ wyznacza działania rozwojowe wykorzystujące endogeniczne (miejscowe) potencjały, wskazane z poszanowaniem zasad: koncentracji, oparcia polityki na dowodach, partnerstwa i wieloszczeblowego rządzenia. Zgodność z KSRR oznacza zgodność zasad, na jakich opiera się przygotowanie i realizacja tych dokumentów, spójność celów rozwojowych oraz wpisanie systemu realizacji SRPZ w jednolity system zarządzania rozwojem regionalnym przedstawionym w KSRR.

KSRR wyraźnie wskazuje miejsce strategii ponadregionalnych między krajowym a regionalnym poziomem zarządzania rozwojem. Dokument ten określa, że strategię ponadregionalną z jednej strony wykraczają swoim zakresem działań poza jedno województwo, z drugiej strony wpisują się w obszary strategicznej interwencji wskazane w SRK, czyli znajdujące się poniżej krajowego poziomu interwencji.

Wyzwania dla Polski Zachodniej wynikające z KSRR eksponują potrzebę optymalnego prorozwojowego wykorzystania bliskości rynku niemieckiego dla skutecznego wzmacniania pozycji konkurencyjnej makroregionu. Cele rozwojowe SRPZ odnoszące się do potencjałów ponadregionalnych związanych z atrakcyjną ofertą gospodarczą i potencjałem badawczo-naukowym makroregionu korespondują przede wszystkim z celem pierwszym KSRR ukierunkowanym na wzrost konkurencyjności regionów. Z kolei cel dotyczący zwiększania integracji przestrzennej i funkcjonalnej makroregionu jest spójny z zapisami celu drugiego KSRR w takim zakresie, w jakim cel ten odnosi się do budowania spójności terytorialnej. Ponadregionalny charakter SRPZ promujący wielowymiarową współpracę i partnerstwo jako warunek jej powodzenia wpisuje się w cel trzeci KSRR dotyczący tworzenia warunków skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

Ważnym krajowym dokumentem strategicznym warunkującym kształt SRPZ jest również przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 r. **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)**, która wprost wskazuje na konieczność skoordynowanego wspomagania rozwoju przez przygotowanie na poziomie krajowym strategii o charakterze makroregionalnym. Dokument ten kreuje ramy dla terytorializacji interwencji publicznej oraz określa pośrednio jej zakres rzeczowy. W diagnozie KPZK wskazano na część Polski Zachodniej (obejmującą zachodnią część województwa pomorskiego, województwo zachodniopomorskie, województwo lubuskie i zachodnią część województwa dolnośląskiego) jako obszar charakteryzujący się niedostateczną spójnością terytorialną¹⁶⁾.

Istotne wnioski dla SRPZ wynikają także z zapisów celu trzeciego KPZK, jakim jest poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych przez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Zakładają one zasadniczą poprawę jakości komunikacji drogowej i kolejowej między ośrodkami wojewódzkimi Polski Zachodniej i ze stolicą kraju.

SRPZ stanowi odpowiedź na wyzwania określone w KPZK, przewidując w swoich kierunkach interwencji działania sprzyjające integracji przestrzennej i funkcjonalnej Polski Zachodniej, w tym odbudowę Odrzańskiej Drogi Wodnej.

SRPZ jest spójna i komplementarna z celami i priorytetami wskazanymi w pozostałych ośmiu zintegrowanych strategiach, do których należą: Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”¹⁷⁾,

¹⁵⁾ Uchwała Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2010 r. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie (M.P. 2011 r. Nr 36, poz. 423).

¹⁶⁾ Dokument wymienia Szczecin, Zieloną Górę, Gorzów Wielkopolski oraz Koszalin jako miasta niewykorzystujące potencjału wynikającego z bliskości funkcjonalnej z Berlinem i miastami Skandynawii oraz z krajowymi ośrodkami – Gdąnsk, Warszawą, Krakowem. Wiele uwagi poświęca również przezwyciężaniu peryferyjności zachodnich obszarów przygranicznych.

¹⁷⁾ Uchwała nr 7 Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 2013 r. w sprawie Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (M.P. poz. 73).

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku¹⁸⁾, Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020¹⁹⁾, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko perspektywa do 2020²⁰⁾, Strategia Sprawne Państwo 2020²¹⁾, Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022²²⁾, Strategia Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Wsi na lata 2012-2020²³⁾, w takim zakresie, w jakim odnosi się do celów i strategicznych kierunków interwencji w nich sformułowanych.

SRPZ jako strategia o charakterze ponadregionalnym **nie powiela ani nie zastępuje żadnego z wymienionych dokumentów krajowych**. Jednocześnie, zachowując komplementarność wobec strategii rozwoju województw, obejmuje ona zagadnienia współpracy między województwami oraz podejmuje działania wspólne poszerzające możliwości rozwoju partnerskich relacji między nimi. Przyjmując, że SRPZ **nie stanowi sumy pięciu strategii rozwoju województw**, dokument **zasadniczo pomija problemy i wyzwania o charakterze i zasięgu wojewódzkim**, koncentrując uwagę na kwestiach ponadregionalnych. Jej ponadregionalny charakter stanowi przesłankę dla wyboru zakresu wsparcia najbardziej adekwatnego dla makroregionu. Poziom programowania ponadregionalnego uzupełnia wsparcie udzielane na poziomie krajowym oraz regionalnym i ukierunkowuje działania realizowane z obydwu tych poziomów zarządzania rozwojem na kwestie istotne z perspektywy makroregionu. W efekcie, istotnymi instrumentami wdrożeniowymi SRPZ stają się programy rozwoju i programy operacyjne przygotowywane na poziomie krajowym i regionalnym.

¹⁸⁾ Uchwała nr 6 Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2013 r. w sprawie Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.) (M.P. poz. 75).

¹⁹⁾ Uchwała nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (M.P. poz. 640).

²⁰⁾ Rada Ministrów przyjęła Strategię Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko dnia 15 kwietnia 2014 r.

²¹⁾ Uchwała nr 17 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2013 r. w sprawie przyjęcia strategii „Sprawne Państwo 2020” (M.P. poz. 136).

²²⁾ Uchwała nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022” (M.P. poz. 377).

²³⁾ Uchwała nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie przyjęcia „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012–2020 (M.P. poz. 839).

2. STRESZCZENIE

Strategia Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020 stanowi jedną ze strategii rozwoju przygotowywanych w celu odpowiedzi na wyzwania specyficzne dla obszaru o charakterze ponadregionalnym – mieszczące się między krajowym a regionalnym poziomem interwencji. U podstaw procesu przygotowania Strategii dla Polski Zachodniej znalazło się przekonanie, że możliwe jest określenie makroregionalnych potencjałów rozwojowych i ich skuteczne pobudzanie dzięki współpracy międzyregionalnej, która przynosi dodatkowe efekty rozwojowe, obok działań podejmowanych na poziomie niższym – regionalnym, i wyższym – krajowym.

Dokument stanowi wyraz troski rządu polskiego i władz samorządowych o rozwój jednego z kluczowych makroregionów w Polsce, obejmującego 5 województw: dolnośląskie, lubuskie, opolskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie, który spaja przestrzennie dorzecze Odry, pełniące rolę symbolicznej osi rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Zachodniej.

Z przeprowadzonej diagnozy i analizy trendów rozwojowych dla Polski Zachodniej wyłania się obraz makroregionu charakteryzującego się wysokim potencjałem do dynamicznego rozwoju. Wpływa na to jego położenie na szlaku łączącym Europę Środkową z Zachodnią, Południową i Skandynawią, a także atuty związane z wysokim potencjałem do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Zarówno korzystne położenie makroregionu, jak i potencjał naukowo-badawczy oraz potencjał współpracy sprawiają, że Polska Zachodnia charakteryzuje się dużą atrakcyjnością inwestycyjną, której pełne wykorzystanie, dzięki zaplanowanym w SRPZ działaniom, wpłynie na wzrost jej konkurencyjności w przestrzeni europejskiej.

Zgodnie z zasadą tworzenia polityki opartej na dowodach, sporządzona, w oparciu o diagnozę, analiza mocnych stron Polski Zachodniej stała się podstawą do wyznaczenia potencjałów rozwojowych oraz głównych kierunków interwencji dla Polski Zachodniej. Część kierunkowa identyfikuje główne obszary współpracy pomiędzy pięcioma województwami makroregionu. Wielowymiarowa współpraca oparta na partnerstwie i wspólny rządowo-samorządowy wysiłek, zgodnie z mottem: współpraca wewnątrz, by konkurować na zewnątrz, doprowadzi do zwiększenia konkurencyjności makroregionu w wymiarze europejskim. Ten główny cel rozwojowy Polski Zachodniej osiągnięty zostanie dzięki działaniom stymulującym i wzmacniającym kluczowe potencjały rozwojowe makroregionu.

Zwiększaniu konkurencyjności Polski Zachodniej w wymiarze europejskim będzie służyć realizacja celów szczegółowych: wzmacnianie integracji przestrzennej i funkcjonalnej Polski Zachodniej, budowa oferty gospodarczej oraz wzmocnienie potencjału naukowo-badawczego makroregionu. SRPZ przewiduje zestaw działań wraz ze wskaźnikami służącymi monitorowaniu i ocenie stopnia osiągnięcia tych celów. Zaplanowane działania rozwojowe dotyczą przede wszystkim kwestii poprawy dostępności zewnętrznej i wewnętrznej makroregionu, zwiększenia efektywności energetycznej, kreowania wspólnej oferty gospodarczej, zwiększenia innowacyjności, pobudzania współpracy gospodarczej oraz rozwoju sektora naukowo-badawczego w Polsce Zachodniej. Realizacja działań rozwojowych w ramach trzech celów strategicznych przyczyni się do realizacji wizji rozwojowej, zgodnie z którą w 2020 r. Polska Zachodnia będzie obszarem współpracującym, kreatywnym, atrakcyjnym, mobilizującym i otwartym.

Warunek skutecznego osiągnięcia celów rozwojowych Polski Zachodniej stanowi optymalne wykorzystanie ponadregionalnego potencjału współpracy. Służyć temu będzie system realizacji SRPZ, który wyznacza warunki do nawiązywania i intensyfikacji wielowymiarowej współpracy między różnymi partnerami z kraju i z zagranicy działającymi na rzecz osiągnięcia celów Strategii. System realizacji SRPZ stanowi element krajowego systemu zarządzania rozwojem oraz jest ściśle powiązany z systemem zarządzania polityką spójności UE w Polsce, w szczególności w zakresie procesów monitorowania i ewaluacji.

Zgodnie z zasadą montażu finansowego dla realizacji SRPZ zmobilizowane zostaną różne dostępne źródła finansowania, przy szczególnym nacisku na odpowiednie wykorzystanie środków pochodzących z funduszy europejskich w okresie 2014–2020, zaprogramowanych w krajowych i regionalnych programach operacyjnych.

Realizacja SRPZ przyczyni się do maksymalizacji korzyści wynikających ze zintegrowanego i wielosektorowego podejścia do rozwoju obszaru Polski Zachodniej i przyniesie korzyści mieszkańcom makroregionu, przedsiębiorcom, uczelniom oraz instytucjom badawczo-rozwojowym. Przez rozprzestrzenianie się i absorpcję impulsów rozwojowych, wpłynie również pozytywnie na zwiększenie konkurencyjności całej Polski.

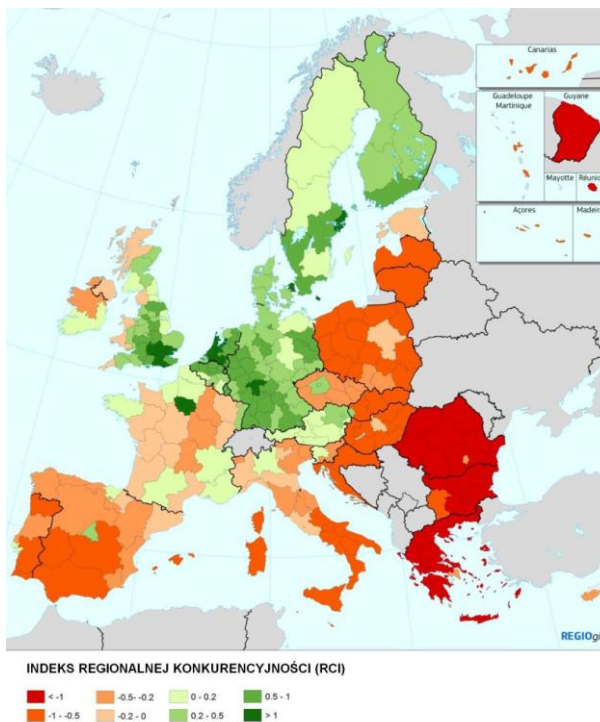
3. DIAGNOZA I TRENDY ROZWOJOWE

3.1. POZYCJA ROZWOJOWA I KONKURENCYJNA POLSKI ZACHODNIEJ NA TLE POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ TRENDY ROZWOJOWE

Zgodnie z Indekssem Regionalnej Konkurencyjności 2013 (RCI) dla regionów UE-27 wszystkie regiony Polski znalazły się poniżej średniej europejskiej, przy czym województwa Polski Zachodniej w klasach o najmniejszych wartościach odchylenia od średniej²⁴⁾ (mapa 1). Z jednej strony wskazuje to na korzystną sytuację makroregionu na tle kraju, z drugiej na pewne deficyty w skali europejskiej. Raport Konkurencyjności Regionów 2013 r., opublikowany przez Komisję Europejską, sytuuje województwa Polski Zachodniej na miejscach między 190 a 209 wśród 262 regionów Unii Europejskiej.

Polska Zachodnia cechuje się niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, mierzonym wartością produktu krajowego brutto (*per capita*), **od sąsiadujących regionów zagranicznych, szczególnie niemieckich** (mapa 2). Analiza średniego tempa wzrostu PKB *per capita* w województwach makroregionu w latach 2009–2011 oraz jego relacja do średniej krajowej oraz unijnej wskazują na dwie

Mapa 1. Indeks Regionalnej Konkurencyjności UE (RCI) 2013

Źródło: EU Regional Competitiveness Index RCI 2013, P. Annoni, L. Dijkstra, Joint Research Centre EC, 2013

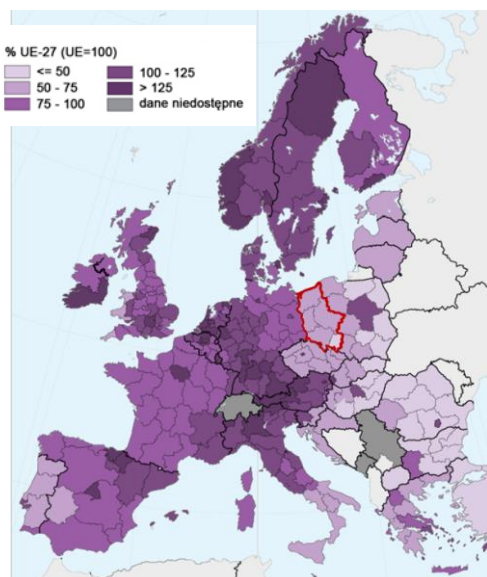
prędkości procesów rozwojowych zachodzących w Polsce Zachodniej. Do kategorii **liderów** (z tempem wzrostu PKB *per capita* powyżej średniej krajowej) należą województwa dolnośląskie i wielkopolskie²⁵⁾. W 2011 r. znalazły się one w grupie regionów najszybciej doganiających średni poziom PKB *per capita* dla UE, osiągając odpowiednio 73% i 69% średniej. **Przeciętna wartość PKB *per capita* dla makroregionu była zbliżona do średniej wartości w Polsce** (wykres 1), przy czym te dwa regiony znacznie ją przekroczyły (odpowiednio o 14,7% województwo dolnośląskie i o 5,3% województwo wielkopolskie). Nieco inaczej rysuje się sytuacja na pozostałym obszarze Polski Zachodniej. Województwa lubuskie, opolskie oraz zachodniopomorskie osiągały wyraźnie niższy poziom PKB *per capita* (powyżej 80% średniej krajowej i w granicach 50% średniej UE) oraz niższe tempo wzrostu²⁶⁾.

²⁴⁾ Indeks obejmuje wskaźniki podstawowe (zaplecze instytucjonalne, stabilność makroekonomiczną, infrastrukturę, poziom opieki medycznej oraz jakość kształcenia), wskaźniki w obszarze wydajności (dotyczą szkolnictwa wyższego, kształcenia ustawicznego, rynku pracy oraz wielkości rynku) oraz poziomu innowacji (np.: liczba publikacji naukowych, udział pracowników B+R, wskaźnik patentów na milion mieszkańców).

²⁵⁾ Dziemianowicz W., Szlachta J., *Diagnoza strategiczna Polski Zachodniej*, 2011.

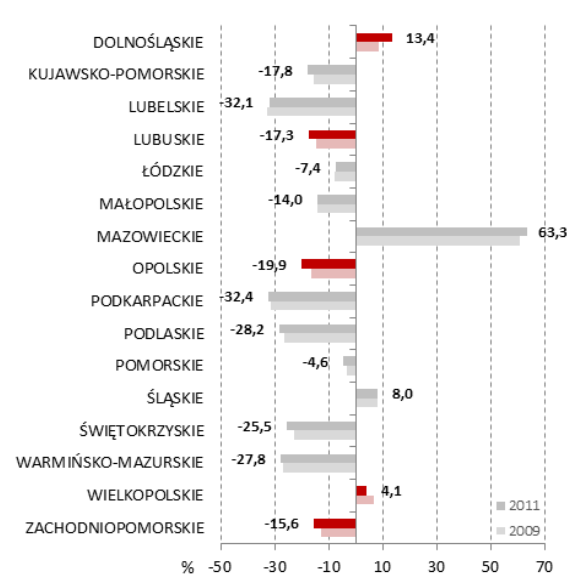
²⁶⁾ W 2011 r. wartość wytworzonego PKB w Polsce Zachodniej stanowiła 26% krajowego PKB ogółem, przy czym województwa wielkopolskie i dolnośląskie należały do czołówek województw o największych udziałach w tworzeniu PKB (odpowiednio 9,3% oraz 8,6%).

Mapa 2. Produkt krajowy brutto (PKB) *per capita* wyrażony w parytecie siły nabywczej (PPS) w podziale na regiony NUTS-2, 2010 r.²⁷⁾

Źródło: Eurostat

Wykres 1. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca wg województw – odchylenia względne od przeciętnej wartości w kraju w 2009 r. i 2011 r.

Źródło: Produkt Krajowy Brutto — Rachunki Regionalne w 2011 r., GUS, 2013

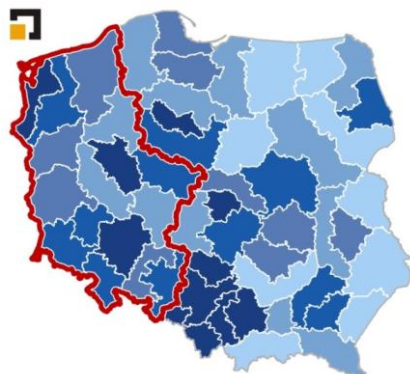
Projekcja PKB *per capita* dla Polski Zachodniej wskazuje, że dwie prędkości rozwoju Polski Zachodniej utrzymają się, a **próg 75% PKB *per capita* UE-27 w 2020 r. przekroczą jedynie województwa dolnośląskie i wielkopolskie**²⁸⁾. Również jedynie w przypadku tych dwóch województw prognozuje się wzrost znaczenia ich gospodarek w gospodarce kraju. Udziały województwa lubuskiego i opolskiego w krajowym PKB według prognoz pozostaną na tym samym poziomie (odpowiednio 2,2% i 2,1%), natomiast zachodniopomorskiego zmniejszą się z 3,9% do 3,6%.

W porównaniu do pozostałej części kraju, Polskę Zachodnią charakteryzuje wysoka atrakcyjność dla inwestorów, rozumiana jako zdolność skłonienia do inwestycji przez oferowanie korzyści możliwych do osiągnięcia w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej. Ranking atrakcyjności inwestycyjnej rokrocznie sporządzany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową wskazuje na utrzymującą się wysoką atrakcyjność województw Polski Zachodniej do lokowania szerokiego spektrum działalności usługowej, przemysłowej oraz zaawansowanej technologicznie, która stanowi istotną bazę dla budowania i wzmacniania konkurencyjności makroregionu w przestrzeni europejskiej (mapa 3, 4 i 5).

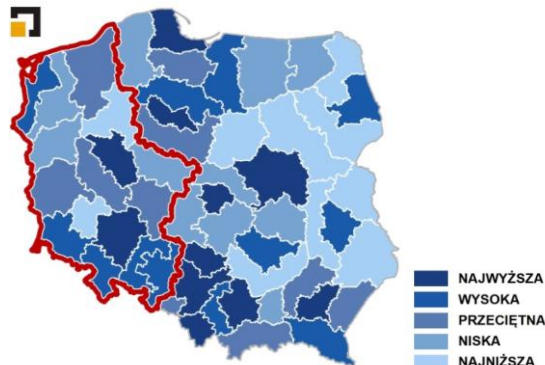
²⁷⁾ % średniej dla UE-27, UE-27=100 (różnica w punktach procentowych między 2009 r. a 2000 r. w stosunku do średniej dla UE-27).

²⁸⁾ Przy przeciętnym tempie wzrostu w Unii Europejskiej na poziomie 1,5–2,5%, Kusideł E., Lewandowska-Gwarda K., *Ekspertyza dotycząca projekcji PKB per capita (wg PPS) na poziomie województw (NUTS-2) oraz wybranych podregionów (NUTS-3) do 2020 roku wraz z analizą konsekwencji ewentualnych zmian klasyfikacji NUTS dla polityki spójności po 2020 roku*, 2011.

Mapa 3. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów Polski dla działalności przemysłowej w 2012 r.

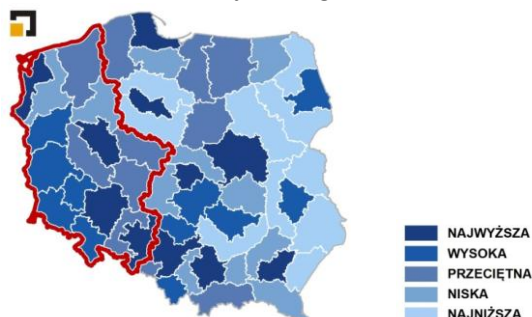

Mapa 4. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów Polski dla działalności usługowej w 2012 r.

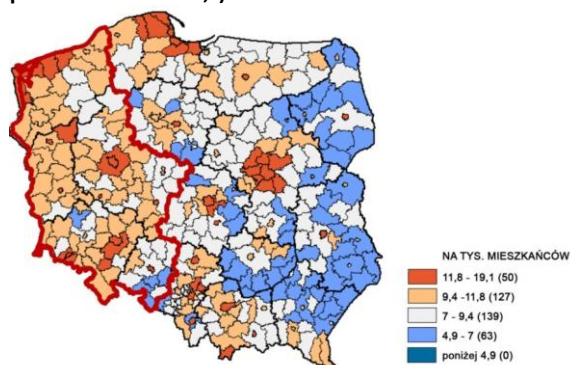
Źródło map 3–4: Opracowane przez IRT na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2012, IBnGR, Gdańsk 2012

Mapa 5. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów Polski dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2012 r.

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2012, IBnGR, Gdańsk 2012

Mapa 6. Liczba przedsiębiorstw nowo zarejestrowanych na tysiąc mieszkańców w 2010 r. (średnia nieważona dla wszystkich powiatów w Polsce = 9,4)

Źródło: Gajewski P., Poziom i dynamika rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości w Polsce Wschodniej, Ekspertyza sporządzona na potrzeby Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej, Warszawa 2011

Najistotniejszymi czynnikami wpływającymi na poziom atrakcyjności makroregionu dla inwestorów są stosunkowo silne ośrodki wojewódzkie dysponujące wysokiej jakości zasobami pracy, dogodne położenie Polski Zachodniej w Europie, a także istniejący potencjał na rzecz budowy gospodarki opartej na wiedzy, dlatego wzmacnianie właśnie tych obszarów może przynieść największe korzyści dla podniesienia pozycji konkurencyjnej makroregionu. Również **bardzo wysoki poziom przedsiębiorczości w Polsce Zachodniej**, świadczący o dużej aktywności gospodarczej mieszkańców, stanowi jeden z kluczowych czynników pozytywnie wpływających na atrakcyjność inwestycyjną tego obszaru (mapa 6). Rozpowszechnione postawy przedsiębiorcze wśród mieszkańców Polski Zachodniej stanowią istotny fundament budowy dynamicznych, konkurencyjnych gospodarek.

Polska Zachodnia charakteryzuje się również korzystną na tle kraju strukturą gospodarczą związaną z wysokim stopniem urynkowienia rolnictwa oraz wyspecjalizowanymi gałęziami przemysłowymi. Udział gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy w rolnictwie, a w szczególności z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, jest w Polsce Zachodniej wyraźnie niższy niż przeciętnie w kraju (nadal jednak przybierając wartości wyższe niż w krajach Europy Zachodniej). Działalność rolnicza, charakteryzująca się wydajną i zorientowaną na rynek produkcją, powiązana z sektorem przetwórstwa przemysłowego, może stanowić istotny czynnik rozwoju makroregionu.

Zarówno struktura eksportu, jak również analiza rodzajowa gospodarki wskazują na znaczącą na tle kraju rolę przemysłu w makroregionie. Polska Zachodnia obejmuje silnie uprzemysłowione obszary. Należą one równocześnie do najwyżej rozwiniętych i najszybciej rozwijających się w okresie ostatnich kilkunastu lat regionów w Polsce, co obrazują dane o poziomie i dynamice PKB. Pod względem wartości dodanej brutto na mieszkańca (tabela 1), zarówno w przemyśle ogółem, jak i przemyśle przetwórczym, województwo dolnośląskie, plasuje się na pierwszym

miejsu w kraju, nawet przed województwem śląskim. Poza województwem zachodniopomorskim, w krajowej czołówce znajdują się również pozostałe województwa makroregionu.

Tabela 1. Wartość dodana brutto według rodzajów działalności i województw w 2011 r. (ceny bieżące)

Jednostka terytorialna	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Przemysł	Budownictwo	Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości	Pozostałe usługi
	w %						
Polska	100,0	4,0	25,6	8,0	28,9	10,1	23,5
dolnośląskie	100,0	2,1	36,8	7,2	23,2	8,9	21,9
lubuskie	100,0	4,9	30,8	7,3	26,7	8,0	22,3
opolskie	100,0	5,7	30,1	8,2	25,6	6,8	23,7
wielkopolskie	100,0	5,6	27,5	8,6	29,7	7,5	21,0
zachodniopomorskie	100,0	4,1	19,1	9,8	30,7	10,2	26,1

Źródło: GUS

WIODĄCE BRANŻE GOSPODARCZE W MAKROREGIONIE

Polska Zachodnia dysponuje znaczącymi przewagami, które do roku 2020 mogą być wykorzystane do wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej tego obszaru oraz zwiększania konkurencyjności w przestrzeni europejskiej.

Województwa Polski Zachodniej charakteryzuje stosunkowo duże zróżnicowanie branżowe przemysłu, co stanowi pozytywną cechę ograniczającą zagrożenia rozwoju wynikające z możliwego regresu pojedynczych gałęzi produkcji. Największą rolę w przemyśle makroregionu, mierzoną liczbą pracujących oraz wartością produkcji sprzedanej, odgrywa **przemysł spożywczy i produkcja: wyrobów z metali, pojazdów mechanicznych i ich części, mebli oraz wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych**. Znaczenie trzech z tych branż odpowiada strukturze przemysłu w całym kraju, cechą specyficzną dla Polski Zachodniej jest ponadprzeciętny udział przemysłu samochodowego i meblarskiego.

Przemysł samochodowy jest branżą, w zakresie której wszystkie województwa makroregionu poza zachodniopomorskim wyróżniają się na tle Polski. Jest to jedna z najszybciej rozwijających się eksportowych branż przemysłu w Polsce od lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a województwa dolnośląskie, wielkopolskie i lubuskie należą – wraz z województwem śląskim – do głównych obszarów jej rozwoju.

Cechą wspólną województw Polski Zachodniej jest również silnie rozwinięty **przemysł meblarski i drzewny**, bazujący na miejscowych zasobach i tradycjach. Ponadprzeciętnie w skali kraju rozwinięty jest również **przemysł urządzeń elektrycznych oraz przemysł włókienniczy**.

Na terenie Polski Zachodniej funkcjonuje ponadto kilka gałęzi przemysłu przetwórczego, które odznaczają się dużą aktywnością w dwóch lub trzech województwach, lecz ich relatywnie niewielka rola w pozostałych sprawia, że w skali całego makroregionu ich intensywność nie odbiega od średniej dla Polski. Są to przemysł **mineralny, naprawa i konserwacja maszyn oraz urządzeń, przemysł chemiczny, papierniczy, produkcja metali, przemysł maszynowy, a także produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych**.

Do specyficznych gałęzi, w zakresie których wyspecjalizowane są pojedyncze województwa Polski Zachodniej, należą: na Dolnym Śląsku – górnictwo rud metali i wydobywanie surowców skalnych, w Wielkopolsce – produkcja urządzeń elektrycznych, w lubuskim – górnictwo gazu ziemnego, w opolskim – wytwarzanie koksu i przemysł chemiczny, a w zachodniopomorskim – produkcja pozostałego sprzętu transportowego.

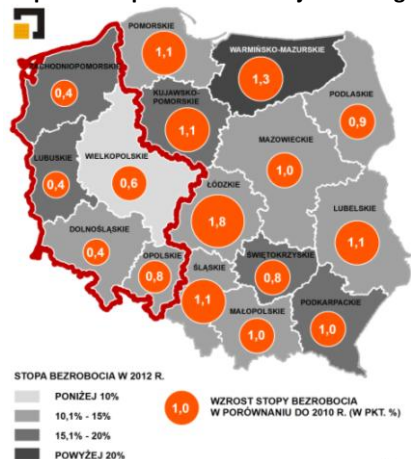
Instrumentem wzmacniającym specjalizację gospodarcze (w tym przede wszystkim przemysł samochodowy, elektroniczny, a także poligraficzny i drzewny) są **specjalne strefy ekonomiczne (SSE)**. Województwo dolnośląskie jest ich największym beneficjentem w kraju (SSE utworzyły w tym regionie 46,5 tys. miejsc pracy do końca 2012 r., a więc co czwarte nowe miejsce pracy w Polsce). Pod względem nowo utworzonych miejsc pracy, łączne

zaangażowanie inwestorów na terenie specjalnych stref ekonomicznych w czterech pozostałych województwach Polski Zachodniej nie osiąga nawet połowy tego, jakie ma miejsce w województwie dolnośląskim²⁹⁾.

ZASOBY PRACY

Województwa Polski Zachodniej charakteryzuje wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym na tle kraju, co jest zjawiskiem korzystnym z punktu widzenia perspektyw rozwojowych do roku 2020. **Należy podkreślić, że dostępne zasoby pracy są w różnym stopniu wykorzystane w poszczególnych województwach makroregionu** (w 2012 r. w województwie wielkopolskim stopa bezrobocia rejestrowanego była jedną z najniższych w kraju – 9,8%, jednocześnie w pozostałych regionach przekraczała ona średnią dla kraju wynoszącą 13,4%) (mapa 7).

Mapa 7. Stopa bezrobocia rejestrowanego wg województw w 2012 r.

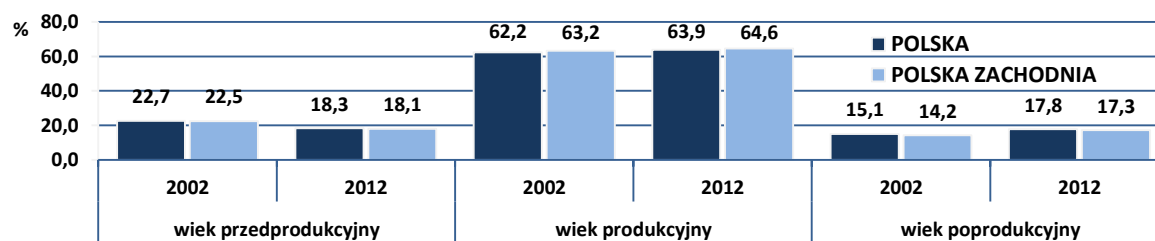

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie danych GUS

W celu lepszego wykorzystania zasobów pracy związanych z sektorem rolnictwa, należy dążyć do dalszej zmiany w strukturze społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich. Dotyczący także obszaru Polski Zachodniej problem bezrobocia strukturalnego wymaga systemowych interwencji, m.in. przez wsparcie reorientacji zawodowej rolników, dla których praca we własnym gospodarstwie rolnym przestaje być wystarczającym źródłem dochodu.

Pomimo korzystnej obecnie sytuacji, w makroregionie, podobnie jak w pozostałych częściach kraju, można zaobserwować **niekorzystną zmianę struktury ludności według wieku, spowodowaną malejącym współczynnikiem przyrostu naturalnego i postępującym procesem starzenia się społeczeństwa.**

Wykres 2. Struktura wiekowa ludności w latach 2002 i 2012

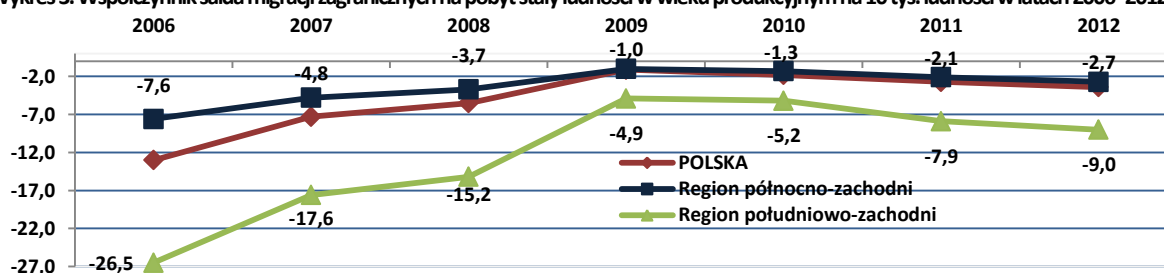
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS BDL

W okresie 2002–2012 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w Polsce Zachodniej spadła o 19% (w województwie opolskim aż o 29%), przez co jej udział w ogóle ludności zmniejszył się (w makroregionie o 4,4 p.p., w Polsce ogółem o 4,3 p.p.). Jednocześnie, szybciej niż w pozostałych częściach kraju, zwiększał się udział ludności w wieku poprodukcyjnym (w makroregionie o 3,0 p.p., w Polsce ogółem o 2,7 p.p.) (wykres 2).

Prognozy demograficzne wskazują, że w kolejnych latach coraz mniejsze liczebnie roczniki będą wchodzić na rynek pracy. Zmniejszająca się ze względu na zmiany struktury wieku podaż pracy może być dodatkowo obniżana przez emigrację. Znacząca skala migracji zagranicznych ludności w wieku produkcyjnym, zarówno na pobyt stały, jak i zarobkowych, stanowi charakterystykę Polski Zachodniej na tle kraju, przez co osłabia się potencjał rozwojowy tego obszaru (wykres 3).

²⁹⁾ Domariski B., Gwosdz K., *Specyfika branżowa i przestrzenne zróżnicowanie przemysłu w województwach Polski Zachodniej*, 2014.

Wykres 3. Współczynnik salda migracji zagranicznych na pobyt stały ludności w wieku produkcyjnym na 10 tys. ludności w latach 2006–2012³⁰⁾

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Nasilone **wahadłowe migracje zarobkowe w Polsce Zachodniej** są w znacznej mierze konsekwencją bezpośredniego sąsiedztwa makroregionu z obszarami wyżej rozwiniętymi³¹⁾. W 2013 r. osoby, które wskazały kierunek swojego możliwego wyjazdu, najczęściej deklarowały wyjazd do Niemiec, gdzie stopa bezrobocia była stosunkowo niska. Analizy ekonometryczne wskazują, że głównym czynnikiem oddziaływującym na emigrację z Polski do krajów UE w horyzoncie kilku lat są różnice w stopach bezrobocia pomiędzy krajami, a wzmożone migracje związane z efektami „nowości” otwierających się rynków pracy kolejnych państw Europy Zachodniej były na ogół niewielkie po 2005 r. Można zatem sądzić, że tendencja wzrostowa liczby osób powracających z emigracji w ostatnich latach jest związana z pogarszającą się sytuacją ekonomiczną i trudnością znalezienia pracy w kraju emigracji.

Emigranci osłabiają potencjał rozwoju województw, z których pochodzą. **Prognozuje się, że największy ubytek w tworzeniu PKB z tego powodu do roku 2020 odczuje między innymi województwo dolnośląskie.** Mniejsze straty poniosą opolskie, zachodniopomorskie i wielkopolskie³²⁾. Po stronie zagrożeń wynikających z długotrwałych migracji można wymienić także tzw. *drenaż mózgów*, czyli ubytek wartościowego potencjału zasobów pracy, co w przypadku popytu na określone zawody może przyczyniać się do osłabienia struktury gospodarczej po stronie polskiej. Istotny może być również negatywny wpływ migracji zarobkowych w sferze demografii (przyspieszenie procesu starzenia się społeczeństwa, zwłaszcza jeśli migracje mają charakter permanentny) oraz w funkcjonowaniu rodzin, rozdzielonych migracjami lub wahadłowo przemieszczającymi się za pracą. Nie bez znaczenia są także skutki społeczne w postaci zmniejszającego się potencjału opiekuńczego rodzin, co z kolei skutkuje mniejszą podażą zasobów pracy koniecznych do wzrostu gospodarczego.

Do pozytywnych skutków migracji, w tym szczególnie zarobkowych, należy zaliczyć **zwiększenie rozporządzalnych dochodów osobistych gospodarstw domowych**, co z kolei powoduje wzrost popytu konsumpcyjnego na lokalne dobra i usługi, w tym o charakterze innowacyjnym, a także sprzyja tworzeniu miejsc pracy.

Mapa 8. Prognoza dynamiki liczby ludności w latach 2011–2020

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie danych GUS

Wnioski z prognoz Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że przewidywane trendy demograficzne dla regionów Polski Zachodniej nie będą odbiegały od ogólnopolskiej tendencji (mapa 8). Przewiduje się, że do 2020 r. liczba ludności w całym makroregionie zmniejszy się o 1,9% w porównaniu do 2011 r., przy czym spadek liczby ludności nie będzie dotyczył województwa wielkopolskiego, gdzie prognozowany jest jej przyrost o 0,6%. Największy procentowy spadek liczby mieszkańców do 2020 r. szacowany jest w województwach dolnośląskim (o 4%) i opolskim (o 3,5%)³³⁾. W związku z licznymi migracjami zarobkowymi, ubytek ten może być jeszcze większy.

³⁰⁾ Region północno-zachodni obejmuje województwa lubuskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie, natomiast region południowo-zachodni: dolnośląskie i opolskie.

³¹⁾ GUS, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, Warszawa 2009, Czapirski J., Panek T. (red. nauk.), *Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, 2013.

³²⁾ Zob. *Analiza Instytutu Sobieskiego nr 60*, 2013 (www.sobieski.org.pl).

³³⁾ W 2014 r. GUS opublikuje nową prognozę ludności w oparciu o wyniki NSP 2011, aktualna prognoza opiera się na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r.

Nie bez znaczenia pozostaje również **wzrost doświadczenia pracowników**, które następnie może być wykorzystywane w kraju w celu wdrażania nowocześniejszych, bardziej zaawansowanych technologicznie rozwiązań. Dodatkowo doświadczenia migracyjne przyczyniają się do wyższej aktywności na rynku pracy.

Dla perspektyw rozwojowych Polski Zachodniej oprócz istniejących zasobów pracy znaczenie ma również jakość kapitału ludzkiego. Międzynarodowe badania wskazują, że w przypadku kraju o takim poziomie zamożności jak Polska, kapitał ludzki jest silnie pozytywnie skorelowany z dynamiką rozwoju gospodarczego³⁴⁾. Kapitał ludzki rozumiany jako zasób wiedzy, umiejętności i kwalifikacji oraz stan zdrowia określa zdolność do pracy, przystosowania się do zachodzących zmian i kreatywność jednostek, przez co ma istotny wpływ na rozwój całego społeczeństwa i gospodarki.

Wartość syntetycznego wskaźnika kapitału ludzkiego w latach 2007–2013 dla wszystkich województw makroregionu systematycznie rosła, co jest zgodne z trendem dla całej Polski. Wyniki pomiarów w układzie wojewódzkim wskazują jednak na wewnętrzne zróżnicowanie. W roku 2013 najwyższym poziomem kapitału ludzkiego dysponowały województwa zachodniopomorskie i dolnośląskie (odpowiednio 5. i 6. pozycja w kraju). Województwo opolskie znalazło się w środku krajowej stawki, a słabsze wyniki odnotowały województwa wielkopolskie i lubuskie (12. i 14. pozycja).

Ogólna nienajlepsza ocena poziomu kapitału ludzkiego w Polsce Zachodniej w porównaniu z resztą kraju jest związana przede wszystkim z niższym poziomem wykształcenia (głębsza analiza w tym zakresie znajduje się w rozdziale poświęconym potencjałowi gospodarki opartej na wiedzy). Niekorzystna charakterystyka wykształcenia jest nieco równoważona przez wpływ aktualnej sytuacji demograficznej: osoby młodsze są generalnie lepiej od osób starszych wyposażone w kapitał ludzki, przy czym osoby w wieku 15–44 lat wyraźnie odróżniają się pod tym względem od pozostałych grup. Biorąc pod uwagę trendy demograficzne oraz wpływ migracji i spodziewany w związku z tym ogólny spadek liczby ludności, perspektywy rozwojowe dla Polski Zachodniej w aspekcie poziomu kapitału ludzkiego nie są jednak korzystne.

Prognozy zawarte w *Diagnozie społecznej 2013* wykraczające nieco ponad rok 2020 wskazują na **rosnące znaczenie kapitału społecznego dla możliwości podtrzymania szans rozwojowych Polski**. W tym aspekcie trendy i perspektywy dla Polski Zachodniej są bardziej optymistyczne na tle kraju niż w przypadku poziomu kapitału ludzkiego. Wszystkie województwa Polski Zachodniej w latach 2008–2012 charakteryzował wysoki na tle kraju przyrost liczby stowarzyszeń i fundacji³⁵⁾, co należy uznać za pozytywny trend i przesłankę dla podtrzymania potencjału rozwojowego Polski Zachodniej w przyszłości.

Współczesna relatywnie korzystna sytuacja dotycząca kapitału społecznego przynajmniej w części makroregionu ma związek z historycznie uwarunkowaną tradycją organizowania się mieszkańców w stowarzyszenia kulturalne i społeczne. Znaczenie ma również historycznie wykształcony kapitał społeczny o charakterze pomostowym, który charakteryzuje się **otwartością na nieznajomych i pragmatyczną współpracą**, możliwą dzięki powszechnej znajomości i akceptacji zasad współżycia społecznego i tradycji współdziałania w ramach szerszej społeczności³⁶⁾.

³⁴⁾ Czapiński J., Panek T. (red. nauk.), *Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, 2013.

³⁵⁾ W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (*Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2012*, Stowarzyszenie Koln/Jawor, 2013).

³⁶⁾ Por. Herbst J., Lackowska M., Mielczarek A., Swianiewicz P., *Szafarze darów europejskich. Kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach*, 2008.

3.2. DIAGNOZA W OBSZARZE ZIDENTYFIKOWANYCH POTENCJAŁÓW

3.2.1. POTENCJAŁ ZWIĄZANY Z POŁOŻENIEM

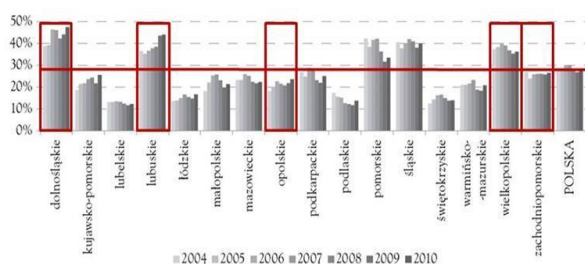
POŁOŻENIE W PRZESTRZENI EUROPEJSKIEJ

Obszar makroregionu Polski Zachodniej charakteryzuje korzystne położenie w przestrzeni europejskiej, o czym w znacznej mierze przesądza bliskość rynków zbytu rozwiniętych regionów Unii Europejskiej (z wyższym PKB *per capita*). Polska Zachodnia sąsiaduje z największym partnerem gospodarczym Polski – Niemcami, a w jej najbliższym otoczeniu międzynarodowym znajdują się znaczące europejskie bieguny wzrostu, co stwarza korzystne uwarunkowania do przepływu kapitału, wiedzy i ludzi. Makroregion wpisuje się w strefę oddziaływania wyznaczoną przez pięć europejskich metropolii: Warszawę, Berlin, Pragę, Wiedeń oraz Kopenhagę. Część miast Polski Zachodniej znajduje się w mniejszej odległości od europejskich metropolii pozakrajowych niż od Warszawy (Wrocław w pobliżu Pragi oraz Berlina, Szczecin – Berlina i Kopenhagi, Opole – Pragi, a Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski i Poznań – Berlina). Ponadto zachodnia granica makroregionu będąca jednocześnie granicą państwową stwarza dogodne warunki do intensyfikowania współpracy transgranicznej na rzecz rozwoju Polski Zachodniej.

Rozprzestrzenianiu impulsów rozwojowych sprzyja dobrze rozwinięta sieć miast w województwach Polski Zachodniej. Na obszarze makroregionu funkcjonują wykształcone już obszary metropolitalne Wrocławia, Poznania i Szczecina (jedynego transgranicznego obszaru metropolitalnego w skali kraju), które mają ważne znaczenie dla budowania szeroko rozumianej konkurencyjności całego kraju i są najistotniejszymi czynnikami w zakresie rozwijania współpracy krajowej oraz międzynarodowej. Opole, Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski pełnią natomiast funkcje ośrodków o znaczeniu krajowym, odgrywając istotną rolę w budowaniu konkurencyjności swoich regionów przyczyniając się do dynamizowania procesów rozwojowych w skali makroregionu.

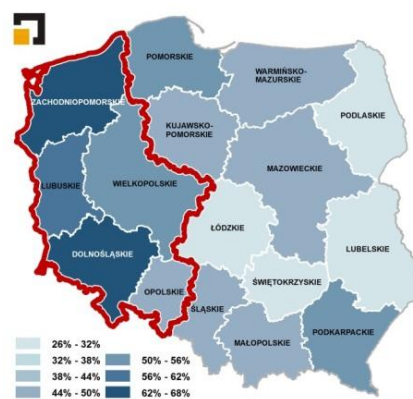
O pozytywnym wpływie korzystnego położenia Polski Zachodniej na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego może świadczyć wysoki na tle kraju poziom internacjonalizacji gospodarek województw Polski Zachodniej (w 2010 r. udział makroregionu w krajowym eksporcie wyniósł 30%). Stosunkowo silne wykorzystanie bliskości chłonnego rynku niemieckiego charakteryzuje trzy województwa makroregionu: dolnośląskie, wielkopolskie oraz lubuskie, co jest efektem między innymi niższych cen polskich towarów (przede wszystkim w województwie lubuskim) oraz relatywnie dużego potencjału endogenicznego, świadczącego o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej makroregionu³⁷⁾.

Wykres 4. Wartość eksportu województw w relacji do PKB regionów w latach 2004–2010 (%)

Źródło: Polska – Raport o konkurencyjności 2013, Wymiar krajowy i regionalny, SGH, 2013

Mapa 9. Udział wartości eksportu województw Polski w produkcji sprzedanej w 2010 r.

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie: Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce, 2010

W latach 2004–2011 województwa: dolnośląskie (13%), opolskie (12%) oraz lubuskie (10%) cechowała największa średnia dynamika eksportu w kraju (liczona rok do roku), co świadczy o skutecznym nawiązywaniu kontaktów

³⁷⁾ Mogiła Z., Zaleski J., Zathay M., Wykorzystanie przygranicznego położenia zachodnich województw Polski dla rozwoju społeczno-gospodarczego, 2011.

z partnerami zagranicznymi. Na przestrzeni ostatnich lat wzrastała również relacja sprzedaży zagranicznej poszczególnych województw do produkcji sprzedanej, wskazująca na znaczną otwartość gospodarki makroregionu na współpracę z zagranicą (w 2010 roku udział wartości eksportu makroregionu zachodniego w produkcji sprzedanej znacznie przekraczał 41% – średnią dla kraju) (mapa 9, wykres 4).

Województwa Polski Zachodniej pośród wszystkich województw należą do najbardziej zorientowanych na eksport do państw Unii Europejskiej (ponad 80% sprzedaży). Analizy wskazują na silne powiązania eksportowe przede wszystkim z Niemcami, a w przypadku województwa zachodniopomorskiego również z krajami EFTA³⁸⁾, co wynika głównie ze specyfiki produkowanych i oferowanych towarów przemysłu stoczniowego.

O korzyściach wynikających z położenia Polski Zachodniej świadczy także potencjał doświadczeń władz samorządowych związany z budowaniem powiązań międzyregionalnych transgranicznych i transnarodowych. Z racji przygranicznego położenia podmioty z makroregionu zaangażowane są w siedem euroregionów (Pomerania, Pro Europa Viadrina, Sprewa-Nysa-Bóbr, Nysa, Glacensis, Pradziad, Silesia), w których partnerami są jednostki terytorialne z Czech, Niemiec i Szwecji. Jako przykład efektywnej współpracy ponadregionalnej można wskazać wspólną placówkę naukowo-badawczą Collegium Polonicum w Słubicach (w Euroregionie Viadrina), utworzoną przez partnerskie uczelnie: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

Na pograniczu polsko-niemieckim należy odnotować zaangażowanie w Partnerstwo Odry³⁹⁾. Województwa Polski Zachodniej uczestniczą w programach transgranicznych⁴⁰⁾ oraz transnarodowych⁴¹⁾ Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Samorządy Polski Zachodniej uczestniczą również w realizacji programów współpracy międzyregionalnej INTERREG C (mapa 10 i 11), przy czym ich udział jest ograniczony do roli partnera, a nie lidera. Może to sygnalizować bariery instytucjonalne dla polskich uczestników do zaangażowania się w projekty bardziej wymagające pod względem organizacyjnym i finansowym.

O istniejącym potencjale w budowaniu współpracy wykraczającej poza granice świadczy również fakt, że Polska Zachodnia wyróżnia się pozytywnie na tle kraju pod względem liczby podpisanych przez samorządy terytorialne umów partnerskich z jednostkami samorządowymi w innych krajach.

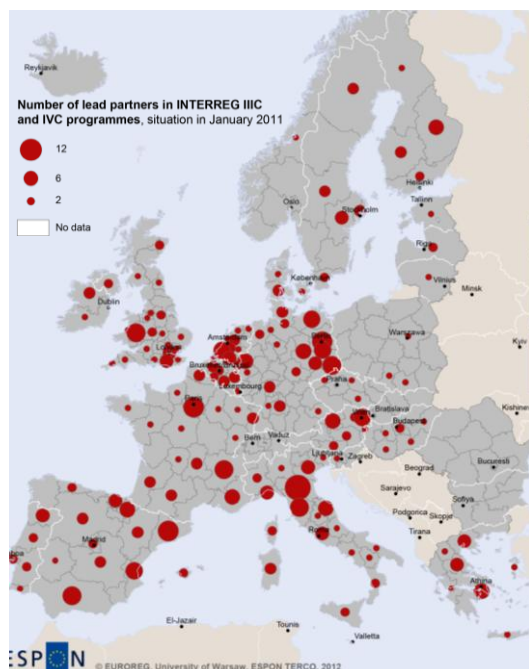
³⁸⁾ Kraje EFTA (Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu): Norwegia, Szwajcaria, Islandia, Lichtenstein.

³⁹⁾ Jest to nieformalna sieć współpracy obejmująca ze strony polskiej województwo dolnośląskie, lubuskie i zachodniopomorskie oraz województwo wielkopolskie. Po stronie niemieckiej uczestniczą w nim Meklemburgia-Pomorze Przednie, Berlin, Brandenburgia oraz Saksonia. Inicjatywa ta ma na celu integrację regionu nadodrzańskiego w sferze politycznej, infrastrukturalnej i gospodarczej.

⁴⁰⁾ Programy Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007–2013; Polska – Saksonia 2007–2013; Polska – Brandenburgia 2007–2013, Meklemburgia – Pomorze Przednie/Brandenburgia–Polska 2007–2013. Samorządy uczestniczą także w przygotowaniach do programów współpracy terytorialnej na lata 2014–2020.

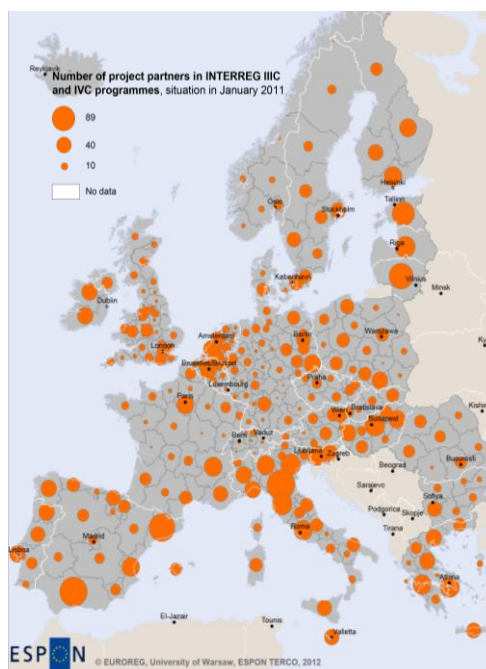
⁴¹⁾ Program *Region Morza Bałtyckiego* obejmuje całe terytorium Danii, Estonii, Finlandii, Łotwy, Litwy, Polski i Szwecji oraz północne części Niemiec, Norwegię oraz część Rosji (Sankt Petersburg i otaczający go Okręg Leningrad, Karelie, Okręg Kaliningradu, Murmańsk, Nowogród i Psków). Celem strategicznym programu jest wsparcie rozwoju zrównoważonego, konkurencyjnego i terytorialnie zintegrowanego regionu Morza Bałtyckiego poprzez łączenie potencjałów ponad granicami. Program *Europa Środkowa*, którego celem jest współpraca transnarodowa pomiędzy ośmioma państwami członkowskimi: Czechami, Niemcami (regiony na wschodzie i południu kraju), Włochami (regiony na północnym wschodzie), Węgrami, Austrią, Polską, Słowenią i Słowacją. Celem programu jest wzmocnienie spójności terytorialnej, promowanie wewnętrznej integracji i zwiększenie konkurencyjności Europy Środkowej.

Mapa 10. Partnerzy wiodący w ramach INTERREG C III i IV (styczeń 2011)

Źródło: ESPON, 2012

Mapa 11. Liczba partnerów projektów w ramach programów INTERREG IIIC i IVC (styczeń 2011)

Źródło: ESPON, 2012

Obszar Polski Zachodniej znajduje się na szlaku międzynarodowych korytarzy transportowych (z Europy Zachodniej do Europy Wschodniej, w tym na Białoruś, do Rosji i państw nadbałtyckich), **tworząc korzystne uwarunkowania do skutecznego dynamizowania procesów rozwojowych**. Szczególnie istotne znaczenie mają przebiegające przez makroregion szlaki transportowe zaliczane do tzw. **Korytarzy transeuropejskich** Bałtyk – Adriatyk: jego odnoga Szczecin/Świnoujście – Poznań – Wrocław – Ostrawa oraz Morze Północne – Bałtyk: Helsinki – Warszawa – Poznań – Berlin – Amsterdam/Antwerpia.

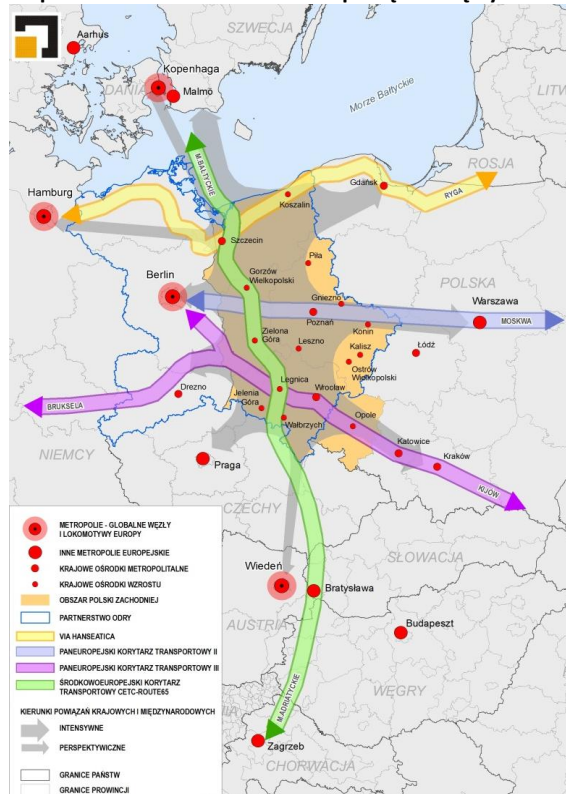
O korzystnym położeniu Polski Zachodniej świadczy również **inicjatywa Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej**, który docelowo ma łączyć najważniejsze ośrodki gospodarcze Polski Zachodniej z regionami Półwyspu Skandynawskiego oraz przez Czechy i Słowację z Bałkanami. Sama inicjatywa stała się podstawą do podjęcia po stronie polskiej konkretnych przedsięwzięć inwestycyjnych w latach 2007–2013 w zakresie infrastruktury drogowej i kolejowej oraz wzmacniania stref rozwoju przedsiębiorczości wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych wchodzących w skład Korytarza (trasy E65, linii kolejowych E 59 i C-E 59 oraz Odrzańskiej Drogi Wodnej)⁴²⁾. Korytarz CETC został przez UE wpisany do sieci bazowej TEN-T⁴³⁾ jako odnoga korytarza Bałtyk – Adriatyk co stanowi szansę na szybszą realizację elementów infrastrukturalnych wchodzących w skład tego korytarza.

Polska Zachodnia leży również na szlaku głównych morskich korytarzy transportowych w regionie Morza Bałtyckiego (mapa 12). Przez rozwinięte usługi portowe Szczecina i Świnoujścia, makroregion dysponuje połączeniami z innymi portami świata. Obok Gdańska i Gdyni **punkty węzłowe transportu morskiego Polski Zachodniej mają podstawowe znaczenie dla gospodarki narodowej**. W 2012 r. obsługiwały one 54,7% ogólnokrajowych morskich przewozów pasażerskich i charakteryzowały się wysokimi udziałami w obrotach ładunkowych w Polsce (Szczecin – 12,9%, Świnoujście – 19,2%).

⁴²⁾ Wcześniejsza inicjatywa Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego CETC – ROUTE65, z którą w 2004 r. wystąpiło sześć regionów europejskich z Polski, Szwecji, Czech i Słowacji. Obecnie CETC skupia 17 regionów z 6 krajów, w tym 4 z Polski Zachodniej.

⁴³⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylające decyzję nr 661/2010/UE (Dz. Urz. UE L 348 z 20.12.2013, str. 1).

Mapa 12. Polska Zachodnia na tle powiązań międzynarodowych

Źródło: Opracowane przez IRT

Port w Świnoujściu jest największą polską bazą promową z najnowocześniejszym na Bałtyku terminalem, który jako jedyny w kraju obsługuje promowe połączenia kolejowe, co stwarza dogodne warunki do powiązania transportu wodnego z kolejowym⁴⁴⁾.

Dane z lat 2005–2012 wskazują jednak, że **atut Polski Zachodniej związany z nadmorskim położeniem słabnie**. W analizowanym okresie łącznie w portach morskich makroregionu obroty ładunków (w tysiącach ton) spadły, przez co ich udział w krajowych obrotach obniżył się (z 38,5% do 35,5%). Zmniejszyła się również skala międzynarodowego ruchu pasażerskiego.

Obniżenie konkurencyjności portów makroregionu związane jest między innymi ze zmianami światowych standardów floty handlowej, a także niedostatecznymi działaniami w zakresie modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej, która łączy się z systemem polskich dróg wodnych (poprzez Wartę – Noteć – Kanał Bydgoski – Wisłę) oraz zachodnioeuropejskich (poprzez kanały Odra-Sprewa i Odra-Hawela). Z uwagi na wieloletni brak kompleksowych inwestycji na Odrzańskiej Drodze Wodnej, **korzystne położenie Polski Zachodniej w układzie dróg wodnych śródlądowych nie jest dostatecznie wykorzystane**.

Pomimo znaczących środków w ramach polityki spójności przeznaczonych na poprawę żeglowności w okresie programowania UE na lata 2007–2013 (sześć inwestycji o łącznej wartości 406 mln zł), rola transportowa Odry zmniejsza się, a jej obiekty hydrotechniczne nie spełniają parametrów odpowiadających określonym kategoriom klasyfikacji żeglugowej⁴⁵⁾. Ponadto zmienność przepływów wodnych i ograniczenia parametrów eksploatacyjnych tego korytarza dodatkowo stwarzają niestabilne warunki do rozwoju żeglugi śródlądowej. Funkcja transportowa Odry jest wypełniana obecnie jedynie na odcinkach Szczecin – Berlin oraz Wrocław – Kędzierzyn-Koźle (Kanał Gliwicki).

DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA ZEWNĘTRZNA

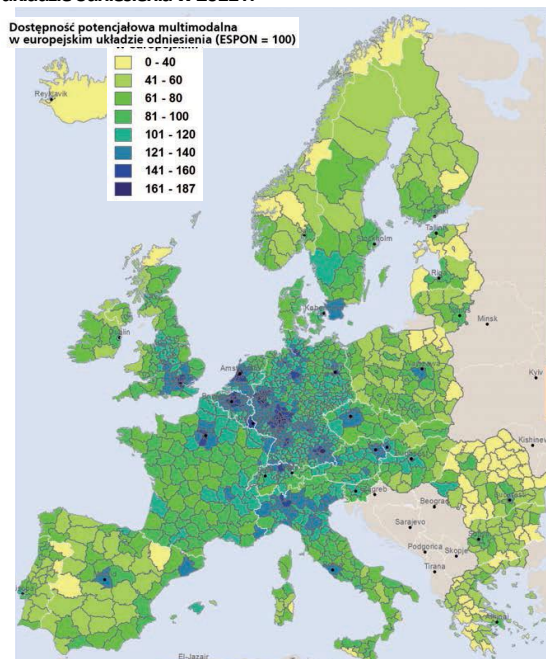
Rozbudowa głównych europejskich i krajowych ciągów komunikacyjnych oraz powiązanie z systemem transportowym Niemiec powodują, że Polska Zachodnia w porównaniu do reszty kraju oceniana jest jako **obszar o dobrej dostępności komunikacyjnej do głównych europejskich ośrodków wzrostu gospodarczego**. Województwa zlokalizowane w zachodniej części kraju charakteryzują się **najlepszą dostępnością drogową i kolejową wśród wszystkich polskich regionów**. Analiza poziomu dostępności potencjałowej na poziomie europejskim wskazuje na ukształtowany pas przejściowy o wyższych niż reszta kraju wskaźnikach dostępności transportu drogowego i kolejowego (m.in. obszary położone wzdłuż autostrady A4 i A2, Poznański Obszar Metropolitalny) (mapa 13)⁴⁶⁾.

⁴⁴⁾ W Świnoujściu powstaje również gazoport (jako port zewnętrzny), którego budowa pozwoli na odbieranie skroplonego gazu ziemnego drogą morską z dowolnego kierunku na świecie. Jest to obecnie jedna z największych i najważniejszych długookresowych inwestycji infrastrukturalnych w Polsce, a wraz z uruchomieniem terminala Polska stanie się częścią globalnego rynku gazu.

⁴⁵⁾ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. Nr 77, poz. 695).

⁴⁶⁾ Por. Komornicki T., *Dostępność transportowa Polski Zachodniej*, Dostępność potencjałowa za pomocą syntetycznego wskaźnika obrazuje sumę relacji między wszystkimi ośrodkami, regionami, z uwzględnieniem czasu przejazdu oraz znaczenia (atrakcyjności) danej jednostki w systemie (potencjał demograficzny, ekonomiczny lub inny) w 2006 r.

Mapa 13. Dostępność potencjałowa multimodalna w europejskim układzie odniesienia w 2011 r.

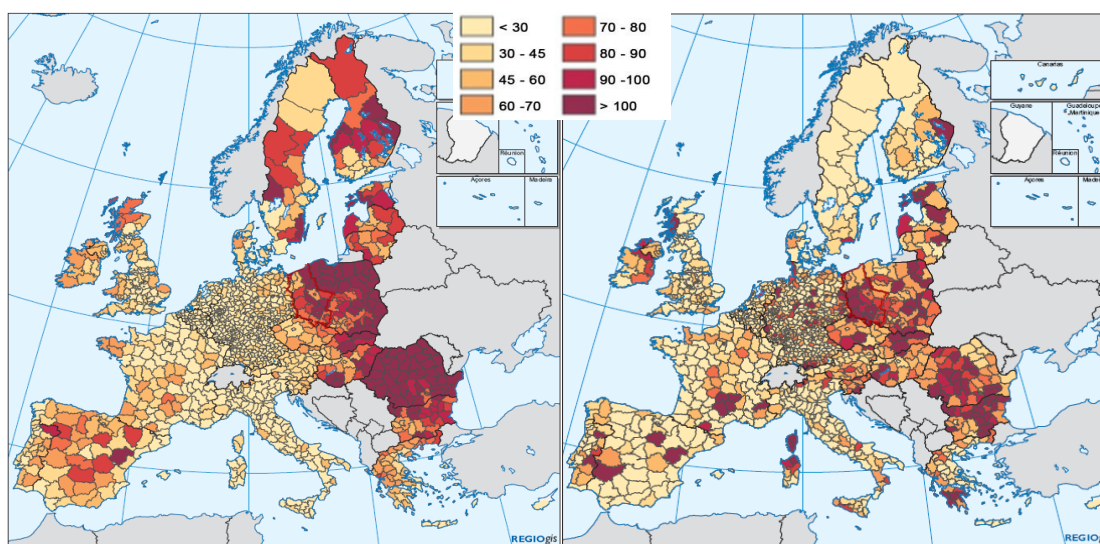

Źródło: ESPON TRACC Draft Final Report, 2013

Na relatywnie dobrą dostępność komunikacyjną makroregionu wpływa także istniejąca infrastruktura lotnicza wraz z siatką międzynarodowych połączeń lotniczych (w Polsce Zachodniej zlokalizowane są porty lotnicze odgrywające znaczącą rolę w ruchu lotniczym: Wrocław-Strachowice, Poznań-Ławica i Szczecin-Goleniów oraz mniejszy port – Zielona Góra-Babimost). W 2012 r. lotniska makroregionu odprawiły 15,8% pasażerów w kraju (3,86 mln), przy czym ich znaczenie rośnie, na co wskazuje wzrost całkowitego ruchu pasażerskiego w latach 2009–2012 (w porcie Wrocław-Strachowice o 46%, Poznań-Ławica o 25%). Wpływ na poprawę dostępności transportowej Polski Zachodniej będzie miało również otwarcie portu lotniczego Berlin Brandenburg, co dodatkowo może przyczynić się do rozwoju połączeń transportowych w Polsce Zachodniej i do dalszej poprawy jej dostępności w układzie europejskim. Pomimo dobrej dostępności do zachodnich ośrodków europejskich na tle kraju, **Polska Zachodnia jest obszarem o niższym poziomie dostępności transportowej od notowanego w Europie Zachodniej.**

Wnioski V Raportu Kohezyjnego Komisji Europejskiej wskazują na **bardzo wysoką efektywność ewentualnych inwestycji zwiększających dostępność transportową Polski Zachodniej na tle UE** (dostępność niektórych regionów zwiększyłaby się od 60% do nawet 100%) (mapa 14). Wyniki te są zbieżne z opiniami formułowanymi w oparciu o przeprowadzone analizy powiązań międzynarodowych. Zgodnie z nimi, dla poprawy dostępności makroregionu w skali europejskiej najlepsze efekty przyniosłoby zwiększenie dostępności drogowej obszaru Pomorza Środkowego (w tym przede wszystkim subregionu koszalińskiego), realizacja inwestycji poprawiających dostępność drogową i kolejową Wrocławia, a także powiązanie sieci drogowych i kolejowych z sieciami czeskimi⁴⁷⁾.

Mapa 14. Potencjalny wzrost w % poziomu dostępności w Europie w transporcie drogowym (lewa) i kolejowym (prawa)

Źródło: V Raport Kohezyjny Komisji Europejskiej, 2010

⁴⁷⁾ Por. tamże.

DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA WEWNĘTRZNA

W przeciwieństwie do dobrej dostępności do ośrodków europejskich na tle kraju, makroregion Polski Zachodniej charakteryzuje niska wewnętrzna dostępność transportowa (mapa 15). **Stolice Polski Zachodniej są słabo powiązane komunikacyjnie między sobą oraz z krajowymi metropoliami położonymi poza makroregionem.** Skutkiem takiej sytuacji jest osłabienie szans na swobodne rozprzestrzenianie się impulsów rozwojowych nie tylko w granicach makroregionu, ale i w skali całego kraju.

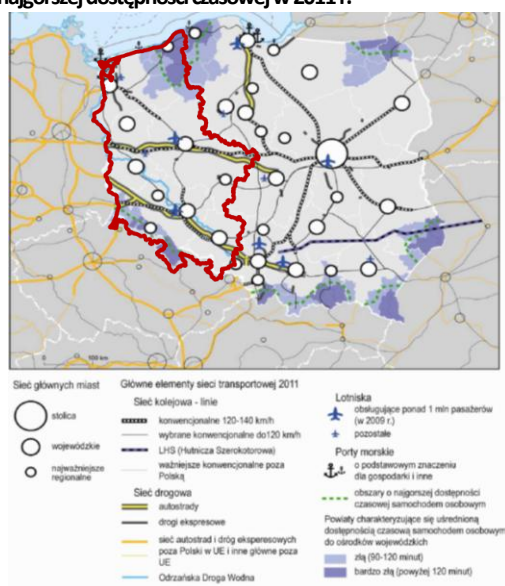
Dostępność transportowa poszczególnych województw makroregionu jest zróżnicowana (mapa 16). Największą dostępnością charakteryzują się województwa opolskie oraz wielkopolskie, co jest wynikiem między innymi cech fizyczno-geograficznych. Są to obszary położone bliżej największych krajowych metropolii i infrastruktury zapewniającej większą prędkość podróżowania do nich (m.in. autostrad oraz dwóch linii kolejowych o podwyższonych parametrach technicznych – Centralnej Magistrali Kolejowej i szlaku Warszawa – Poznań – Berlin, a także linii E30, należącej do III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego łączącego Niemcy, Polskę i Ukrainę).

Dla Polski Zachodniej istotne jakościowo zmiany w transporcie drogowym nastąpiły w szczególności w 2012 r. oraz w 2013 r., w związku z sukcesywnym wydłużaniem autostrady A4, A2 na szlaku Warszawa – Berlin, a także dróg ekspresowych: S3, S6/A6, S5 i S11.

Obszar Polski Zachodniej wymaga dalszej poprawy połączeń transportowych z ośrodkami administracyjnymi i gospodarczymi centralnej Polski, w tym przede wszystkim z Warszawą (nadal lepiej skomunikowany jest z Berlinem i Drezniem). Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje najniższą dostępność transportowa w kraju. Pomorze Środkowe i północna część Wielkopolski oraz Sudety (zwłaszcza Kotlina Kłodzka) należą do obszarów o najgorszej dostępności do centrum kraju oraz złej i bardzo złej dostępności czasowej do najbliższych ośrodków wojewódzkich (powyżej 90 i 120 minut w transporcie drogowym), co jest jedną z przyczyn utrudnionego dostępu do regionalnych rynków pracy, jak również do usług publicznych zlokalizowanych w ośrodkach wojewódzkich.

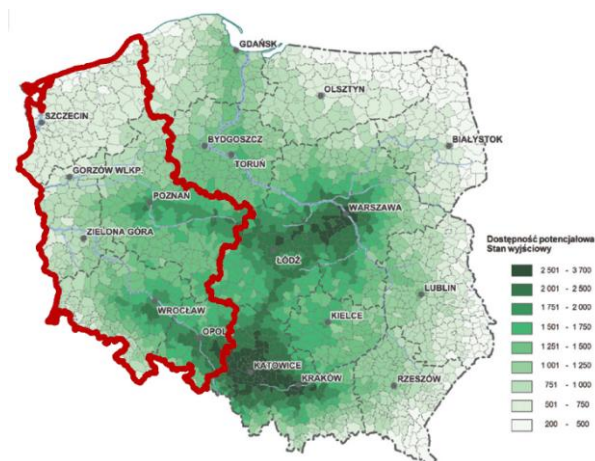
Szczecin, który jest jednym z miast najlepiej skomunikowanych z ośrodkami niemieckimi, w tym z Berlinem, jednocześnie charakteryzuje się jedną z najsłabszych dostępności transportowych w ujęciu krajowym (średnia drogowa i kolejowa dostępność czasowa do pozostałych ośrodków MEGA⁴⁸ w kraju wynosi odpowiednio 375 minut i 380 minut). Wpływ na to ma zarówno odległość geograficzna, jak i niska jakość połączeń drogowych oraz kolejowych.

Mapa 15. Główne elementy sieci transportowej oraz obszary o najgorszej dostępności czasowej w 2011 r.

Źródło: KPZK 2030

Mapa 16. Dostępność transportowa w Polsce w 2012 r.

Źródło: Rosik P., Komornicki T., Stępiak M., Pomianowski W., Ocena wpływu projektów drogowych realizowanych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych na zwiększenie dostępności transportowej województw. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2012

⁴⁸ Pozostałe MEGA (Metropolitalne Europejskie Obszary Wzrostu - definicja za ESPON) w Polsce to Warszawa, Gdańsk, Kraków, Katowice, Łódź, Poznań i Wrocław.

Sieć linii kolejowych przebiegająca przez Polskę Zachodnią jest dobrze rozwinięta i skomunikowana w układzie równoleżnikowym z istniejącą infrastrukturą drogową, jednak jej zły stan techniczny skutkuje długimi czasami przejazdów pociągów, przez co **kolej jako środek transportu odgrywa obecnie mniejszą rolę w komunikacji**, szczególnie na osi północ – południe⁴⁹⁾. Analiza m.in. rozkładów jazdy kolei (2013) wskazuje, że na obszarze makroregionu limit trzech godzin nie jest osiągany w relacji połączeń Szczecina oraz Gorzowa Wielkopolskiego z Wrocławiem i Opolem oraz Poznania z Opolem.

Przeprowadzone analizy wskazują, że barierami dla zwiększania komunikacyjnej dostępności makroregionu są nie tylko obniżone parametry eksploatacyjne sieci kolejowej⁵⁰⁾, lecz również niedostateczny stan techniczny istniejącej infrastruktury drogowej, zbyt mała liczba przepraw na Odrze, a także ograniczona przepustowość dróg krajowych (w tym szczególnie DK3, DK5 oraz DK11).

Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują, że istniejąca **infrastruktura transportowa**, pomimo swego rozbudowanego układu przestrzennego, **nie jest w stanie efektywnie połączyć ośrodków wojewódzkich Polski Zachodniej** między sobą, co przekłada się na mniejszą spójność makroregionu i w konsekwencji gorsze perspektywy rozwojowe. Utrudniony jest między innymi przepływ know-how i wzmacnianie powiązań funkcjonalnych służących rozprzestrzenianiu rozwoju nie tylko wewnątrz Polski Zachodniej, ale również z innymi ośrodkami krajowymi i zagranicznymi.

TURYSTYKA

Korzystne położenie w Europie, a także walory przyrodnicze, kulturowe i uzdrowiskowe obszaru Polski Zachodniej stanowią znaczący, lecz nie w pełni wykorzystany potencjał rozwojowy (mapa 17). Sudety na południu oraz wybrzeże Bałtyku na północy – to jedne z najbardziej atrakcyjnych rejonów turystycznych kraju, stanowiące klamrę spinającą pasy pojezierzy (w województwach: zachodniopomorskim, wielkopolskim i lubuskim) wraz z systemem szlaków wodnych, wysoczyzny, a także zwarte i rozległe kompleksy leśne. Warto również podkreślić potencjał turystyczny Odry, która pomimo częściowego uregulowania, jest ciągle rzeką o wysokich walorach przyrodniczych, ważnym międzynarodowym korytarzem ekologicznym, skupiającym bogactwo siedlisk gatunków flory i fauny.

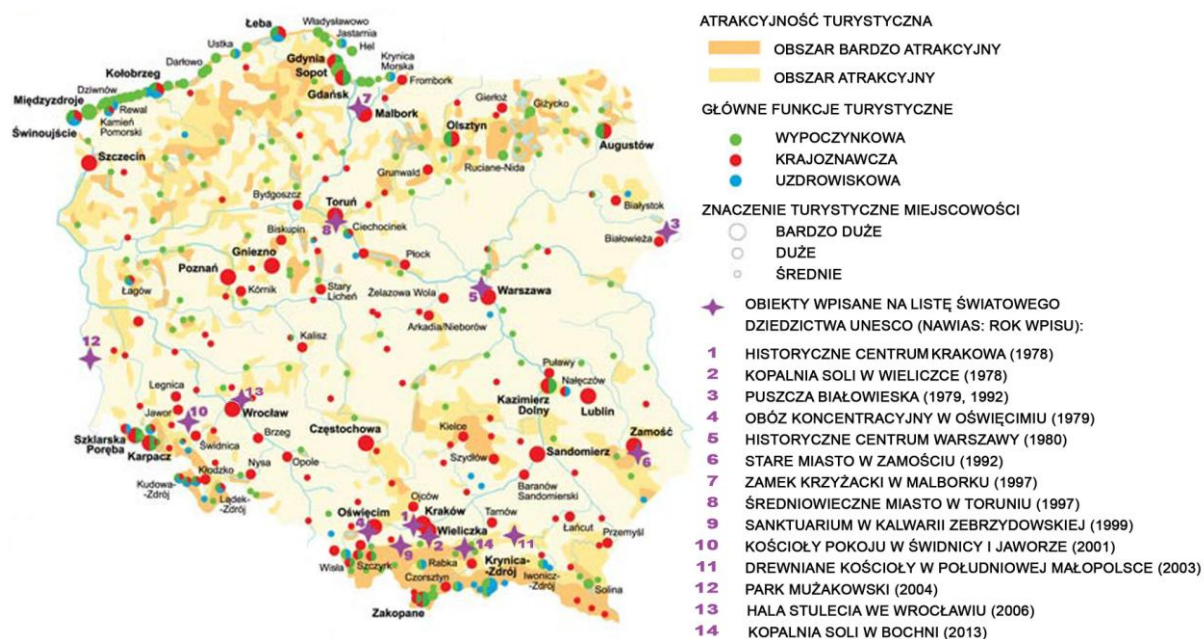
O znaczącym potencjale turystycznym Polski Zachodniej decyduje również bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe, obejmujące zarówno kompleksy pałacowo-parkowe, zamki i dwory (dolnośląskie, lubuskie, opolskie, wielkopolskie), zabytki techniki, założenia fortyfikacyjne i militarne (Kłodzko, Koźle, Międzyrzecki Rejon Umocniony, Nysa, Srebrna Góra, Kostrzyn nad Odrą, obiekty twierdzy Poznań), jak i zachowane zabytkowe układy urbanistyczne miast i średniowiecznych wsi (opolskie, zachodniopomorskie, lubuskie). Pod względem nasycenia obiektami zabytkowymi województwa dolnośląskie, lubuskie i opolskie zajmują czołowe miejsca w Polsce, a na ich terenie znajdują się obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Polska Zachodnia dysponuje również bogatymi zasobami naturalnymi, w tym bardzo istotnymi zasobami złóż wód mineralnych. Na obszarze makroregionu występują złoża leczniczych (w tym termalnych) w województwach lubuskim i wielkopolskim), skupione w większości w uzdrowiskach i miejscowościach na Dolnym Śląsku oraz na Pomorzu Zachodnim. Do najważniejszych z nich należą uzdrowiska sudeckie: Łądek-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Świeradów-Zdrój, Polanica-Zdrój, Szczawno-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Cieplice Śląskie-Zdrój, Długopole-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Przerzeczn, Czerniawa oraz uzdrowiska w województwie zachodniopomorskim Połczyn-Zdrój, Kamień Pomorski, Kołobrzeg i Świnoujście.

⁴⁹⁾ Szkielet sieci kolejowej Polski Zachodniej oparty jest głównie o linie objęte umowami AGC i AGTC, leżące w korytarzach: E59 relacji Świnoujście – Szczecin – Poznań – Wrocław; C-E59 relacji: Świnoujście – Szczecin – Wrocław – Chałupki, C59/1 Nowa Sól – Żagań – Zgorzelec – Zawidów i C59/2 Wrocław – Międzyzlesie oraz zachód-wschód: E20/C-E20 relacji Świecko – Poznań – Warszawa – Terespol; E30 relacji Zgorzelec – Wrocław – Katowice – Kraków – Medyka; C-E30 relacji Zgorzelec – Wrocław – Katowice – Medyka oraz C30 Horka – Zgorzelec.

⁵⁰⁾ Znaczną część eksploatowanej sieci kolejowej charakteryzuje się wysokim odsetkiem torów ułożonych na podkładach drewnianych (w tym z przekroczonym okresem eksploatacji), układami torów na stacjach niedostosowanymi do aktualnych potrzeb, niefunkcjonalnymi dworcami i peronami, złym stanem obiektów sterowania ruchem i kontroli jazdy.

Mapa 17. Atrakcyjność turystyczna Polski

Źródło: Kozak M., *Turystyka i dziedzictwo kulturowe Polski Zachodniej*, Warszawa 2011

Dzięki atrakcyjności turystycznej, przyrodniczej i kulturowej **Polska Zachodnia stanowi jedno z głównych zapleczy wypoczynku w Polsce**, koncentrując 38% miejsc noclegowych w kraju. Biorąc pod uwagę liczbę udzielonych noclegów, w 2011 r. województwo zachodniopomorskie było czwartym (po małopolskim, pomorskim i mazowieckim) najchętniej odwiedzanym regionem, a województwa dolnośląskie i wielkopolskie odpowiednio piątym i szóstym.

Z racji położenia przygranicznego, a także historycznych uwarunkowań, **w makroregionie wśród turystów zagranicznych dominują turyści niemieccy** (w 2012 r. 47,7% turystów i 67,8% udzielonych noclegów). W latach 2009–2012 nastąpił wzrost ich liczby, w szczególności w ośrodkach wypoczynkowych województwa zachodniopomorskiego i w Sudetach.

Turystyczny potencjał Polski Zachodniej związany ze wspólnym dziedzictwem kulturowym i wspólnymi walorami przyrodniczymi (w tym korzystnym układem szlaków wodnych) stanowi istotne zaplecze dla współpracy województw⁵¹. **Na obszarze Polski Zachodniej obserwuje się przykłady turystycznych produktów sieciowych**, przy czym ograniczają się one raczej do obszaru jednego województwa (np. *Dolina Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej*, *Szlak wygasłych wulkanów*, *Lubuski Szlak Wina i Miodu*, *Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka*, *Szlak Piastowski*, *Zachodniopomorski Szlak Żeglarski*), co świadczy o niewystarczającej współpracy województw makroregionu w tym zakresie. Pozytywnym przykładem w obszarze turystyki są nieliczne działania, wykraczające poza jedno województwo: *Szlak Cysterski* czy też inicjatywy podejmowane wokół rzeki Odry (m.in. inicjatywa *Odra dla turystów 2014*, polsko-niemiecka *Współpraca turystyczna w ramach Partnerstwa-Odra*, *Stowarzyszenie Marin Odrzańskich*).

Czynnikiem niekorzystnie wpływającym na perspektywy rozwoju takiej współpracy jest strategia wzajemnej konkurencji przyjmowana przez poszczególne regiony, która nie sprzyja tworzeniu wspólnej wizji opartej na sieciowych produktach turystycznych, budujących potencjał całego makroregionu. Obecnie **nie istnieje łatwo identyfikowalna marka makroregionu**, a rozproszona oferta turystyczna kierowana jest do nieskonkretyzowanego turysty, co utrudnia tworzenie wyspecjalizowanych regionów turystycznych o znacznym ponadregionalnym potencjale rozwojowym.

⁵¹ Kozak M., *Turystyka i dziedzictwo kulturowe Polski Zachodniej*, Warszawa 2011.

ZASOBY I INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Na terenie Polski Zachodniej zlokalizowane są znaczące zasoby surowców energetycznych (mapa 18). Z makroregionu pochodzi 37,5% krajowego wydobycia węgla brunatnego i niemal 75% udokumentowanych krajowych złóż tego surowca (72% na terenie województw: dolnośląskiego, wielkopolskiego oraz lubuskiego). W makroregionie znajdują się również największe w Polsce złoża ropy naftowej (95%) oraz 70% krajowych złóż gazu ziemnego⁵²⁾.

Mapa 18. Występowanie złóż i kopalin i zasoby bilansowe złóż⁵³⁾

Obszar Polski Zachodniej dysponuje również **znaczącymi na tle kraju zasobami energii ze źródeł odnawialnych (OZE)**, w tym przede wszystkim zasobami energii geotermalnej (w większości o temperaturze poniżej 80°C, odpowiednich dla ciepłownictwa), jednak z przyczyn technicznych i ekonomicznych obecnie możliwe jest jedynie niewielkie ich wykorzystanie. Udział makroregionu w produkcji energii geotermalnej w Polsce wyniósł 12,3%. Województwo zachodniopomorskie jest czołowym producentem tej energii w w kraju.

Analiza liczby i mocy różnych rodzajów OZE wskazuje, że makroregion jest **liderem pod względem energetyki wiatrowej (ponad 50% mocy w kraju)**, natomiast udział mocy elektrowni wodnych i biogazowych jest proporcjonalny do udziału w liczbie ludności (ok. 25%). Moc zainstalowana i osiągalna w energetyce wiatrowej, którą dysponuje makroregion, wyniosła w 2011 r. odpowiednio: 47,1% i 47,5% mocy krajowej. Spośród województw makroregionu największy udział w mocy krajowej ma województwo zachodniopomorskie – ok. 28% mocy zainstalowanej i 26,5% mocy osiągalnej kraju. Moc zainstalowana i osiągalna w energetyce wodnej makroregionu wyniosła w 2011 r. odpowiednio 24,0% i 23,3% mocy krajowej. Spośród województw makroregionu największy udział w mocy krajowej ma województwo lubuskie – prawie 12% mocy zainstalowanej i osiągalnej.

W 2011 r. największy udział w liczbie elektrowni wiatrowych w Polsce Zachodniej odnotowano w województwie wielkopolskim (64,5% elektrowni wiatrowych w makroregionie) i zachodniopomorskim (23,0% elektrowni wiatrowych w makroregionie). Natomiast największy udział w liczbie elektrowni wodnych w Polsce Zachodniej odnotowano w województwie dolnośląskim (33,6% elektrowni wodnych w makroregionie) i zachodniopomorskim (24% elektrowni wodnych w makroregionie). Udział OZE w produkcji energii elektrycznej zarówno Polski Zachodniej, jak i całego kraju jest znacznie niższy od średniej unijnej, co między innymi jest efektem niedostatecznej rozbudowy wysokiej jakości sieci elektroenergetycznej⁵⁴⁾.

Dużo niższe – w porównaniu z państwami Europy Zachodniej – nasycenie sieciami przesyłowymi świadczy o dystansie rozwojowym zarówno Polski Zachodniej, jak i całego kraju (mapa 19). Połączenia transgraniczne krajowego systemu elektroenergetycznego znajdujące się na obszarze makroregionu są niewystarczające, nie pozwalają na większe przepływy mocy w relacjach międzynarodowych i ograniczają możliwości powstania jednolitej

⁵²⁾ Obliczenia własne na podstawie *Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce. Stan na 31 XII 2012 r.* Dane obejmują zasoby wydobywalne bilansowe z pominięciem złóż w polskiej strefie ekonomicznej Bałtyku.

⁵³⁾ Na terenie makroregionu znajdują się również zasoby kamienia wapiennego, który jest podstawą do rozwoju przemysłu cementowo-wapienniczego, mającego istotny udział w produkcji przemysłowej województwa opolskiego.

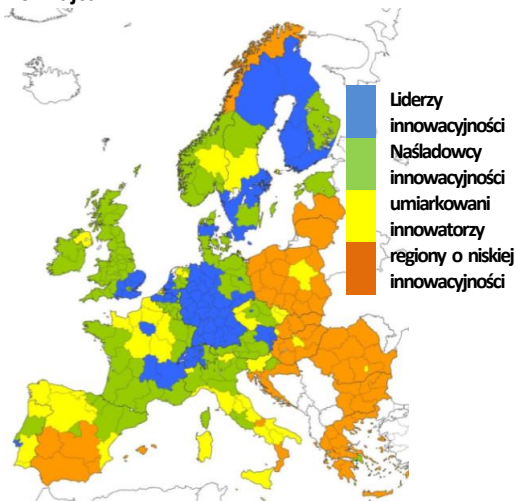
⁵⁴⁾ Małyszko O., *Bezpieczeństwo energetyczne Polski Zachodniej*, 2011.

3.2.2. POTENCJAŁ ZWIĄZANY Z ROZWOJEM GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY

POZIOM INNOWACYJNOŚCI W POLSCE ZACHODNIEJ

Wartości sumarycznego indeksu innowacyjności (*Summary Innovation Index*) opracowywanego przez Komisję Europejską w układzie regionalnym wskazują na niewielki potencjał innowacyjny makroregionu na tle Unii Europejskiej, mający istotny wpływ na perspektywy budowy gospodarki opartej na wiedzy⁵⁷⁾.

Mapa 20. Poziom innowacyjności w UE-28, Norwegii i Szwajcarii

Źródło: Regional Innovation Scoreboard 2012

Wszystkie regiony graniczące z Polską od zachodu i południa charakteryzują się wyższą efektywnością innowacyjną niż najbardziej pod tym względem rozwinięte województwa Polski Zachodniej (mapa 20). Jednocześnie Berlin, południowo-zachodnia Brandenburgia, Lipsk i Drezno zaliczane są do silnych generatorów innowacji. Od wschodu makroregion graniczy z województwami o porównywalnym do swojego, niskim poziomie innowacyjności i wraz z innymi polskimi regionami tworzy jednolitą grupę, na tle której wyróżnia się jedynie województwo mazowieckie jako krajowy lider.

W przypadku Polski Zachodniej można wskazać szereg czynników społecznych, gospodarczych i przestrzennych, które wpływają na poziom innowacyjności, zarówno po stronie popytowej, jak i podażowej⁵⁸⁾.

Strona popytowa procesu innowacji jest silnie zdeterminowana poziomem zamożności społeczeństwa i wyposażeniem w kapitał ludzki, co przejawia się postawami

otwartości i skłonności do zakupu nowych, innowacyjnych produktów i usług. Sytuacja finansowa mieszkańców Polski Zachodniej na tle kraju jest korzystna, czego przejawem jest m.in. mniejsze niż średnio w Polsce zagrożenie ubóstwem skrajnym ludności zamieszkującej makroregion (według danych za 2012 r. odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy minimum egzystencji kształtuje się w makroregionie na poziomie 6,2% wobec 6,8% dla Polski).

Zjawiskiem, które w istotnym stopniu może wpływać zarówno pozytywnie, jak i negatywnie na stronę popytową procesów innowacji, są nasilone **wahadłowe migracje zarobkowe**. W tym aspekcie niepokojący jest fakt, że **do pracy za granicę częściej zaczęły wyjeżdżać młode osoby legitymujące się wykształceniem wyższym**, które nie mogły znaleźć satysfakcjonującego zatrudnienia w województwach makroregionu. W perspektywie krótkookresowej prowadzi to do zmniejszenia skali nierównowagi na lokalnych rynkach pracy, lecz w dłuższym okresie może mieć niekorzystny wpływ na wzmacnianie potencjału innowacyjnego makroregionu, tym bardziej, że większość emigrantów zarobkowych decydujących się na wyjazdy czasowe podejmuje pracę niezgodną ze swoim wykształceniem i poniżej posiadanych kwalifikacji. Może to doprowadzić do obniżenia poziomu ich kompetencji w przyszłości, negatywnie oddziałując na możliwości funkcjonowania na krajowym rynku pracy i ograniczając wartość dodaną, jaką będą zdolni wnieść w momencie powrotu do kraju.

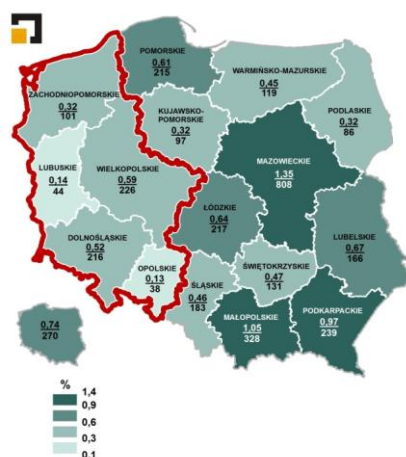
⁵⁷⁾ Według definicji OECD jest to gospodarka oparta wprost na tworzeniu (traktowanym jako produkcja), dalszym przekazywaniu (czyli dystrybucji) oraz praktycznym wykorzystaniu wiedzy i informacji.

⁵⁸⁾ Powstawanie innowacji zależy zarówno od czynników podażowych, czyli szeroko rozumianej zdolności technologicznej gospodarki (sfera nauki wprowadzająca innowacje do gospodarki, poziom zaawansowania technologicznego przemysłu i usług, zasoby wysoko wykwalifikowanej siły roboczej), jak i popytowych, czyli wpływu konsumentów (klientów) na kształtowanie się oferty przedsiębiorstw działających na rynku.

POTENCJAŁ SEKTORA NAUKOWO-BADAWCZEGO W POLSCE ZACHODNIEJ

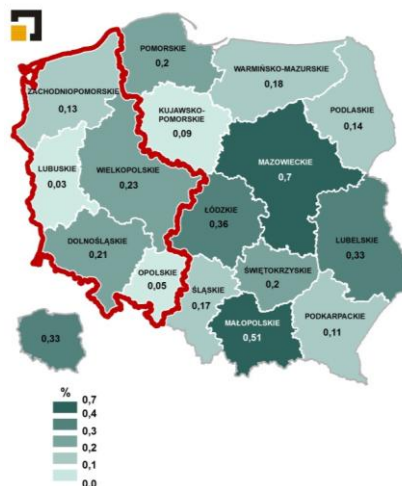
Polska Zachodnia charakteryzuje się **stosunkowo niskim poziomem rozwoju sektora nauki i badań w porównaniu do krajowych liderów w tej dziedzinie: województw mazowieckiego i małopolskiego**. W 2011 r. łącznie nakłady na B+R w makroregionie stanowiły zaledwie 17% wydatków krajowych, a ich udział w PKB w układzie regionalnym oraz w przeliczeniu na mieszkańca był niższy niż średnio w Polsce (mapa 22). Również wartość wskaźnika GERD⁵⁹⁾ kształtowała się znacznie poniżej średniej dla Polski, a województwa opolskie oraz lubuskie znalazły się na ostatnich miejscach w kraju (mapa 21).

Mapa 21. Wskaźnik GERD w Polsce w relacji do regionalnego PKB w 2010 r.

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie: Nauka i technika 2011, GUS

Mapa 22. Nakłady bieżące na badania podstawowe i badania stosowane w relacji do regionalnego PKB w 2010 r.

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie: Nauka i technika 2011, GUS

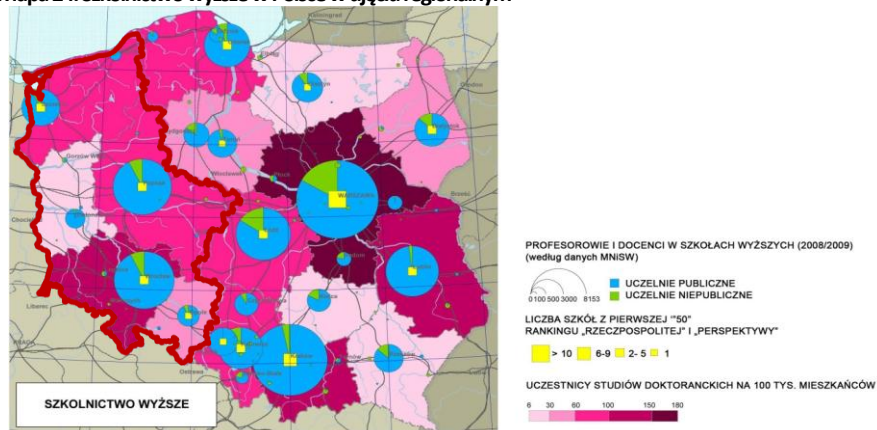
Pomimo relatywnie słabej pozycji Polski Zachodniej na tle kraju oraz UE, w latach 2005-2011 nastąpił znaczny wzrost nakładów na B+R, przez co **makroregion zwiększył swój udział w nakładach krajowych** (średnio w kraju odnotowano dwukrotny wzrost: z 5,6 mld zł do 11,7 mld zł, w województwie opolskim i zachodniopomorskim – trzykrotny, wielkopolskim i dolnośląskim – dwukrotny). W województwie lubuskim w latach 2005-2009 nakłady spadły (z 36 mln zł do 29 mln zł), lecz po 2009 r. ponownie wzrosły.

W 2012 r. w Polsce Zachodniej znajdowało się 25% szkół wyższych w kraju, które kształciły 25% wszystkich studentów. W latach 1999-2012 widoczna była znacząca dynamika rozwoju szkolnictwa wyższego. Województwa makroregionu nieco szybciej zwiększały liczbę uczelni niż średnio w kraju, a największy wzrost odnotowało województwo opolskie, w którym nastąpiło podwojenie liczby szkół wyższych w badanym okresie (z trzech do sześciu). W roku akademickim 2011/12 uczelnie wyższe opuściło w Polsce 485 tys. absolwentów, z czego 25% ukończyło studia na uczelniach Polski Zachodniej. Największym potencjałem w dziedzinie przyciągania i absorbowania studentów na rynkach pracy w makroregionie charakteryzują się Wrocław i Poznań (ponad 60%). Wśród ośrodków akademickich w makroregionie mogących wykazać się stosunkowo dużym udziałem studentów pochodzących spoza danego województwa (a więc o relatywnie dużej sile przyciągania kapitału ludzkiego) należy wskazać Szczecin i Zieloną Górę, jednak ich potencjał do zatrzymania absolwentów jest niewielki, co może świadczyć o niskiej chłonności miejscowych rynków pracy, na których przyjezdni absolwenci nie są w stanie znaleźć satysfakcjonującego zatrudnienia po otrzymaniu dyplomu.

⁵⁹⁾ Całkowite wydatki wewnętrzne na prace B+R realizowane na terytorium kraju.

Politechnika Wrocławska plasuje się na pierwszym miejscu w kraju wśród badanych podmiotów. Obok niej w pierwszej dziesiątce znajdują się również Politechnika Poznańska, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu oraz Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie⁶³⁾.

Mapa 24. Szkolnictwo wyższe w Polsce w ujęciu regionalnym

Źródło: KPZK 2030

Na obszarze makroregionu zarejestrowano 18% krajowych jednostek naukowych, którym w 2010 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał kategorię pierwszą⁶⁴⁾. Dominują wśród nich wydziały ekonomiczne uczelni oraz wydziały i instytuty PAN z zakresu nauk rolniczych i leśnych. Jednak **żaden podmiot z Polski Zachodniej nie znalazł się wśród sześciu najlepszych krajowych jednostek naukowych wyróżnionych i podniesionych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego do rangi Krajowych Naukowych Ośrodków Wiodących (KNOW)**, skupiających najbardziej utalentowanych naukowców i studentów w dziedzinie nauk ścisłych oraz nauk medycznych, nauk o zdrowiu i kulturze fizycznej⁶⁵⁾.

Pomimo wysokich pozycji na krajowych listach rankingowych, ośrodki naukowe i badawczo-rozwojowe makroregionu charakteryzują się niewystarczającymi powiązaniami w ramach międzynarodowych sieci współpracy. W typologii regionów europejskich, zakwalifikowane zostały do regionów „nieinteraktywnych” (podobnie jak cała Polska), co odzwierciedla ograniczone możliwości wzajemnego uczenia się, transferu wiedzy, łączenia rozproszonych potencjałów i generowania innowacji⁶⁶⁾. O niewystarczających powiązaniach uczelni Polski Zachodniej w ramach międzynarodowej sieci współpracy ośrodków naukowych i badawczo-rozwojowych świadczy m.in. stosunkowo niewielki ich udział w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych. Przykładowo, w ramach 7. Programu Ramowego UE w zakresie badań i rozwoju technologicznego na lata 2007–2013 jednostki naukowe z Polski Zachodniej złożyły 2502 wnioski o dofinansowanie, z czego 373 uzyskało aprobatę.

Spośród ogólnej liczby 2433 wniosków zakwalifikowanych do finansowania w konkursach Narodowego Centrum Nauki w 2013 r. podmioty z Polski Zachodniej złożyły ich 529 (co stanowi 21,7% ogólnej liczby). Aż 90% aplikacji z makroregionu pochodziło z ośrodków naukowych Wielkopolski i Dolnego Śląska. Podobnie sytuacja makroregionu przedstawia się w zakresie liczby beneficjentów programów prowadzonych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Na ogólną liczbę 3906 projektów w 2012 r. podmioty z Polski Zachodniej złożyły ich 802 (20,5%). W tej puli 78% projektów pochodziło z wielkopolskiego i dolnośląskiego (odpowiednio 362 i 264 projekty).

W ramach programu *luventus plus* dotyczącego projektów prowadzonych przez młodych naukowców, których wyniki badań zostały opublikowane lub przyjęte do publikacji w wiodących światowych czasopiśmie, na

⁶³⁾ Kryterium potencjału innowacyjności obejmuje: patenty, prawa ochronne i licencje, pozyskane środki z UE, zaplecze innowacyjne uczelni.

⁶⁴⁾ Kategorię jednostki naukowej w skali od 1 do 5 ustala właściwy minister do spraw szkolnictwa wyższego. W zakresie wyników działalności naukowej ocena obejmuje: publikacje recenzowane; monografie naukowe i podręczniki akademickie; posiadanie uprawnień do nadawania stopni naukowych. W zakresie zastosowań praktycznych wyników badań naukowych i prac rozwojowych są oceniane: nowe technologie, materiały, wyroby, systemy, usługi i metody; wdrożenia wyników badań naukowych i prac rozwojowych; patenty, licencje, prawa ochronne na wzory użytkowe; posiadanie laboratoriów z akredytacją Polskiego Centrum Akredytacji.

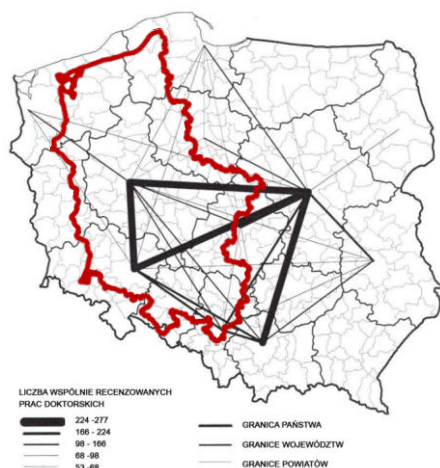
⁶⁵⁾ Kryteria oceny, przeprowadzanej przez kapitułę składającą się z przedstawicieli 17 najbardziej prestiżowych międzynarodowych ośrodków naukowych, obejmowały: potencjał naukowy jednostek i ich pracowników, międzynarodowe wskaźniki publikacji i cytowań, realizowane granty badawcze, wdrożenia i patenty oraz współpracę z otoczeniem gospodarczym.

⁶⁶⁾ Projekt ESPON Knowledge-Innovation-Territory 2013, obejmujący wszystkie kraje UE-27 i wybrane kraje pozaeuropejskie.

182 wyróżnionych jedynie 16% reprezentowało Polskę Zachodnią (w większości z Wrocławia oraz Poznania, a także trzy ze Szczecina i jeden z Opola).

W ramach modułu 3 *Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (Wyniki polskich badań humanistycznych w świecie)* w 2012 r. w gronie 56 nagrodzonych projektów naukowo-badawczych znalazło się 8 z makroregionu Polski Zachodniej. Wśród pozostałych komponentów tego programu udział Polski Zachodniej w niewielkim stopniu zaznaczył się w module dotyczącym *wspierania projektów realizowanych we współpracy międzyśrodowiskowej i międzydyscyplinarnej przez zespoły polsko-zagraniczne*.

Mapa 25. Współpraca przy recenzowaniu prac doktorskich w 2008 r.

Źródło: Komornicki, Korcelli i inni (2010)

Na 26 wyróżnionych ośrodków naukowych jedynie dwa pochodziły z Polski Zachodniej (uniwersytety we Wrocławiu i w Poznaniu). **Niewystarczającą współpracę naukowo-badawczą w ramach makroregionu, a także kraju, potwierdzają wnioski z analiz powiązań w zakresie współpracy przy recenzowaniu prac doktorskich oraz przygotowywania wspólnych publikacji (mapa 25).** Głównym węzłem sieci współpracy naukowej dla ośrodków z Polski Zachodniej jest Warszawa. Skala współpracy między ośrodkami naukowymi wewnątrz makroregionu poza relacją Poznań – Wrocław jest niewielka. Ośrodki ze Szczecina, Opola, Zielonej Góry i Koszalina nie są obecnie zdolne do samodzielnego odgrywania roli o znaczeniu ponadregionalnym, dlatego niezbędne jest łączenie potencjałów i podejmowanie wspólnych, skoordynowanych działań w ramach sieci współpracy.

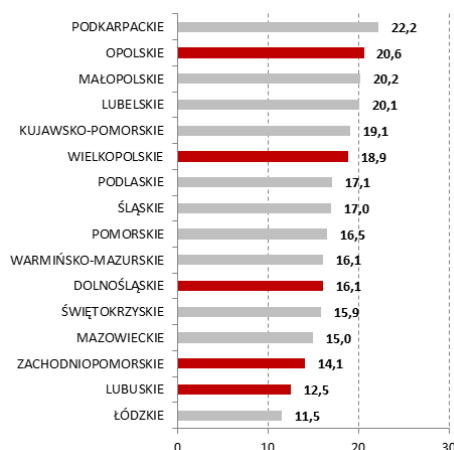
POTENCJAŁ INNOWACYJNY SEKTORA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE ZACHODNIEJ

Trendy w zakresie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw obserwowane w Polsce Zachodniej są zbieżne z ogólnokrajowymi⁶⁷⁾. W stosunku do lat 2008–2010, w latach 2009–2011 nastąpił spadek udziału przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i usług. **Pod względem udziału aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych wśród ogółu przedsiębiorstw, województwa makroregionu plasują się w połowie i pod koniec krajowej stawki.** Wyjątkiem jest **województwo opolskie, które z wartością 20,6% zajmuje drugie miejsce w kraju** (wykres 5 i 6). Tak korzystna sytuacja w tym województwie może być wynikiem sprawnego funkcjonowania zaplecza badawczo-rozwojowego dwóch kluczowych branż przemysłowych (chemicznej i budownictwa), które zostały efektywnie zrestrukturyzowane. Drugim istotnym czynnikiem jest dynamiczny rozwój w branżach produkcji artykułów spożywczych i wyrobów z metali. W pozostałych województwach makroregionu sytuacja kształtowała się zdecydowanie mniej korzystnie, co świadczy o **umiarkowanym** – a w przypadku województw lubuskiego i zachodniopomorskiego – o **niskim poziomie innowacyjności**. Z kolei **makroregionalnym liderem w zakresie udziału aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw z sektora usług jest województwo wielkopolskie** (5. miejsce w kraju).

O niskim poziomie innowacyjności Polski Zachodniej świadczą również nakłady poniesione na działalność innowacyjną (mapa 26). W 2011 r. przedsiębiorstwa Polski Zachodniej przeznaczyły na ten cel łącznie 5,76 mld zł, co stanowiło odpowiednio **25% nakładów poniesionych ogółem w kraju w sektorze przemysłu i nieco mniej niż 5% w sektorze usług** (niemal 80% krajowych nakładów w sektorze usług jest skoncentrowanych w województwie mazowieckim). W przeliczeniu na 1 pracującego, wysokość nakładów na działalność innowacyjną województw Polski Zachodniej jest niższa od przeciętnej wartości w kraju.

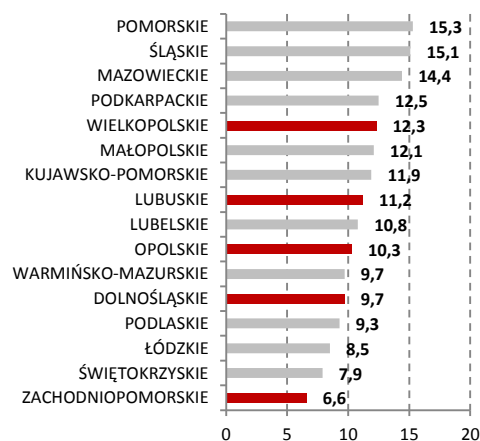
⁶⁷⁾ Pomiarami prowadzonymi w ramach statystyki publicznej nie są objęte mikroprzedsiębiorstwa.

Wykres 5. Przedsiębiorstwa przemysłowe aktywne innowacyjnie w latach 2009–2011 według województw (udział w ogóle przedsiębiorstw przemysłowych)

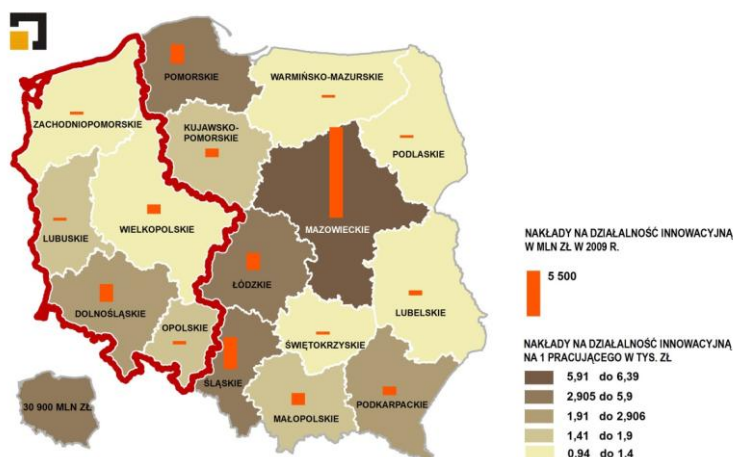
Źródło: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009–2011, GUS, Warszawa 2012

Wykres 6. Przedsiębiorstwa z sektora usług aktywne innowacyjnie w latach 2009–2011 według województw (udział w ogóle przedsiębiorstw z sektora usług)

Źródło: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009–2011, GUS, Warszawa 2012

Mapa 26. Intensywność nakładów na innowacje w przedsiębiorstwach (usługi i przemysł) w Polsce w 2009 r.

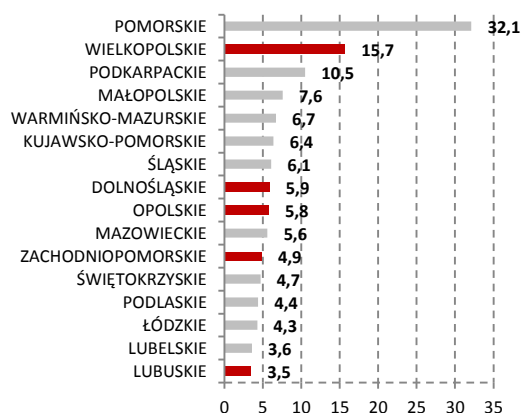

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie: Gaczek W., Matusiak M., Innowacyjność gospodarek województw Polski Wschodniej – ocena, znaczenie, perspektywy. Ekspertyza na zlecenie MRR, Poznań 2011

O zróżnicowanym potencjale innowacyjnym świadczy **udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w wartości przychodów ze sprzedaży ogółem** (wykres 7 i 8). W 2011 r. stosunkowo wysokie pozycje (z wartościami istotnie wyższymi niż średnia krajowa) zajmowały województwa wielkopolskie w sektorze przemysłu i dolnośląskie w sektorze usług, co wskazuje na rynkową atrakcyjność oferowanych innowacji. Z kolei województwa opolskie i lubuskie uplasowały się pod koniec krajowej stawki, odnotowując bardzo niewielki udział przychodów ze sprzedaży (lubuskie 3,5% w sektorze przemysłu, opolskie 0,3% w usługach).

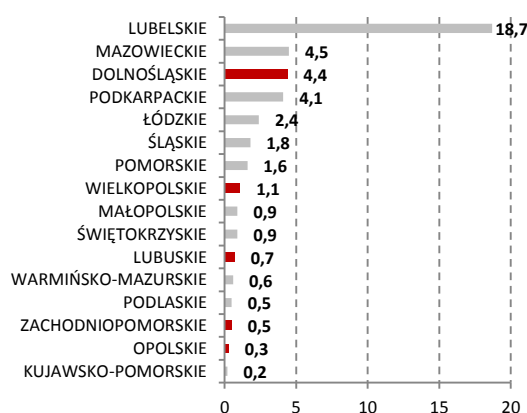
Średnie udziały przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach makroregionu kształtowały się w 2011 r. powyżej średniej krajowej (4,4% wobec 3,7%). Kluczowe znaczenie miał jednak wynik osiągnięty przez przedsiębiorstwa w województwie wielkopolskim, w którym odnotowano udział prawie trzykrotnie przekraczający krajową średnią (11,6%). Jednak obserwacje z lat 2008–2010 nie potwierdzają tak korzystnych wyników dla całej Polski Zachodniej – w tym okresie średnia makroregionalna była odnotowywana na poziomie niższym niż średnia dla Polski.

Wykres 7. Udział przychodów przedsiębiorstw przemysłowych ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych, wprowadzonych na rynek w latach 2009–2011 według województw

Źródło: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009–2011, GUS, Warszawa 2012

Wykres 8. Udział przychodów przedsiębiorstw z sektora usług ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych, wprowadzonych na rynek w latach 2009–2011 według województw

Źródło: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009–2011, GUS, Warszawa 2012

Aktywność patentowa podmiotów z Polski Zachodniej jest umiarkowana. W 2012 r. nieco ponad 26% (1155) zgłoszeń wynalazków pochodziło z makroregionu i podobny udział utrzymywał się w ostatnich latach. Udział podmiotów z Polski Zachodniej w ogóle udzielonych patentów w kraju w 2012 r. stanowił 33,3% (615). W tym obszarze również występowały widoczne zróżnicowania wewnątrz makroregionu (w województwach wielkopolskim i dolnośląskim zgłaszano ok. 77% wynalazków). Podobny był udział województw Polski Zachodniej i skala zróżnicowań wewnątrz makroregionu w zakresie udzielonych patentów oraz zgłoszeń wzorów użytkowych (222 zgłoszenia w 2011 r. stanowiły niemal 24% ogółu zgłoszeń w kraju) i zgłoszonych praw ochronnych na wzory użytkowe (114, czyli 23% wartości krajowej).

W aspekcie komercjalizacji wiedzy potencjał Polski Zachodniej stanowią przedsiębiorstwa przemysłowe wysokiej techniki. W 2011 r. ich odsetek w strukturze przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego był nieco niższy niż średnia krajowa (1,9% wobec 2,3%), lecz udział ich przychodów netto ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw wysokiej techniki wyniósł aż 8%, co było wartością znacznie wyższą niż średnia krajowa (5,4%).

Przedsiębiorstwa w Polsce Zachodniej charakteryzuje wysokie wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (tabela 2). W 2012 r. ponad 95% przedsiębiorstw z makroregionu wykorzystywało w swojej działalności komputery, co było wynikiem niemal równym średniej krajowej (94,7%). Ogromna większość przedsiębiorstw (93,2%) posiadała dostęp do sieci, a ok. 80% korzystało z możliwości szerokopasmowego dostępu do Internetu, co w obu przypadkach było wynikiem zbliżonym do średniej dla Polski.

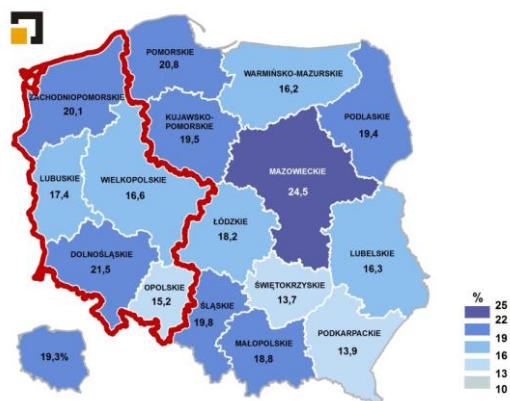
Tabela 2. Technologie informacyjno-komunikacyjne w funkcjonowaniu przedsiębiorstw w województwach Polski Zachodniej w 2012 r.

	Przedsiębiorstwa					
	wykorzystujące komputery	posiadające dostęp do Internetu	stosujące automatyczną wymianę danych z podmiotami zewnętrznymi	stosujące automatyczną wymianę informacji wewnątrz przedsiębiorstwa	posiadające własną stronę internetową	dla których strona internetowa spełniała funkcje prezentacji katalogów, wyrobów lub cenników
Polska	94,7	93,2	74,1	36,3	67,6	51,4
Polska Zachodnia	94,6	93,2	75,3	35,8	65,0	51,0
dolnośląskie	96,9	95,0	68,7	36,8	67,6	49,7
lubuskie	95,8	93,9	87,4	31,9	56,2	41,4
opolskie	95,6	91,8	68,6	32,6	63,1	48,3
wielkopolskie	92,7	92,1	88,2	36,1	68,2	56,3
zachodniopomorskie	94,2	93,1	46,9	37,7	59,0	47,1

Źródło: GUS

Nieco gorszą sytuację w Polsce Zachodniej odnotowano pod względem udziału przedsiębiorstw składających zamówienia przez Internet (mapa 27). W 2011 r. tylko 18,6% przedsiębiorstw z makroregionu korzystało z takiego rozwiązania, co było udziałem niższym niż odnotowany średnio dla Polski (19,3%).

Mapa 27. Przedsiębiorstwa składające zamówienia przez sieci komputerowe według województw w 2011 r.

W tym zakresie można było zaobserwować istotne zróżnicowania międzywojewódzkie, z dolnośląskim i zachodniopomorskim lokującymi się w krajowej czołówce (z udziałami wynoszącymi odpowiednio 21,5% i 20,1%) i pozostałymi województwami makroregionu, gdzie skłonność do wykorzystywania sieci komputerowych do składania zamówień była znacząco niższa (od 15,2% do 17,4%).

Źródło: Opracowane przez IRT na podstawie: Społeczeństwo informacyjne w Polsce w latach 2008-2012, GUS

Korzystnym zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach w Polsce Zachodniej był **dynamiczny wzrost udziału ośrodków innowacji wśród ośrodków instytucji otoczenia biznesu (IOB)⁶⁸**, co może świadczyć o wysokim tempie **przestawiania się systemu wsparcia biznesu na usługi proinnowacyjne**, odpowiadające potrzebom gospodarki opartej na wiedzy. W 2012 r. ośrodki innowacji stanowiły ponad jedną trzecią IOB funkcjonujących w makroregionie, a znaczny ich przyrost odnotowano zwłaszcza w województwach dolnośląskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim, które plasowały się odpowiednio na 3., 4. i 5. miejscu w kraju (zaraz po województwach małopolskim i mazowieckim). W województwie lubuskim i opolskim wskaźnik ten jest natomiast niższy niż średnio w Polsce.

Średnie obciążenie IOB mierzone liczbą mieszkańców i firm przypadających na jeden ośrodek jest w makroregionie wyższe niż średnio w Polsce (tabela 3), co może wskazywać na potrzebę dalszego rozwoju ilościowego tych instytucji, tak aby zapewnić ich optymalną dostępność dla osób i podmiotów zainteresowanych wsparciem, uwzględniając wysoki poziom przedsiębiorczości charakteryzujący ten obszar. Pod względem liczby mieszkańców przypadających na jeden ośrodek na koniec 2011 r. największym obciążeniem cechowało się województwo opolskie (68,6 tys. osób/ośrodek), natomiast województwo zachodniopomorskie należało do grupy regionów, gdzie stosunek ten kształtował się na jednym z bardziej korzystnych poziomów w Polsce (36,8 tys. osób/ośrodek).

Również pod względem liczby firm przypadających na jeden ośrodek w regionie sytuacja w województwie opolskim była niekorzystna. Obciążenie na jeden ośrodek (6,5 tys.) przewyższało o niemal 2 tys. firm średnie obciążenie odnotowywane dla kraju (4,6 tys.).

Za silną stronę systemu IOB w Polsce Zachodniej, bardzo korzystną z punktu widzenia systematycznego podnoszenia poziomu innowacyjności gospodarek makroregionu, można uznać **rozrastającą się sieć parków technologicznych, które stanowią organizacyjnie i koncepcyjnie najbardziej rozwiniętą formę ośrodków wspierania innowacji⁶⁹**. W 2012 r. w makroregionie działało 13 parków we wszystkich województwach Polski Zachodniej, a kolejnych 12 znajdowało się w fazie rozruchu lub przygotowania do rozruchu.

⁶⁸ Na IOB składają się następujące kategorie podmiotów: 1) ośrodki przedsiębiorczości (ośrodki szkoleniowo-doradcze i inkubatory przedsiębiorczości); 2) ośrodki wsparcia finansowego (regionalne i lokalne fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeń kredytowych, fundusze kapitału zalążkowego, sieci aniołów biznesu); 3) ośrodki innowacji (centra transferu technologii, akademickie inkubatory przedsiębiorczości i preinkubatory, inkubatory technologiczne, parki technologiczne).

⁶⁹ Matusiak K. B., *Wpływ parków technologicznych na rozwój ekonomiczno-społeczny*, [w:] Matusiak K. B., Bąkowski A. (red.), *Wybrane aspekty funkcjonowania parków technologicznych*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2009.

Tabela 3. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w 2012 r.

Województwo	Ośrodki Innowacji i Przedsiębiorczości	Udział ośrodków innowacji w ogólnej liczbie ośrodków		Liczba mieszkańców przypadająca na ośrodek	Liczba firm przypadająca na ośrodek
		2009	2012		
Polska	821	20,8%	34,2%	46 672	4 571
Polska Zachodnia	221	26,0%	34,9%	48 489	5 222
dolnośląskie	67	24,5%	44,8%	42 953	4 890
lubuskie	22	13,6%	22,7%	45 956	4 747
opolskie	15	23,5%	26,7%	68 572	6 504
wielkopolskie	71	29,7%	39,4%	48 161	5 303
zachodniopomorskie	46	18,2%	41,3%	36 806	4 665

Źródło: Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2012, PARP, Warszawa 2012

Należy równocześnie podkreślić, że z punktu widzenia skutecznego stymulowania procesów innowacyjnych istotny jest nie tyle sam fakt obecności parków technologicznych, ale przede wszystkim sposób i zakres ich funkcjonowania oraz jakość świadczonych usług.

Z analiz wykonanych na potrzeby przeprowadzonego w 2012 r. benchmarkingu parków technologicznych w Polsce wynika, że pomimo zwiększającej się profesjonalizacji działalności parków w Polsce, nadal określone aspekty ich działalności powinny ulegać wzmocnieniu w celu zwiększania poziomu ich uczestnictwa w procesach rozwoju innowacyjności (m.in. przez zwiększanie efektywności współpracy z sektorem nauki w postaci grantów, projektów naukowych, zespołów naukowych pracujących w parkach czy firm spin-off, ulepszanie systemów doboru lokatorów parków w kierunku selekcjonowania podmiotów charakteryzujących się wyższym poziomem innowacyjności, zwiększanie udziału firm technologicznych i wdrożeń technologiczno-innowacyjnych, zwiększanie zakresu usług świadczonych przez parki)⁷⁰⁾.

Potencjałem Polski Zachodniej w aspekcie wzmacniania procesów innowacyjnych są także **wyspecjalizowane skupienia produkcyjne i usługowe**, w tym również **liczne inicjatywy klastrowe**, powiązane z charakterystycznymi dla miejsc ich występowania zdolnościami (tabela 4). Zdolności te obejmują przede wszystkim kwalifikacje i jakość miejscowych zasobów pracy, lokalnych dostawców i instytucji, które wzmacniają kompetencje firm funkcjonujących na danym obszarze, zakorzeniając i utrwalając ich działalność, a zarazem przyciągając kolejnych producentów. Inicjatywy klastrowe w Polsce Zachodniej reprezentują w większości branże posiadające duże znaczenie regionalne i charakteryzują się wysoką specjalizacją, zgodną ze specjalizacjami gospodarczymi przywołanymi w części pierwszej diagnozy.

Zdecydowana większość klastrow działających w Polsce Zachodniej obejmuje podmioty zaliczane w klasyfikacji Eurostat ze względu na podstawową działalność do niskiej lub średnioniskiej techniki (skupiające producentów artykułów spożywczych, wyrobów chemicznych i tworzyw sztucznych). Około 1/4 inicjatyw klastrowych reprezentuje natomiast sektor średniowysokiej i wysokiej techniki. Według badań PARP osiem ze zidentyfikowanych inicjatyw klastrowych zaliczono do grupy 42 podmiotów w Polsce o wysokim potencjale rozwoju. Na podstawie przeprowadzonego w 2012 r. benchmarkingu inicjatyw klastrowych można wyróżnić te, które wskazane zostały jako liderzy aktywności (przykłady dobrych praktyk). Na tle całego kraju wyróżniają się w tym względzie inicjatywy klastrowe z województwa wielkopolskiego (aż 3 z 4 dobrych praktyk) oraz działania prowadzone przez jedną inicjatywę klastrową w województwie zachodniopomorskim.⁷¹⁾

Może to oznaczać, że jednym z istotnych czynników wpływających na aktywność i efektywność działań klastrowych są zasoby historycznie wykształconego kapitału społecznego, w tym przede wszystkim o charakterze pomostowym (zob. więcej w *Diagnozie*).

⁷⁰⁾ Holub-Iwan J., Olczak B. A., Cheba K., *Benchmarking parków technologicznych w Polsce. Edycja 2012*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2012. W badaniu uczestniczyło 19 parków z całej Polski, w tym 5 z Polski Zachodniej.

⁷¹⁾ Holub-Iwan J. (red.), *Benchmarking klastrow w Polsce. Edycja 2012*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2012.

Tabela 4. Potencjał klastrów wg branż w województwach Polski Zachodniej w 2010 r.

Klasa ⁷²⁾ klastra	Dolnośląskie	Lubuskie	Opolskie	Wielkopolskie	Zachodniopomorskie
	Branża/liczba pracowników				
***				<ul style="list-style-type: none"> Przetwórstwo spożywcze Maszyny i usługi budowlane Odzieżowa 	
**	<ul style="list-style-type: none"> Odzieżowa Maszynowy Oświetlenie i sprzęt elektryczny Kamieniolomy 	<ul style="list-style-type: none"> Przetwórstwo spożywcze Meblarska 	<ul style="list-style-type: none"> Przetwórstwo spożywcze 	<ul style="list-style-type: none"> Meblarska Oświetlenie i sprzęt elektryczny Maszynowy 	<ul style="list-style-type: none"> Transport i logistyka
*	<ul style="list-style-type: none"> Budownictwo Usługi finansowe Przetwórstwo spożywcze Edukacja i wytwarzanie wiedzy Maszyny i usługi budowlane Odzieżowa Meblarska Produkty skórzane 	<ul style="list-style-type: none"> Budownictwo Usługi finansowe Maszyny i sprzęt budowlany Odzieżowa Obuwnicza Maszynowy Oświetlenie i sprzęt elektryczny 	<ul style="list-style-type: none"> Budownictwo Usługi finansowe Meblarska Technologia produkcji Chemiczna Obuwnicza 	<ul style="list-style-type: none"> Budownictwo Usługi finansowe Edukacja i wytwarzanie wiedzy Bizuteria i metale szlachetne Ropa i gaz 	<ul style="list-style-type: none"> Przetwórstwo spożywcze Budownictwo Edukacja i wytwarzanie wiedzy Usługi finansowe Odzieżowa Meblarska Przemysł morski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie European Cluster Observatory, 2011, Star Clusters In Poland, Europe Innovation

W makroregionie przeważają inicjatywy klastrowe, których członkowie zlokalizowani są w obrębie jednego województwa lub części województwa (jedynie pięć inicjatyw posiada zasięg ponadregionalny, przy czym kooperacja ponadregionalna w ramach klastra dotyczy sąsiadujących województw, rzadziej obejmuje ona podmioty z pozostałych regionów).

Jednocześnie Polskę Zachodnią charakteryzuje **niedostateczna skłonność przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych aktywnych innowacyjnie do współpracy w zakresie działalności innowacyjnej** rozumianej jako aktywny udział we wspólnych projektach z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami niekomercyjnymi. W latach 2009–2011 współpraca tego rodzaju **kształtowała się na poziomie nieco niższym od średnich wartości obserwowanych dla kraju**, zarówno w sektorze przemysłu – 31,1% w makroregionie wobec średniej w Polsce 32,6%, jak i usług – 28,1% średnio w Polsce wobec 24,1% w makroregionie. Niedostateczne **zaangażowanie zarówno w krajowe, jak i w międzynarodowe procesy rozwojowe** potwierdzają również wyniki analizy powiązań organizacyjnych przedsiębiorstw oraz powiązań właścicielskich spółek⁷³⁾.

⁷²⁾ Oceny koncentracji działalności dokonywano na podstawie wielkości, siły i dominacji poszczególnych sektorów obliczanych m.in. na podstawie poziomu zatrudnienia w danym sektorze, siły i specjalizacji gospodarczej ocenianych w skali 1–3, gdzie 3 oznacza klastry o najwyższym potencjale we wszystkich kategoriach.

⁷³⁾ Śleszyński P., Powiązania funkcjonalne pomiędzy polskimi metropoliami, IGIPZ PAN, w ramach projektu MNISW.

3.3. ANALIZA SWOT⁷⁴⁾

Analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla makroregionu Polski Zachodniej jest wynikiem przeprowadzonych prac diagnostycznych, poddanych następnie pod szeroką dyskusję w ramach rządowo-samorządowych warsztatów. Przeprowadzona analiza pozwoliła na identyfikację potencjałów rozwojowych makroregionu, stanowiących podstawę do budowania jego przewag konkurencyjnych oraz strategicznych wyzwań, które stanowią fundament formułowania celów niniejszej Strategii.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – położenie na szlaku międzynarodowych korytarzy transportowych, w tym wodnych śródlądowych, – integrujący charakter dorzecza Odry, – rozwinięte punkty węzłowe transportu morskiego oraz rozbudowana infrastruktura lotnicza, – rozwinięta sieć miast oraz wykształcone funkcje metropolitalne, – bogate walory przyrodnicze, kulturowe i uzdrowiskowe, – bogate zasoby surowców mineralnych i energii ze źródeł odnawialnych (OZE), – wysoka atrakcyjność inwestycyjna makroregionu, – wysoki poziom przedsiębiorczości, – wiodące branże przemysłowe decydujące o gospodarczej sile makroregionu, – funkcjonowanie wyspecjalizowanych skupisk podmiotów produkcyjnych, w tym inicjatyw klastrowych, – wysokiej jakości ośrodki akademickie i naukowo-badawcze, – doświadczenie firm i instytucji w skutecznym konkutowaniu w środowisku międzynarodowym, – wysokiej jakości kapitał społeczny, szczególnie o charakterze pomostowym. 	<ul style="list-style-type: none"> – niedostateczna spójność wewnętrzna makroregionu, – nadal niewystarczające powiązania transportowe z największymi metropoliami krajowymi oraz zagranicznymi, – ograniczony potencjał rozwojowy portów, – niedostateczne wyposażenie w efektywną infrastrukturę elektroenergetyczną, – brak ponadregionalnej, komplementarnej oferty turystycznej Polski Zachodniej wykorzystującej istniejące zasoby, – niedostateczna współpraca pomiędzy województwami w obszarze gospodarki opartej na wiedzy (pomiędzy przedsiębiorcami, ośrodkami akademickimi i badawczymi), – niski potencjał innowacyjny makroregionu na tle Unii Europejskiej, – niewystarczające powiązania nauki z gospodarką, w tym słaba współpraca uczelni i ośrodków naukowych z przedsiębiorstwami i instytucjami wspierającymi innowacyjność, – niewystarczające powiązania ośrodków naukowo-badawczych Polski Zachodniej w ramach międzynarodowych, krajowych i makroregionalnych sieci współpracy, – niska aktywność przedsiębiorstw innowacyjnych, – niedopasowanie struktury kształcenia do wymogów makroregionalnego rynku pracy.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – bliskość głównych europejskich ośrodków wzrostu gospodarczego, – wzrost transportowego znaczenia kierunku północ – południe w centralnej części Europy, – wzrost zainteresowania niskoemisyjnym transportem wodnym śródlądowym, – rozbudowa infrastruktury transportowej poza obszarem Polski Zachodniej zwiększająca zewnętrzną dostępność makroregionu, – zakończenie inwestycji realizowanych z funduszy europejskich na lata 2007–2013 oraz perspektywa podjęcia kolejnych inwestycji w okresie 2014–2020, – coraz lepsze warunki i perspektywy dla intensyfikacji współpracy międzywojewódzkiej oraz transgranicznej, w tym zwłaszcza w obszarze zagospodarowania Sudetów, dorzecza Odry oraz wybrzeża Bałtyku, – wzrost zainteresowania makroregionem ze strony zagranicznych i krajowych turystów, – napływ inwestorów spoza Polski Zachodniej podejmujących działalność innowacyjną w makroregionie, – wzrost popytu na rynkach zewnętrznych na dobra i usługi powstające na bazie makroregionalnych zasobów i potencjału wytwórczego, – napływ środków zewnętrznych na wsparcie realizacji ukierunkowanych makroregionalnych celów rozwojowych, związanych zwłaszcza ze zwiększaniem poziomu innowacyjności gospodarki, – włączenie się ośrodków z Polski Zachodniej w sieci współpracy naukowej z wiodącymi ośrodkami w kraju i za granicą. 	<ul style="list-style-type: none"> – marginalizacja znaczenia korytarzy transportowych Polski Zachodniej, w tym Odrzańskiej Drogi Wodnej, – brak realizacji celów Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego Europejskiego Ugrupowania Wspólnoty Terytorialnej, – zmniejszenie aktywności państw graniczących z makroregionem w obszarze współpracy transgranicznej, – odpływ młodej, wykształconej kadry na bardziej atrakcyjne zagraniczne rynki pracy, – brak zainteresowania współpracą z ośrodkami Polski Zachodniej ze strony wiodących krajowych oraz zagranicznych ośrodków naukowo-badawczych, – niedostateczne zainteresowanie wysoko innowacyjnych podmiotów gospodarczych ofertą inwestycyjną w makroregionie.

⁷⁴⁾ Analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.

4. WYZWANIA, WIZJA ROZWOJOWA

Wizja rozwojowa dla Polski Zachodniej wpisuje się w paradygmat polityki regionalnej przyjęty w KSRR, który przewiduje optymalne wykorzystanie endogenicznych potencjałów danego terytorium dla osiągania horyzontalnych celów rozwojowych: kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności.

Główny kierunek rozwoju Polski Zachodniej skoncentrowany jest na działaniach służących zwiększeniu konkurencyjności makroregionu w wymiarze europejskim. Oznacza to nadanie prymatu działaniom stymulującym i wzmacniającym kluczowe potencjały rozwojowe makroregionu, do których należą bardzo korzystne położenie pozytywnie wpływające na atrakcyjność inwestycyjną oraz potencjał dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Przełamywanie barier dla rozwoju koncentruje się na zjawiskach i procesach utrudniających pełne wykorzystanie endogennych atutów makroregionu, z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. Będzie to możliwe jedynie przy pełnym zaangażowaniu oraz ścisłej współpracy regionów Polski Zachodniej, a także zacieśnianiu współpracy gospodarczej oraz naukowo-badawczej makroregionu jako całości z resztą kraju, a także z regionami zagranicznymi.

Podejmowanie działań nastawionych na optymalne wykorzystanie atutów rozwojowych Polski Zachodniej przyczyni się do wzmocnienia korzystnych makroregionalnych trendów rozwojowych i umożliwi sprostanie **wyzwaniom, przed którymi stoi makroregion**. Do najważniejszych z nich należą:

- intensyfikacja **współpracy międzyregionalnej oraz transgranicznej dla inicjowania i skutecznej realizacji przedsięwzięć rozwojowych o znaczeniu ponadregionalnym**,
- bardziej efektywne wykorzystanie atutu położenia przez dalszą **poprawę zewnętrznej dostępności makroregionu i zwiększenie jego spójności wewnętrznej**,
- **zwiększenie efektywności sieci energetycznej makroregionu** jako niezbędnego elementu poprawy warunków do inwestowania,
- **pełniejsze wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych makroregionu** do rozwoju turystyki,
- **zwiększanie potencjału do tworzenia i absorpcji innowacji w makroregionie**, również przez wykorzystywanie impulsów rozwojowych płynących z otoczenia, zwłaszcza ze strony silniejszych gospodarczo i bardziej innowacyjnych regionów zagranicznych,
- **wzmacnianie zdolności instytucjonalnej do zarządzania rozwojem na poziomie ponadregionalnym**, ze szczególnym uwzględnieniem transgranicznego wymiaru działań rozwojowych.

Uwzględniając wyżej przedstawione uwarunkowania, a także *Założenia do Strategii Polski Zachodniej* opracowane przez samorządy województw Polski Zachodniej, sformułowano wizję rozwoju dla Polski Zachodniej w perspektywie do 2020 r. Koncentruje się ona na zidentyfikowanych potencjałach i szansach rozwojowych, mogących w największym stopniu przyczynić się do intensyfikacji rozwoju gospodarczego makroregionu i stanowiących adekwatną odpowiedź na wyzwania, jakie stoją przed tym obszarem:

Polska Zachodnia – region dorzecza Odry...

współpracujący, kreatywny, atrakcyjny, mobilizujący, otwarty

W perspektywie 2020 r. Polska Zachodnia stanie się **obszarem lepiej niż obecnie rozwiniętym gospodarczo, terytorialnie spójnym w wymiarze krajowym i europejskim**. Polska Zachodnia będzie efektywniej **mobilizować posiadane (endogenne) potencjały**, by osiągać cele wzrostu gospodarczego przede wszystkim drogą współpracy międzyregionalnej. Skuteczne **wykorzystanie potencjału współpracy** doprowadzi do tego, że do 2020 r. Polska Zachodnia stanie się **obszarem lepiej zintegrowanym** na obszarze dorzecza Odry. W perspektywie średniookresowej **Odra wraz z jej dorzeczem stanie się przestrzenią w większym niż dotychczas stopniu spajającą Polskę Zachodnią**, a jej znaczenie gospodarcze, turystyczne i symboliczne wzrośnie dzięki realizacji wspólnych projektów, mających na celu odbudowę szlaków żeglownych oraz tworzenie i rozwój ponadregionalnych produktów turystycznych.

W 2020 r. Polska Zachodnia będzie **obszarem bardziej innowacyjnym** dzięki systematycznemu zwiększaniu nakładów na badania i rozwój, optymalnemu wykorzystaniu potencjału istniejącego zaplecza naukowo-badawczego i dydaktycznego oraz wprowadzaniu nowych rozwiązań technologicznych w sektorze przedsiębiorstw. Silniejsze powiązanie uczelni wyższych i ośrodków naukowo-badawczych Polski Zachodniej w ramach makroregionalnych, krajowych i międzynarodowych sieci współpracy oraz **zintensyfikowana współpraca** między ośrodkami badawczo-naukowymi a przedsiębiorstwami będą sprzyjać rozwojowi makroregionalnych specjalizacji badawczych, transferowi wiedzy oraz tworzeniu innowacyjnych rozwiązań technologicznych.

Wzmacnianie i łączenie potencjałów szkół wyższych w Polsce Zachodniej doprowadzi do poprawy jakości kształcenia, a w konsekwencji do wzrostu kompetencji i umiejętności mieszkańców Polski Zachodniej, co przełoży się bezpośrednio na lepsze wyposażenie w kapitał ludzki. **Kreatywne zasoby ludzkie** będą stanowiły źródło odpowiedniej kadry niezbędnej do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i przyciągania nowych inwestycji, które przyczynią się do dynamicznego rozwoju wiodących branż gospodarczych makroregionu.

W perspektywie 2020 r. **wzmocnieniu ulegną sektory stanowiące o gospodarczej sile makroregionu**. Procesowi temu towarzyszyć będzie rozwój inicjatyw klastrowych i profesjonalizacja usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu, ze szczególnym naciskiem na ośrodki innowacji. W połączeniu z ułatwieniami w finansowaniu projektów, mających na celu innowacyjne wdrożenia w firmach, zacieśnienie współpracy na linii nauka – biznes przyczyni się to do większej niż obecnie **mobilizacji przedsiębiorców, zarówno do absorbowania zewnętrznych innowacji, jak i generowania własnych**.

Do 2020 r. wzrośnie **atrakcyjność inwestycyjna** Polski Zachodniej, do czego przyczyni się realizacja szerokiego wachlarza komplementarnych działań służących zwiększeniu dostępności komunikacyjnej makroregionu, wzmocnieniu efektywności sieci energetycznej, budowie makroregionalnej oferty gospodarczej, jak również poprawie jakości kadr na potrzeby nowoczesnej gospodarki. Poprawa dostępności komunikacyjnej, bogatsza oferta turystyczna i jej promocja przyczynią się z kolei do zwiększenia **atrakcyjności turystycznej Polski Zachodniej**.

Polska Zachodnia **będzie bardziej dostępna** również dzięki rozbudowie sieci transportowej, w szczególności powiązań północ – południe oraz powiązań Polski Zachodniej z Warszawą i innymi ważnymi europejskimi ośrodkami rozwoju – Berlinem, Pragą, Wiedniem i Drezniem.

Otwartość makroregionu przejawiać się będzie nie tylko w aspekcie komunikacyjnym, ale również przez rosnącą otwartość mieszkańców Polski Zachodniej na współpracę w różnych jej wymiarach, na nową wiedzę i innowacje.

Wielowymiarowa współpraca pięciu województw Polski Zachodniej nakierowana na realizację celów rozwojowych sformułowanych w niniejszej Strategii doprowadzi do zwiększenia **mobilizacji i zaangażowania mieszkańców i instytucji na rzecz wzrostu konkurencyjności makroregionu w przestrzeni europejskiej**.

5. CEL GŁÓWNY, CELE SZCZEGÓŁOWE ORAZ KIERUNKI INTERWENCJI

Z przyjętej wizji rozwoju Polski Zachodniej wynika bezpośrednio cel główny Strategii Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020:

Wzrost konkurencyjności Polski Zachodniej w wymiarze europejskim przez efektywne wykorzystanie potencjałów makroregionu

Tak sformułowany cel:

- **wskazuje jednoznacznie na podmiot działań** – terytorium w wymiarze ponadregionalnym – Polskę Zachodnią (obejmującą obszar województw: dolnośląskiego, lubuskiego, opolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego),
- podkreśla znaczenie **oparcia działań prorozwojowych na potencjałach** zidentyfikowanych w części diagnostycznej, warunkujących osiągnięcie celu rozwojowego – wzrostu konkurencyjności makroregionu,
- **wskazuje pośrednio na konieczność** wykorzystania oraz wzmocnienia w procesie rozwoju obok czynników endogenicznych także **współpracy międzyregionalnej** jako podstawowego czynnika warunkującego powodzenie realizacji Strategii,
- wskazuje pośrednio na **główne podmioty odpowiedzialne za realizację SRPZ** – podmioty aktywne na szczeblu ponadregionalnym – rząd i zarządy województw,
- podkreśla **wymiar międzynarodowy realizacji Strategii** – osiągnięcie wzrostu gospodarczego w skali europejskiej.

W tak określony cel główny Strategii Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020 wpisują się **trzy cele szczegółowe** wyznaczone na podstawie przeprowadzonej diagnozy potencjałów rozwojowych Polski Zachodniej:

I. Integracja przestrzenna i funkcjonalna makroregionu

II. Budowa oferty gospodarczej makroregionu

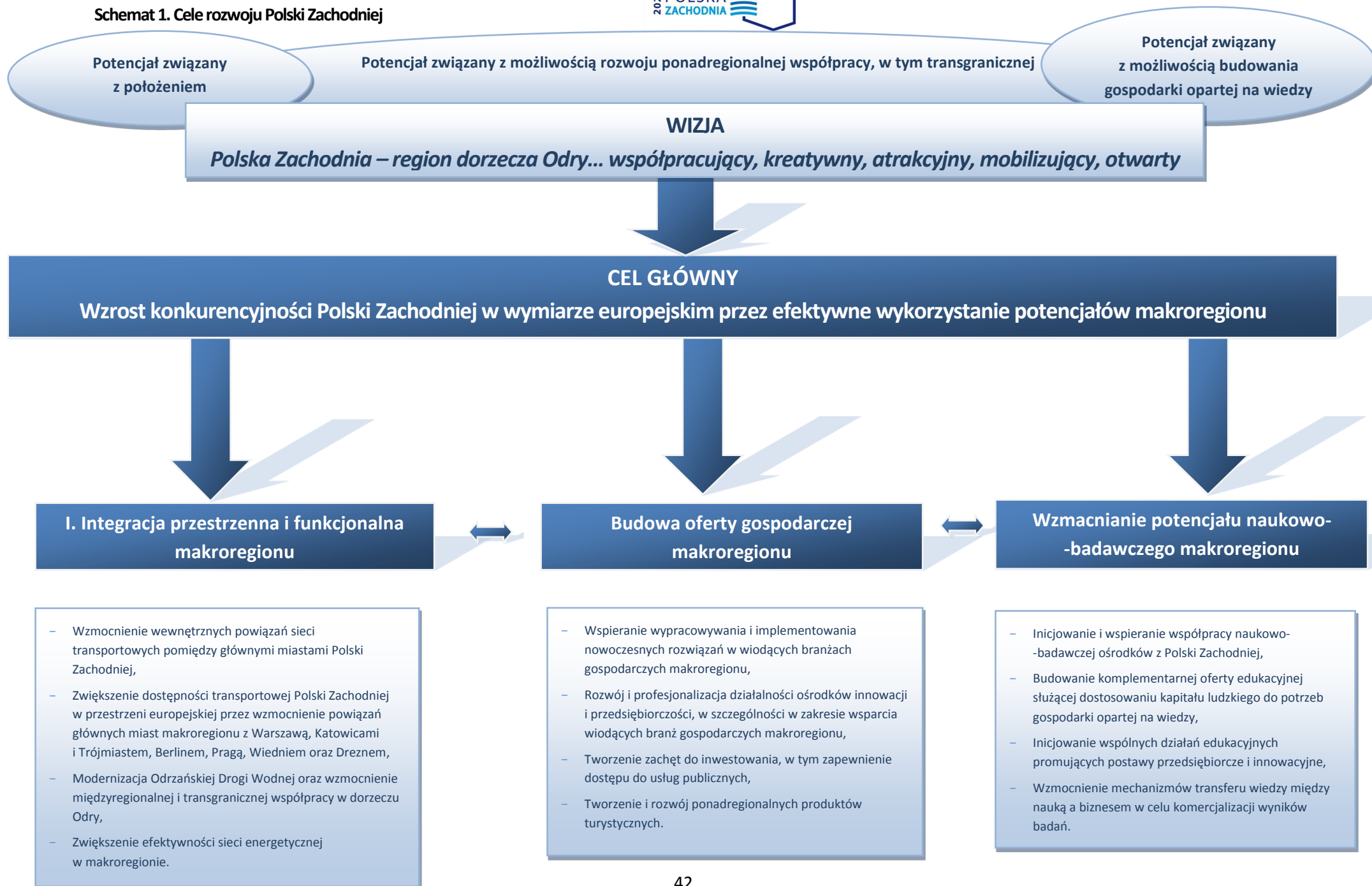
III. Wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego makroregionu

Kluczowe znaczenie dla powodzenia realizacji celów rozwojowych dla Polski Zachodniej ma **efektywne wykorzystanie przez instytucje odpowiedzialne za koordynację i realizację działań przewidzianych w SRPZ**, czyli przede wszystkim rząd i zarządy województw Polski Zachodniej, potencjału współpracy.

Dla perspektywy dalszego trwałego rozwoju Polski Zachodniej i jej europejskich aspiracji, **istotne znaczenie będzie miał wzrastający poziom kapitału społecznego**. Kształtowanie postaw wzajemnego zaufania, kooperacji i kreatywności, zwiększanie aktywności obywateli, upowszechnienie dialogu obywatelskiego i wzmocnienie roli organizacji społecznych przełoży się na poprawę warunków do wzrostu we wszystkich obszarach życia społecznego i gospodarczego makroregionu. Działania w tym obszarze z powodzeniem mogą bazować na charakterystycznym dla makroregionu, uwarunkowanym historycznie kapitale społecznym o charakterze pomostowym.

Wielowymiarowa współpraca gospodarcza między nauką a biznesem, sferą publiczną a niepubliczną, między podmiotami z kraju i z zagranicy będzie warunkować skuteczne osiągnięcie celów SRPZ i tworzyć klimat sprzyjający budowie makroregionalnej marki.

Schemat 1. Cele rozwoju Polski Zachodniej

5.1. CEL SZCZEGÓŁOWY I: INTEGRACJA PRZESTRZENNA I FUNKcjONALNA MAKROREGIONU

Atrakcyjność Polski Zachodniej wynika przede wszystkim z jej **korzystnego położenia w przestrzeni europejskiej**. Przeprowadzona diagnoza wskazuje, że potencjał ten **nie jest wystarczająco wykorzystywany** na rzecz wzrostu gospodarczego. Optymalne wykorzystanie atutu położenia oznacza między innymi konieczność podjęcia szeregu działań na rzecz **wzmocnienia spójności wewnętrznej** oraz poprawy **powiązań funkcjonalnych** Polski Zachodniej z resztą kraju oraz Europy.

Dlatego pierwszy cel szczegółowy ukierunkowany jest na zwiększenie integracji przestrzennej i funkcjonalnej makroregionu.

Potencjał korzystnego położenia Polski Zachodniej, związany z bliskością silnych, europejskich metropolii oraz gęstą siecią ośrodków miejskich, sprawia, że makroregion **ma szansę stać się obszarem zintegrowanym funkcjonalnie z głównymi ośrodkami aktywności gospodarczej** w centrum kraju oraz z ośrodkami Niemiec, Czech i Skandynawii, należącymi do podstawowych obszarów aktywności gospodarczej w Unii Europejskiej. Integracja przestrzenna i funkcjonalna makroregionu będzie miała istotne znaczenie dla intensyfikacji procesów rozwojowych nie tylko na tym obszarze, ale również dla całego kraju przez umożliwienie bardziej swobodnego rozprzestrzeniania się impulsów rozwojowych.

Analizy przeprowadzone w części diagnostycznej wskazują, że dla większego wykorzystania atutu położenia, a tym samym wzmocnienia konkurencyjności makroregionu w przestrzeni europejskiej, konieczna jest likwidacja szeregu barier, co oznacza przede wszystkim konieczność wzmocnienia powiązań transportowych wewnątrz makroregionu, w szczególności na linii północ – południe przy jednoczesnym wzmacnianiu powiązań zewnętrznych, w tym głównie z metropoliami krajowymi: Warszawą, Katowicami i Trójmiastem oraz zagranicznymi: Berlinem, Pragą, Wiedniem i Drezniem, a także miastami położonymi w Skandynawii.

W tym aspekcie konieczne są działania przyspieszające **budowę autostrad i dróg ekspresowych o znaczeniu ponadregionalnym** oraz gruntowna modernizacja istniejącej infrastruktury drogowej i kolejowej, co w znaczący sposób poprawi dostępność ośrodków Polski Zachodniej oraz przyczyni się do wzmocnienia integracji przestrzennej makroregionu.

Poprawa infrastruktury wzmocni również powiązania przestrzenne i funkcjonalne między głównymi centrami rozwoju oraz ośrodkami wzrostu na poziomie subregionalnym, lokalnym oraz z obszarami wiejskimi. Oprócz wzmocnienia wewnętrznej integracji makroregionu, dodatkowym efektem poprawy infrastruktury będzie wzmocnienie relacji transgranicznych Polski Zachodniej. Celem wszystkich działań w tym zakresie powinno być stworzenie lepszych warunków do rozprzestrzeniania się impulsów rozwojowych.

Ważnym elementem wzmacniania integracji przestrzennej makroregionu jest również **odbudowa szlaku żeglownego na Odrze**, która ponownie włączy Odrzańską Drogę Wodną do systemu europejskich szlaków śródlądowych i poprawi konkurencyjną pozycję zespołu portów Szczecin-Świnoujście.

Możliwość wykorzystania ekologicznego transportu wodnego przyczyni się do usprawnienia przewozu towarów i osób przez odciążenie transportowego systemu drogowego i kolejowego. Inwestycje na Odrzańskiej Drodze Wodnej wpłyną na poprawę warunków nie tylko do rozwoju transportu wodnego śródlądowego (towarowego i pasażerskiego), ale również do turystyki wodnej i rolnictwa. Mogą również przyczynić się do zwiększenia ochrony przeciwpowodziowej w celu tworzenia bezpiecznego otoczenia dla rozwoju gospodarki makroregionu.

Zagospodarowanie Odrzańskiej Drogi Wodnej będzie także impulsem rozwojowym dla terenów przyległych. Dorzecze Odry, jako obszar o kompleksowym znaczeniu dla gospodarki makroregionu, stanowi również oś współpracy zarówno wewnątrz makroregionu, jak i współpracy transgranicznej, szczególnie ważnej z punktu widzenia wzmacniania integracji przestrzennej, zabezpieczenia przed powodzią i suszą oraz w zakresie ochrony korytarzy ekologicznych.

Integracji przestrzennej i funkcjonalnej makroregionu służyć będzie także **rozbudowa infrastruktury energetycznej**, która wzmocni konkurencyjność przede wszystkim przemysłu oraz sektora MŚP w makroregionie, korzystnie wpływając na warunki funkcjonowania przedsiębiorstw, jak i na atrakcyjność inwestycyjną całego makroregionu.

Usprawnienia układu połączeń transportowych przy jednoczesnej rozbudowie efektywnych sieci energetycznych sprawią, że obszar makroregionu stanie się bardziej atrakcyjny dla lokowania nowych inwestycji.

Z kolei działania nastawione na modernizację i rozbudowę sieci drogowej i kolejowej, jak i te związane z rozwojem transportu wodnego śródlądowego w związku z modernizacją Odrzańskiej Drogi Wodnej, powinny wpłynąć, obok poprawy dostępności, na jakość usług transportowych na terenie Polski Zachodniej.

Kierunki interwencji w ramach celu szczegółowego I:

Wzmacnianie integracji przestrzennej i funkcjonalnej makroregionu wymaga podjęcia szeregu działań, które będą spajać makroregion Polski Zachodniej wewnętrznie oraz w wymiarze krajowym i międzynarodowym.

Do głównych kierunków interwencji służących realizacji celu szczegółowego I należą:

- Wzmocnienie wewnętrznych powiązań sieci transportowych między głównymi miastami Polski Zachodniej,
- Zwiększenie dostępności transportowej Polski Zachodniej w przestrzeni europejskiej przez wzmocnienie powiązań głównych miast makroregionu z Warszawą, Katowicami i Trójmiastem, Berlinem, Pragą, Wiedniem oraz Drezniem,
- Modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej oraz wzmocnienie międzyregionalnej i transgranicznej współpracy w dorzeczu Odry,
- Zwiększenie efektywności sieci energetycznej w makroregionie.

5.2. CEL SZCZEGÓŁOWY II: BUDOWA OFERTY GOSPODARCZEJ MAKROREGIONU

Obok integracji przestrzennej i funkcjonalnej Polski Zachodniej dalszemu rozwojowi współpracy ponadregionalnej na rzecz zwiększenia konkurencyjności makroregionu służyć będą działania zmierzające do wypracowania oferty gospodarczej bazującej na potencjale inwestycyjnym i turystycznym. Położenie Polski Zachodniej, jak i jej walory przyrodniczo-kulturowe, a także dobry klimat dla rozwoju innowacyjności sprawiają, że obszar ten ma potencjał do przyciągania zarówno inwestycji krajowych i zagranicznych, jak i turystów. Możliwości współpracy ponadregionalnej służące wykorzystaniu potencjału związanego z tymi atutami obecnie nie są w pełni wykorzystywane.

Dlatego drugi cel szczegółowy ukierunkowany jest na budowę oferty gospodarczej makroregionu.

Wnioski z części diagnostycznej wskazują, że potencjał inwestycyjny i turystyczny makroregionu może zostać skutecznie wykorzystany dla pobudzania procesów rozwojowych jedynie przy założeniu łączenia potencjałów poszczególnych regionów Polski Zachodniej i intensyfikacji współpracy pomiędzy województwami. Wyrazem podejmowanej współpracy będą działania skierowane na stworzenie **atrakcyjnej komplementarnej oferty gospodarczej** skłaniającej podmioty krajowe i zagraniczne do lokowania kapitału i mocy produkcyjnych na terenie Polski Zachodniej.

Budowa makroregionalnej oferty gospodarczej związana jest z **rozwojem współpracy gospodarczej** na terenie Polski Zachodniej, która w pierwszej kolejności powinna dotyczyć **wiodących branż makroregionu** o największym potencjale do podnoszenia konkurencyjności i innowacyjności Polski Zachodniej. Współpraca, a także działania podejmowane w tych branżach nakierowane będą przede wszystkim na wzmacnianie innowacji i podnoszenie zaawansowania technologicznego, co wpłynie na zwiększenie wartości dodanej wytwarzanej produkcji i podniesienie jej jakości.

Wsparcie powinno być prowadzone zgodnie z zasadą wzmacniania już ukształtowanych silnych stron (*strengthening strengths*), co oznacza **koncentrację na już rozwiniętych gałęziach gospodarki**. Nowe branże powinny być wspierane jedynie wówczas, gdy pojawiają się symptomy ich rozwoju w oparciu o czynniki endogenne lub gdy zostaną one uznane za kluczowe dla rozwoju regionu w przyszłości w oparciu o rzetelną diagnozę uwarunkowań rozwojowych. Podobna konsolidacja powinna mieć miejsce w przypadku wspierania inicjatyw klastrowych.

Zgodnie z wynikami przeprowadzonych analiz, **największy potencjał rozwojowy Polski Zachodniej tkwi w branżach przemysłowych**, które cechuje dynamiczny rozwój w oparciu o miejscowe endogenne zasoby, zwłaszcza rozwinięte kompetencje wykwalifikowanej kadry i instytucje otoczenia biznesu.

Rozwój gospodarczy, zintensyfikowany dzięki współpracy ponadregionalnej w ramach tych branż, powinien przyciągać kolejne inwestycje, przyczyniając się tym samym do wzrostu poziomu konkurencyjności makroregionalnej gospodarki, co wpłynie na pełniejsze wykorzystanie potencjału związanego z atrakcyjnością gospodarczą makroregionu, a w konsekwencji na realizację celu głównego Strategii.

Wsparcia wymagają także **ośrodki innowacji i przedsiębiorczości**, w szczególności funkcjonujące w tych kluczowych dla Polski Zachodniej branżach przemysłowych, których działalność wpływa na poprawę konkurencyjności sektorów gospodarczych makroregionu. Istotne znaczenie będą miały również wspólne działania nastawione na promocję atutów inwestycyjnych Polski Zachodniej w kraju i za granicą.

Dla maksymalizowania efektów rozwojowych działania skoncentrowane będą również na **tworzeniu zachęt do inwestowania** m.in. przez wspieranie sieci instytucji otoczenia biznesu, świadczących profesjonalne usługi dla przedsiębiorców, dopasowane do makroregionalnej specyfiki, a także zapewnienie potencjalnym inwestorom dostępu do usług publicznych. Przedsięwzięcia w zakresie poprawy jakości i dostępności usług publicznych, w tym specjalistycznych usług medycznych, mają na celu wzmocnienie kondycji zdrowotnej mieszkańców makroregionu, co bezpośrednio przekłada się na aktywność zawodową oraz na jakość i wydajność pracy. Do wzrostu aktywności zawodowej (ułatwień w godzeniu życia zawodowego i rodzinnego) wydatnie przyczynią się także działania podejmowane na rzecz rozwoju systemu opieki zarówno nad dziećmi w wieku do lat 3, jak i nad innymi osobami wymagającymi opieki, np. osobami starszymi, oraz inne działania systemowe przyczyniające się do zwiększania podaży pracy.

Z kolei **potencjał turystyczny makroregionu** zostanie w pełni wykorzystany przez działania nakierowane na kreowanie wspólnej oferty turystycznej w oparciu m.in. o potencjał kulturowy regionów. Oferta ta obejmować powinna, obok działań typowo inwestycyjnych, rozwój usług turystycznych (np. informacja turystyczna, usługi uzdrowiskowe) przyciągających turystów krajowych i zagranicznych. Współpraca ponadregionalna w obszarze turystyki wpłynie również na **rozwój inwestycji** w tym sektorze związanych z tworzeniem wspólnych ponadregionalnych produktów turystycznych oraz powiązaniem inicjatyw już istniejących w poszczególnych regionach. W ten sposób działania o charakterze ponadregionalnym służące rozwojowi turystyki powinny również przyczynić się do zdynamizowania procesów rozwoju gospodarczego na obszarze Polski Zachodniej.

Współpraca ponadregionalna powinna przy tym uwzględniać atut już istniejących powiązań transgranicznych i dostrzegać szanse rozwojowe wynikające ze wspierania szerokiego zakresu inicjatyw regionalnych o oddziaływaniu transgranicznym.

Kierunki interwencji w ramach celu szczegółowego 2

Cel dotyczący budowania oferty gospodarczej makroregionu oraz jej promocja w kraju i za granicą wymaga podjęcia działań w następującym zakresie:

- Wspieranie wypracowywania i implementowania nowoczesnych rozwiązań w wiodących branżach gospodarczych makroregionu,
- Rozwój i profesjonalizacja działalności ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, w szczególności w zakresie wsparcia wiodących branż gospodarczych makroregionu,
- Tworzenie zachęt do inwestowania, w tym zapewnienie dostępu do usług publicznych,
- Tworzenie i rozwój ponadregionalnych produktów turystycznych.

5.3. CEL SZCZEGÓŁOWY III: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU NAUKOWO-BADAWCZEGO MAKROREGIONU

Skuteczne działania na rzecz wzmocnienia potencjału naukowo-badawczego Polski Zachodniej i zapewnienia odpowiednich warunków do dynamicznego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy są, obok budowy oferty

gospodarczej oraz integracji przestrzennej i funkcjonalnej, niezbędne do długofalowego zwiększenia konkurencyjności Polski Zachodniej.

Przeprowadzona diagnoza wskazuje, że pomimo obecności w Polsce Zachodniej mocnych ośrodków akademickich, **istniejący potencjał naukowo-badawczy jest niedostatecznie wykorzystywany**, czego wyrazem jest niewielka obecność ośrodków makroregionu w sieciach naukowo-badawczych zarówno krajowych, jak i międzynarodowych oraz ich niedostateczna współpraca wewnątrz makroregionu.

Dlatego trzeci cel szczegółowy ukierunkowany jest na wzmocnienie potencjału naukowo-badawczego makroregionu.

Dla realizacji tego celu konieczne jest podjęcie działań nastawionych na **wzmocnienie ośrodków naukowo-badawczych w makroregionie** przez usieciowienie i umiędzynarodowienie ich działalności. Dla optymalnego wykorzystania ich istniejącego potencjału, a także jego wzmocnienia, niezbędne jest **inicjowanie i wspieranie współpracy między ośrodkami naukowo-badawczymi** makroregionu z głównymi ośrodkami akademickimi w kraju, jak i na arenie międzynarodowej. Współpraca dotyczyć powinna przede wszystkim tworzenia i wymiany wiedzy przez realizację **wspólnych projektów badawczych**, ale również przez wymianę kadry naukowej między uczelniami oraz w zakresie wykorzystania komplementarnej infrastruktury badawczej.

Wzmocnienie ośrodków naukowo-badawczych, będących kreatorami wiedzy oraz motorami przemian technologicznych, przyczyni się do poprawy jakości kształcenia, a w dłuższej perspektywie przyczyni się do podniesienia zasobu kompetencji i umiejętności mieszkańców Polski Zachodniej. Doprowadzi to w konsekwencji do zdynamizowania procesów innowacyjnych w makroregionie.

Wykorzystywane do tego instrumentarium obejmie przede wszystkim podejmowanie **wysokiej jakości działalności edukacyjnej i szkoleniowej** między innymi promującej postawy przedsiębiorcze, innowacyjne oraz związanej z rozwijaniem zaawansowanych kompetencji cyfrowych, a także budowanie przez ośrodki akademickie komplementarnej oferty edukacyjnej. Działaniom tym towarzyszyć powinien rozwój wiodących specjalizacji badawczych zwiększających konkurencyjność oferty edukacyjnej uczelni z Polski Zachodniej w skali kraju oraz służących dostosowaniu umiejętności i kwalifikacji kadr do potrzeb nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy.

W konsekwencji zaproponowanych działań ośrodki naukowo-badawcze i dydaktyczne Polski Zachodniej będą coraz skuteczniej realizować dwa – najważniejsze z punktu widzenia wskazanego celu: kształcenie odpowiednich kadr dla gospodarki opartej na wiedzy, dysponujących adekwatnym poziomem kompetencji i kwalifikacji, co przełoży się bezpośrednio na poziom kapitału ludzkiego oraz rozwijanie nowoczesnej wiedzy, możliwej do zastosowania w gospodarce. Istotnym elementem wzmocnienia potencjału naukowo-badawczego makroregionu będzie **rozwój współpracy między ośrodkami naukowo-badawczymi a przedsiębiorstwami** w makroregionie. Intensyfikacja współpracy w tym zakresie pozwoli na **efektywny transfer wiedzy i komercjalizację wyników** prowadzonych prac badawczych, a w efekcie wpłynie na poprawę innowacyjności zarówno sektora nauki, jak i biznesu. Kluczowym zadaniem w tym obszarze jest rozwój usług świadczonych przez ośrodki naukowo-badawcze w odpowiedzi na potrzeby przedsiębiorstw w zakresie tworzenia i wdrażania innowacyjnych rozwiązań technologicznych. Sprzyjać temu powinno pełniejsze wykorzystanie możliwości współpracy w ramach rozwiniętych w makroregionie ośrodków innowacji, tj. centrów transferu technologii, akademickich inkubatorów przedsiębiorczości i preinkubatorów, inkubatorów technologicznych i parków technologicznych, jak i podejmowanie inicjatyw klastrowych łączących podmioty z sektora biznesu z podmiotami z sektora B+R i edukacji.

Działania w tym zakresie powinny objąć także kształcenie odpowiednich kadr inżynierskich w specjalnościach adekwatnych do potrzeb gospodarki makroregionu, co podniesie potencjał naukowy Polski Zachodniej. Odpowiednio wykwalifikowana kadra inżynierska może przyczynić się do wzrostu liczby zgłoszeń wynalazków i zgłoszeń patentowych z przedsiębiorstw.

Rozwijanie współpracy między nauką a gospodarką jest uwarunkowane pośrednio poziomem kapitału społecznego. Realizacja celu szczegółowego III powinna uwzględniać konieczność rozwijania postaw wzajemnego zaufania i budowania współpracy przynoszącej obopólne korzyści obydwu sektorom. Znaczącą rolę w tym zakresie odgrywać powinna administracja publiczna promująca współdziałanie dla dobra wspólnego.

Kierunki interwencji w ramach celu szczegółowego III

Wzmocnienie potencjału naukowo-badawczego makroregionu zostanie osiągnięte dzięki działaniom nastawionym na:

- Inicjowanie i wspieranie współpracy naukowo-badawczej ośrodków z Polski Zachodniej,
- Budowanie komplementarnej oferty edukacyjnej służącej dostosowaniu kapitału ludzkiego do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy,
- Inicjowanie wspólnych działań edukacyjnych promujących postawy przedsiębiorcze i innowacyjne,
- Wzmocnienie mechanizmów transferu wiedzy między nauką a biznesem w celu komercjalizacji wyników badań.

6. WSKAŹNIKI REALIZACJI

Monitorowanie realizacji celów SRPZ odbywa się m.in. w oparciu o przyjęty zestaw wskaźników (tabela 5), który umożliwia obserwację zmian społeczno-gospodarczych w makroregionie Polski Zachodniej. Proces monitorowania pozwoli na odpowiednie reagowanie i dostosowywanie działań prorozwojowych do pojawiających się wyzwań, co zapewni adaptacyjność i przyczyni się do zwiększenia skuteczności realizacji celów przewidzianych w Strategii.

Tabela 5. Wskaźniki monitorowania celów Strategii Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020

Lp.	Cel / Nazwa wskaźnika	Rok bazowy	Źródło	Jednostka	Polska	Polska Zachodnia	
					wartość w roku bazowym		wartość w roku docelowym
1.	CEL GŁÓWNY: Wzrost konkurencyjności Polski Zachodniej w wymiarze europejskim przez efektywne wykorzystanie potencjałów makroregionu						
1.1.	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca wg (PPP ⁷⁵) (UE28 = 100)	2011	Wyczenia własne na podstawie danych EUROSTAT	UE28=100	65	64	69
1.2.	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata	2012	GUS-BDL	%	64,7	63,4	65,5
2.	CEL SZCZEGÓŁOWY I: Integracja przestrzenna i funkcjonalna makroregionu						
2.1.	Długość dróg ekspresowych i autostrad na 1000 km ²	2011	GUS-BDL	km	5,8	9,2	13,1
2.2.	Średnia prędkość przejazdu transportem drogowym pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi Polski Zachodniej	2013	Plan podróży http://www.viamichelin.pl	km/h	nd	67	90
2.3.	Średnia prędkość przejazdu transportem kolejowym pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi Polski Zachodniej	2013	Plan podróży http://rozklad-pkp.pl	km/h	nd	64	85
2.4.	Praca przewozowa taborem żegluga śródlądowej	2011	GUS	mln tonokilometrów	908,9 ⁷⁶⁾	ODW ⁷⁷⁾ 149,315	300,0
3.	CEL SZCZEGÓŁOWY II: Budowa oferty gospodarczej makroregionu						
3.1.	Wartość kapitału zagranicznego na 1 mieszkańca (Polska = 100)	2011	GUS-BDL	%	100	86	109
3.2.	Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych	2012	GUS-BDL	tys. osób	4 979	1 431	1 717
3.3.	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB	2011	GUS-BDL	%	8,6	8,6	10,1
3.4.	Odszetek przedsiębiorstw przemysłowych, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną	2012	GUS-BDL	%	12,9	12,4	14,2
4.	CEL SZCZEGÓŁOWY III: Wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego makroregionu						
4.1.	Udział studentów szkół wyższych technicznych w ogólnej liczbie studentów szkół wyższych	2012	GUS-BDL	%	20,5	20,7	29,7
4.2.	Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	2011	GUS-BDL	%	0,76	0,50	0,95
4.3.	Udział zatrudnionych w B+R w liczbie pracujących ogółem	2011	GUS-BDL	%	0,86	0,78	1,54

⁷⁵⁾ PPP – Parytet siły nabywczej (ang. purchasing power parity).

⁷⁶⁾ Dotyczy całości przewozów ładunków żeglugą śródlądową (łącznie eksport, import, przewozy krajowe, tranzyt) oraz przewozów między portami zagranicznymi.

⁷⁷⁾ ODW – Odrzańska Droga Wodna.

7. SYSTEM REALIZACJI

7.1. SYSTEM WDRAŻANIA

Osiągnięcie celów rozwojowych wyznaczonych w Strategii wymaga podjęcia wzmożonej współpracy pięciu województw Polski Zachodniej na różnych etapach jej realizacji. Współpraca ta powinna rozwijać się w ramach mechanizmów ustanowionych w systemie realizacji, we wspólnych strukturach służących koordynacji i zarządzaniu Strategią oraz w oparciu o wspólne zasady realizacji.

Podmioty współodpowiedzialne za przygotowanie i realizację SRPZ – zarówno zarządy województw, jak i minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego – powinny podejmować działania na rzecz tworzenia odpowiednich warunków systemowych do urzeczywistniania celów Strategii. Oznacza to zapewnienie skutecznej i efektywnej realizacji SRPZ przez tworzenie właściwych rozwiązań instytucjonalnych i organizacyjnych, w tym dotyczących monitorowania i oceny procesów rozwojowych zachodzących na obszarze Polski Zachodniej. Podmioty te będą również odpowiedzialne za budowanie sieci współpracy, zarówno wewnątrz makroregionu, jak i z partnerami z zagranicy, zgodnie z zasadą partnerstwa i współpracy oraz przez mechanizmy wieloszczeblowego zarządzania procesami rozwojowymi. W działaniach tych, zarządy województw Polski Zachodniej wykorzystają istniejący potencjał współpracy wynikający z dotychczasowych doświadczeń.

SRPZ realizowana będzie zgodnie z zasadami polityki regionalnej określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Z punktu widzenia zapewnienia odpowiednich warunków do osiągnięcia jej celów, kluczowe znaczenie będą miały opisane poniżej zasady:

1) zasada partnerstwa i współpracy w przygotowaniu i realizacji SRPZ oznacza:

- ścisłą współpracę województw Polski Zachodniej przy realizacji SRPZ oraz w osiąganiu wyznaczonych celów rozwojowych,
- współpracę między szczeblem regionalnym (zarządy województw) a szczeblem centralnym (minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego i inni właściwi ministrowie) przy opracowaniu i realizacji SRPZ,
- włączanie partnerów społeczno-gospodarczych, przedstawicieli środowisk naukowych i organizacji pozarządowych w procesy opracowania, wdrażania, monitorowania i oceny SRPZ,
- rozwijanie współpracy z partnerami z otoczenia makroregionu, w tym z partnerami zagranicznymi dla realizacji projektów przyczyniających się do osiągania celów SRPZ;

2) zasada koordynacji dotyczy koordynacji działań finansowanych z różnych źródeł (publiczne/niepubliczne, krajowe/zagraniczne, rządowe/samorządowe), podejmowanych przez różne podmioty i realizowanych w ramach różnych programów (krajowe programy operacyjne, regionalne programy operacyjne, programy europejskiej współpracy terytorialnej, programy rozwoju i inne) na rzecz osiągania celów SRPZ. Koordynacja służyć ma osiągnięciu zwiększonych efektów rozwojowych przez zapewnianie komplementarności i spójności w obszarze działań podejmowanych przez:

- rząd (poszczególne resorty), z koordynacyjną rolą ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego,
- rząd (poszczególne resorty) i działań samorządów województw Polski Zachodniej, służących rozwojowi makroregionu,
- jednostki samorządowe województw Polski Zachodniej na różnych szczeblach oraz przez inne podmioty publiczne i niepubliczne działające na rzecz osiągania celów SRPZ,
- stronę polską i partnerów z zagranicy, w szczególności w zakresie działań dotyczących dorzecza Odry jako osi współpracy integrującej tereny Polski Zachodniej;

3) zasada wieloszczeblowego zarządzania rozwojem Polski Zachodniej oznacza konieczność podejmowania działań na rzecz tworzenia warunków do budowania sieci współpracy między różnymi szczeblami zarządzania rozwojem oraz między różnymi podmiotami (publicznymi i niepublicznymi) działającymi na rzecz rozwoju Polski Zachodniej, zarówno w relacjach wertykalnych: rząd – województwa – powiaty – gminy, jak i w relacjach horyzontalnych – powiązania między podmiotami przekraczające granice sąsiadujących gmin, powiatów, województw oraz powiązania transgraniczne i transnarodowe. Celem usieciowienia relacji na terytorium Polski Zachodniej jest, obok tworzenia warunków do realizacji wspólnych projektów, zwiększenie spójności i zwartości tego obszaru jako jednego makroregionu. Zasada ta dotyczy również tworzenia odpowiedniego klimatu sprzyjającego wspólnej realizacji działań prorozwojowych, opartego na zaufaniu i otwartości wobec nowych inicjatyw i nowych partnerów (w szczególności niepublicznych, tj. partnerów

społeczno-gospodarczych, przedstawicieli środowisk naukowych i organizacji pozarządowych) włączających się w realizację sieciowych projektów;

- 4) **zasada podejmowania decyzji w oparciu o dowody (ang. *evidence based policy*)** oznacza konieczność systematycznego monitorowania stopnia osiągania wyznaczonych celów SRPZ przez regularne gromadzenie informacji statystycznych odnoszących się do przyjętych wskaźników realizacji. Zasada ta oznacza również konieczność prowadzenia stałych analiz i ewaluacji w celu dokonania okresowej oceny stopnia realizacji celów SRPZ i podejmowania, na jej podstawie, ewentualnej aktualizacji SRPZ oraz korekt w jej systemie realizacji.

W celu skutecznego zastosowania wymienionych zasad, rekomendowane jest stworzenie odpowiednich wspólnych mechanizmów oraz struktur służących współpracy na różnych szczeblach realizacji SRPZ.

Dla realizacji zasady współpracy i partnerstwa wykorzystane będą w pierwszej kolejności mechanizmy i struktury związane z realizacją i monitorowaniem polityki rozwoju i wykorzystaniem funduszy europejskich, takie jak podkomitet do spraw rozwoju regionalnego i wymiaru terytorialnego działający przy Komitecie do spraw Umowy Partnerstwa, a także – na poziomie regionalnym – inne formy współpracy wypracowane w trakcie przygotowań do opracowania SRPZ.

Szczególne znaczenie ma podtrzymanie dobrej praktyki spotkań przedstawicieli pięciu samorządów województw Polski Zachodniej, a także sieciowa współpraca ich Regionalnych Obserwatoriów Terytorialnych w zakresie gromadzenia informacji statystycznych oraz prowadzenia stałych analiz celem efektywnego wdrażania Strategii.

Mechanizmy współpracy pozwolą na opracowanie i uzgodnienie wspólnej listy projektów o charakterze ponadregionalnym służących realizacji SRPZ, opracowanie wspólnego stanowiska przy negocjacji kontraktów terytorialnych oraz identyfikowanie projektów komplementarnych (do projektów z innych województw Polski Zachodniej) finansowanych z regionalnych programów operacyjnych, również służących osiągnięciu celów Strategii.

Współpraca dotyczyć będzie także włączania różnych partnerów w przygotowanie i realizację SRPZ, co najmniej przez organizację konsultacji społecznych zapisów Strategii. W przypadku partnerów z zagranicy, w ramach współpracy dotyczącej rozwoju Polski Zachodniej i sąsiednich obszarów, należy dążyć do wykorzystywania w jak największym stopniu istniejących już mechanizmów i struktur współpracy w ramach programów transgranicznych.

Mechanizmy koordynacji obejmują przede wszystkim **kontrakt terytorialny** jako główne narzędzie koordynacji działań finansowanych z różnych źródeł. Udział strony samorządowej i rządowej w przygotowaniu, negocjacji i wdrażaniu kontraktów pozwoli na uzgodnienie zakresu wsparcia dla projektów służących realizacji SRPZ. Ponadto koordynacji działań powinny służyć istniejące struktury, takie jak komitety monitorujące regionalne programy operacyjne i inne programy finansowane z funduszy europejskich, w których uczestniczą przedstawiciele zarówno strony samorządowej i rządowej, jak i partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym przedstawiciele środowisk naukowych i organizacji pozarządowych. Samorządy województw Polski Zachodniej powinny również wypracować mechanizmy koordynacji, w szczególności na szczeblu ponadregionalnym, pozwalające co najmniej na uzgadnianie zakresu planowanych działań wykraczających poza terytorium jednego regionu lub wpływających na rozwój innych regionów (np. w ramach regionalnych programów operacyjnych, europejskiej współpracy terytorialnej). Celem tych działań będzie zapewnienie spójności i komplementarności realizowanych działań, także tych podejmowanych przez zagraniczne podmioty.

Mechanizmy służące realizacji **zasady wieloszczeblowego zarządzania rozwojem Polski Zachodniej** to przede wszystkim mechanizmy nawiązywania i funkcjonowania aliansów strategicznych i koalicji wspierających wdrażanie SRPZ na obszarze makroregionu, mechanizmy poszerzania i utrwalania partnerstwa na rzecz jej realizacji (w tym mechanizmy kojarzenia właściwych partnerów) oraz mechanizmy budujące spójność i jednolity wizerunek tego obszaru. W celu realizacji tej zasady, podmioty odpowiedzialne za realizację SRPZ (zarządy województw i minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego) mogą podejmować różnorodne działania służące usieciowieniu relacji, takie jak:

- tworzenie warunków do sieciowania, przez budowę platform wymiany doświadczeń i wiedzy między różnymi podmiotami z terenu Polski Zachodniej, służących nawiązywaniu współpracy (np. między uczelniami a biznesem), w tym współpracy transgranicznej i transnarodowej,
- wspieranie kooperacji na rzecz tworzenia ponadregionalnych produktów sieciowych, np. turystycznych, edukacyjnych, badawczych,
- tworzenie grup projektowych przygotowujących i inicjujących rozwiązania w zakresie organizacji oraz realizacji poszczególnych projektów,

- nawiązywanie partnerstwa publiczno-prywatnego na rzecz realizacji projektów służących osiągnięciu celów SRPZ,
- promowanie korzyści uzyskiwanych przez podmioty angażujące się w realizację SRPZ,
- informowanie o możliwościach realizacji wspólnych projektów przez podmioty z różnych województw w ramach SRPZ,
- podejmowanie wspólnych działań na rzecz promocji oferty gospodarczej i turystycznej makroregionu Polski Zachodniej,
- budowanie potencjału administracyjnego dla współpracy przez m.in. wymianę wiedzy i doświadczeń oraz promocję dobrych praktyk,
- realizacja projektów sprzyjających budowaniu kapitału społecznego na rzecz współpracy.

Mechanizm podejmowania decyzji w oparciu o dowody dotyczy formułowania wniosków dotyczących SRPZ na podstawie dających się zweryfikować danych (dowodów) uzyskanych przez monitorowanie i ocenę postępów realizacji celów SRPZ. Właściwej organizacji tych procesów, pozwalających na zarządzanie Strategią na podstawie rzetelnych informacji, służyć powinno oparcie procesu monitorowania na wskaźnikach wyznaczonych w SRPZ, szerokie wykorzystanie dostępnych danych statystyki publicznej (w tym wykorzystanie bazy statystycznej STRATEG⁷⁸⁾ i współpraca z Wojewódzkimi Ośrodkami Badań Regionalnych (WOBR)) oraz wykorzystanie istniejących mechanizmów monitorowania i ewaluacji działających przede wszystkim w ramach regionalnych i krajowych programów operacyjnych. Mechanizmy monitorowania i ewaluacji obejmują również przygotowanie cyklicznych raportów służących bieżącej i okresowej ocenie przebiegu realizacji SRPZ, tj. informacji o realizacji SRPZ oraz raportu z realizacji SRPZ, przygotowywanego co cztery lata, identyfikującego zmiany w uwarunkowaniach⁷⁹⁾.

Podmioty odpowiedzialne za realizację SRPZ podejmować mogą również dodatkowe działania służące identyfikowaniu i analizowaniu procesów rozwojowych na terenie województw Polski Zachodniej, np. wspieranie realizacji odpowiednich projektów badawczych (w szczególności przez obserwatoria terytorialne, krajowe i regionalne) czy też integrowanie działań instytucji badawczych prowadzących badania nad różnymi aspektami procesów rozwojowych na terenie makroregionu.

7.2. SYSTEM KOORDYNACJI

W system instytucjonalny realizacji SRPZ zaangażowane są zarówno podmioty na szczeblu krajowym, jak i na szczeblu regionalnym oraz lokalnym. Główne zadania i odpowiedzialność podmiotów biorących udział w realizacji Strategii zostały przedstawione poniżej.

1) Rada Ministrów:

- przyjmuje SRPZ i jej ewentualne aktualizacje,
- akceptuje mandat negocjacyjny dla ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, który w imieniu rządu negocjuje kontrakty terytorialne z zarządami województw,
- akceptuje raport o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, zawierający rekomendacje do realizacji m.in. przez samorządy województw oraz inne podmioty zaangażowane w realizację SRPZ.

2) Komitet Koordynacyjny do spraw Polityki Rozwoju:

- opiniuje projekt SRPZ przed jej przyjęciem przez Radę Ministrów,
- zapewnia spójność SRPZ z innymi dokumentami strategicznymi,
- w ramach stałego monitoringu realizacji działań rozwojowych kraju, w tym polityki regionalnej, analizuje wnioski wynikające z procesów monitorowania i ewaluacji, ocenia skuteczność działań nakierowanych na realizację SRPZ oraz rekomenduje zmiany w systemie wspierania rozwoju,
- monitoruje realizację zobowiązań wynikających z kontraktów terytorialnych w zakresie odnoszącym się do interwencji rozwojowych zgodnych z kierunkami wskazanymi w SRPZ.

⁷⁸⁾ System monitorowania polityki rozwoju, utworzony przez Główny Urząd Statystyczny we współpracy z ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego; dostępny pod adresem: www.strateg.stat.gov.pl

⁷⁹⁾ Art. 3a, art. 12a oraz art. 35b ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2009 r. Nr 84 poz. 712, z późn. zm.).

3) Podkomitet do spraw rozwoju regionalnego i wymiaru terytorialnego działający przy Komitecie do spraw Umowy Partnerstwa (KK UP):

- analizuje bieżące wnioski wynikające z procesów monitorowania i ewaluacji programów operacyjnych, w tym stopień przyczyniania się krajowych i regionalnych programów operacyjnych (PO/RPO) do realizacji celów SRPZ,
- omawia informację o realizacji Strategii przygotowaną przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz raport z realizacji SRPZ opracowywany przez tego ministra,
- rekomenduje komitetowi mechanizmy wspierające realizację celów SRPZ przez interwencje podejmowane w ramach programów operacyjnych.

4) Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego:

- opracowuje SRPZ przy współpracy z zarządami województw Polski Zachodniej,
- przedkłada Radzie Ministrów SRPZ i jej aktualizację,
- dokonuje oceny zgodności SRPZ ze średniookresową strategią rozwoju kraju – Strategią Rozwoju Kraju do 2020 roku,
- uzgadnia rządowy mandat i w imieniu Rady Ministrów negocjuje kontrakty terytorialne,
- zapewnia koordynację działań finansowanych z różnych źródeł służących realizacji celów SRPZ,
- zleca lub realizuje ewaluacje o charakterze horyzontalnym, w tym dotyczące rozwoju regionalnego w skali makroregionalnej,
- monitoruje przebieg procesów rozwojowych na poziomie ponadregionalnym w oparciu o informacje otrzymywane w szczególności od krajowego obserwatorium terytorialnego i regionalnych obserwatoriów terytorialnych województw Polski Zachodniej,
- w oparciu o procesy monitorowania, przygotowuje informację o realizacji SRPZ oraz okresowy raport z realizacji SRPZ,
- formułuje rekomendacje dotyczące sposobu realizacji SRPZ w oparciu o procesy monitorowania i ewaluacji,
- uwzględnia informacje dotyczące postępów w realizacji SRPZ (informacja o realizacji SRPZ oraz okresowy raport z realizacji SRPZ) w systemach monitorowania i ewaluacji realizacji krajowych polityk rozwoju oraz polityki spójności UE, w tym uwzględnia wnioski z procesów monitorowania i ewaluacji SRPZ w sprawozdaniach służących monitorowaniu programów operacyjnych i Umowy Partnerstwa (w sprawozdaniu z realizacji PO/RPO oraz w sprawozdaniu strategicznym z postępów prac) oraz w raportach służących monitorowaniu polityki rozwoju (w informacji o realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju oraz w cyklicznym raporcie o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym i przestrzennym).

5) Zarządy województw Polski Zachodniej:

- uczestniczą w opracowaniu SRPZ i w jej aktualizacji,
- uczestniczą w pracach *Zespołu roboczego do spraw SRPZ*,
- koordynują przygotowanie, negocjują z ministrem właściwym do spraw rozwoju regionalnego i wdrażają na poziomie regionalnym kontrakty terytorialne służące realizacji SRPZ, zgodnie z właściwością miejscową,
- zapewniają monitorowanie i ewaluację postępów realizacji SRPZ, w tym realizacji projektów ponadregionalnych uzgodnionych w procesie negocjacji kontraktów terytorialnych,
- omawiają informację o realizacji SRPZ oraz okresowy raport z realizacji SRPZ przygotowany przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego,
- zarządzają regionalnymi programami operacyjnymi i decydują o stopniu ich przyczyniania się do realizacji celów SRPZ, w tym identyfikują w RPO projekty komplementarne do projektów z innych województw Polski Zachodniej,
- podejmują decyzje dotyczące sposobu realizacji SRPZ, w tym przede wszystkim wyboru lub zmiany projektów służących realizacji celów SRPZ.

6) Zespół roboczy do spraw SRPZ:

Zespół tworzyć będą przedstawiciele pięciu urzędów marszałkowskich. Spotkania Zespołu powinny być organizowane co najmniej dwa razy w roku, a koordynacja prac Zespołu będzie rotacyjna.

Do głównych zadań realizowanych przez Zespół należy:

- współpraca przy identyfikacji przedsięwzięć o znaczeniu ponadregionalnym oraz wymiana informacji na temat realizowanych przedsięwzięć,
- informowanie ministra właściwego do spraw rozwoju o wynikach prac Zespołu co najmniej raz w roku.

7) Partnerzy działający na rzecz realizacji SRPZ:

Do partnerów działających na rzecz realizacji SRPZ zaliczone zostały wszystkie podmioty, które przyczyniają się do osiągania celów Strategii, w tym przede wszystkim samorządy terytorialne na poziomie lokalnym, przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu, uczelnie, organizacje społeczne, organizacje gospodarcze, euroregiony, placówki naukowe, instytuty badawcze, szkoły oraz instytucje kultury⁸⁰⁾.

Do głównych zadań realizowanych przez partnerów należy:

- wkład w opracowanie SRPZ przez aktywny udział w konsultacjach społecznych projektu Strategii,
- wdrażanie projektów służących realizacji celów SRPZ (w tym w formule partnerstwa publiczno-prywatnego),
- udział w pracach komitetów monitorujących programy operacyjne, a także w pracach innych ciał o charakterze koordynacyjnym powoływanych na szczeblu krajowym i regionalnym,
- monitorowanie i ewaluacja przebiegu procesów rozwojowych w ramach własnej działalności (np. badania dokonywane przez instytuty naukowe i badawcze),
- udział w zinstytucjonalizowanych formach współpracy służących realizacji SRPZ utworzonych zgodnie z mechanizmami współpracy i partnerstwa oraz mechanizmami wieloszczeblowego zarządzania rozwojem Polski Zachodniej.

7.3. SYSTEM MONITOROWANIA

Przy monitorowaniu SRPZ wykorzystywane są krajowe mechanizmy odnoszące się do monitorowania polityki rozwoju, w tym w szczególności polityki regionalnej (określone w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020) oraz mechanizmy monitorowania realizacji programów operacyjnych finansowanych z funduszy europejskich, a także programów rozwoju finansowanych ze środków krajowych (schemat 2).

Monitorowanie realizacji celów SRPZ odbywa się m.in. w oparciu o wyznaczone wskaźniki oraz projekty przyczyniające się do osiągania celów Strategii. Ze względu na to, że zdecydowana większość środków służących realizacji SRPZ pochodzić będzie z programów operacyjnych, w celu monitorowania projektów realizowanych w ramach tych programów wykorzystane zostaną procedury i struktury związane z monitorowaniem wydatkowania funduszy europejskich.

Włączenie SRPZ w procesy monitorowania polityk rozwojowych w ramach krajowego systemu zarządzania rozwojem sprawia, że dane gromadzone w procesie monitorowania Strategii będą wprowadzane do systemu monitorowania rozwoju STRATEG.

Proces bieżącego monitorowania służyć będzie przygotowaniu informacji o realizacji SRPZ przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego. Informacja będzie omawiana na podkomitecie do spraw rozwoju regionalnego i wymiaru terytorialnego działającym przy Komitecie do spraw Umowy Partnerstwa. Przy przygotowaniu informacji wykorzystane zostaną między innymi dane ze sprawozdań z realizacji programów operacyjnych. Informacja o realizacji SRPZ służyć będzie jako wkład do informacji o realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju (Strategii Rozwoju Kraju do 2020 roku), przygotowywanej przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

⁸⁰⁾ Katalog obejmuje partnerów społecznych i gospodarczych w rozumieniu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.).

Raport z realizacji SRPZ stanowiący podstawę do strategicznego monitorowania stopnia osiągnięcia jej celów jest przygotowywany za okres spójny z okresem przygotowywania raportu o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym⁸¹. W swoim podstawowym zakresie raport zawiera co najmniej:

- opis uwarunkowań i ich zmian istotnych z punktu widzenia oceny postępu w realizacji celów Strategii,
- działania podjęte w celu realizacji Strategii, ze wskazaniem źródeł ich finansowania,
- postęp w realizacji celów w oparciu o wskaźniki monitorowania,
- przedstawienie i ocenę realizowanych kluczowych projektów wpisujących się w kierunki interwencji SRPZ,
- wnioski wraz z prognozą możliwości osiągnięcia zakładanych celów SRPZ,
- rekomendacje dotyczące potrzeby przeprowadzenia ewaluacji i/lub innych pogłębionych analiz we wskazanych obszarach.

Raport jest przygotowywany przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego przy współpracy, w szczególności, z zarządami województw, a następnie przekazywany Komitetowi Koordynacyjnemu do spraw Polityki Rozwoju (KK PR), na jego podstawie można formułować rekomendacje w zakresie ewentualnej aktualizacji SRPZ lub instrumentów realizacyjnych (kontraktów terytorialnych i programów operacyjnych). Wyniki raportu są także uwzględniane w raporcie o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym przygotowywanym przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Schemat 2. Proces monitorowania i raportowania SRPZ

Źródło: Opracowanie własne

⁸¹ Obowiązek przygotowywania raportu o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.).

7.4. SYSTEM EWALUACJI (OCENY)

Za realizację procesu ewaluacji SRPZ odpowiada zarówno minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, jak i zarządy województw Polski Zachodniej.

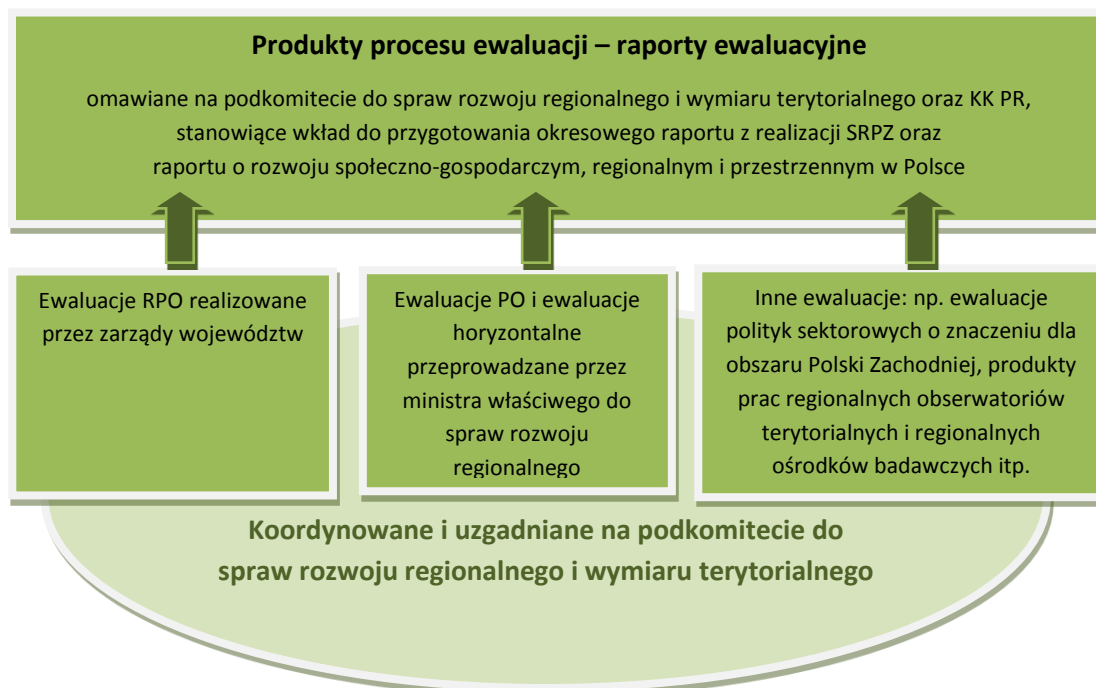
Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego odpowiada za przeprowadzenie ewaluacji o charakterze horyzontalnym, w tym tych dotyczących rozwoju regionalnego na poziomie ponadregionalnym, przy wykorzystaniu m.in. potencjału krajowego obserwatorium terytorialnego i innych krajowych ośrodków badawczych. Ponadto minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego odpowiada za ewaluację w ramach poszczególnych krajowych programów operacyjnych, które stanowić będą potencjalne źródła finansowania SRPZ. W związku z tym, ewaluacje te powinny uwzględniać ocenę działań służących realizacji jej celów.

Zarządy województw odpowiadają za przeprowadzanie ewaluacji strategii rozwoju województw oraz regionalnych programów operacyjnych, przy czym ewaluacje powinny uwzględniać założenia SRPZ. Realizując zadania w zakresie ewaluacji, wykorzystują potencjał i zasoby regionalnych obserwatoriów terytorialnych i innych regionalnych ośrodków badawczych.

Zarówno minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, jak i zarządy województw Polski Zachodniej zobowiązani są do uzgadniania zakresu ewaluacji SRPZ oraz wzajemnego przekazywania raportów ze zleczanych badań ewaluacyjnych istotnych dla realizacji celów SRPZ. Raporty stanowią podstawę do formułowania wniosków przez zarządy województw i ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego dotyczących zmian w sposobie realizacji jej celów.

Raporty ewaluacyjne są przekazywane w szczególności Komitetowi Koordynacyjnemu do spraw Polityki Rozwoju oraz podkomitetowi do spraw rozwoju regionalnego i wymiaru terytorialnego działającemu przy Komitecie do spraw Umowy Partnerstwa. Raporty są również udostępniane na stronach internetowych instytucji zlecających ewaluację.

Schemat 3. System ewaluacji SRPZ

Źródło: Opracowanie własne

Raporty są podstawą dla właściwych komitetów do wydawania zaleceń lub rekomendacji dla instrumentów służących realizacji SRPZ w celu podniesienia skuteczności i efektywności działań przyczyniających się do osiągnięcia celów Strategii (schemat 3).

8. RAMY FINANSOWE

Identyfikując źródła budżetowe, z których będą finansowane przedsięwzięcia wynikające z SRPZ, należy zwrócić uwagę na specyficzny charakter tego dokumentu. Z jednej strony, wyróżnione zostały w nim cele i działania kluczowe dla rozwoju Polski Zachodniej jako całości. Z drugiej strony, dokument ten wskazuje na działania komplementarne na poziomie niższym niż ponadregionalny, których realizacja, mimo że przeprowadzona osobno przez każdy z regionów, pozwoli na pełniejsze wykorzystanie potencjałów całego makroregionu. SRPZ nie będzie więc finansowana wyłącznie z jednego źródła, co oznacza konieczność oparcia systemu jej finansowania na zasadzie montażu różnych środków finansowych dla jej realizacji, przy szczególnym nacisku na odpowiednie wykorzystanie środków pochodzących z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych w okresie programowania 2014–2020.

Przyjęcie zasady montażu środków finansowych oznacza, że jednostki finansów publicznych oraz inne podmioty zaangażowane w jej realizację nie będą ponosiły dodatkowych skutków finansowych w związku z wdrażaniem Strategii. Wysiłek wszystkich podmiotów powinien być skierowany na identyfikowanie przedsięwzięć w ramach istniejących instrumentów i programów rozwoju i istniejących źródeł finansowania.

Zasada montażu środków finansowych dla realizacji SRPZ powinna być realizowana przez:

- zapewnienie alokacji z krajowych programów operacyjnych, uzgadnianych w trakcie negocjacji kontraktów terytorialnych, a także ze środków budżetu państwa,
- zapewnienie środków na realizację projektów komplementarnych, w ramach regionalnych programów operacyjnych, przyczyniających się do realizacji SRPZ,
- promowanie projektów komplementarnych realizowanych z partnerami zagranicznymi w ramach europejskiej współpracy terytorialnej oraz pozyskiwanie środków na realizację tych projektów,
- promowanie zintegrowanych projektów współpracy makroregionu – projektów ponadregionalnych na szczeblu centralnym oraz ubieganie się o środki na realizację takich projektów,
- mobilizowanie i włączanie środków prywatnych w finansowanie działań przewidzianych w SRPZ, przede wszystkim w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

W perspektywie finansowej na lata 2014–2020 zasadniczym źródłem finansowania dla działań realizujących SRPZ będą środki unijne zaprogramowane przede wszystkim w krajowych programach operacyjnych, jak i w regionalnych programach operacyjnych.

W krajowych programach operacyjnych przewidziane zostaną preferencje (np. specjalne priorytety, działania, kryteria) dla wyboru projektów o charakterze ponadregionalnym. Realizacja projektów ponadregionalnych w ramach krajowych programów operacyjnych wymaga uwzględnienia ich w kontraktach terytorialnych dla województw Polski Zachodniej.

W ramach regionalnych programów operacyjnych finansowane powinny być projekty o charakterze komplementarnym do projektów przygotowywanych przez inne województwa Polski Zachodniej. Stąd wybór projektów do finansowania z RPO powinien premiować przedsięwzięcia wykorzystujące wspólny potencjał i oddziałujące pozytywnie na pozycję rozwojową makroregionu. Finansowanie projektów z regionalnych programów operacyjnych wymagać będzie odpowiedniej koordynacji ich przygotowania i wdrażania między województwami Polski Zachodniej, czemu służyć może m.in. procedura przygotowania i negocjacji kontraktu terytorialnego.

Istotnym uzupełnieniem tych źródeł powinny być środki przeznaczone na europejską współpracę terytorialną dedykowane realizacji wspólnych działań z partnerami z zagranicy. Ponadto samorządy Polski Zachodniej powinny podjąć również działania na rzecz mobilizacji prywatnych źródeł finansowania, w szczególności w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

Stąd **głównymi instrumentami realizacyjnymi celów SRPZ** zapewniającymi finansowanie przewidzianych w niej działań mogą być:

- krajowe programy operacyjne (przewidziane przede wszystkim na okres programowania 2014–2020, tj. PO Inteligentny Rozwój; PO Infrastruktura i Środowisko; PO Wiedza, Edukacja, Rozwój; PO Polska Cyfrowa; PO Pomoc Techniczna; Program Rozwoju Obszarów Wiejskich; PO Rybactwo i Morze),

- regionalne programy operacyjne województw Polski Zachodniej,
- programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- inne programy rozwoju.

W konsekwencji **potencjalne źródła finansowania SRPZ** obejmują:

- środki Unii Europejskiej – europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Morski i Rybacki,
- środki budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie projektów,
- środki budżetów samorządów wojewódzkich, powiatowych i gminnych przeznaczone na współfinansowanie projektów,
- środki publiczne (pochodzące z budżetu państwa, państwowych funduszy celowych, budżetów samorządów wojewódzkich, powiatowych i gminnych oraz innych źródeł) przeznaczone na cele strukturalne niestanowiące wkładu do współfinansowania projektów z funduszy strukturalnych i inwestycyjnych,
- środki prywatne – np. środki w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Ponadto, w ramach perspektywy finansowej na lata 2014–2020, przewidziana jest realizacja nowych inicjatyw lub kontynuacja dotychczas wdrażanych programów służących osiągnięciu celów polityki unijnych. Inicjatywy te stanowić mogą potencjalne dodatkowe źródło finansowania dla projektów służących osiągnięciu celów SRPZ, a należą do nich między innymi:

- instrument „Łącząc Europę” – mający na celu wsparcie projektów infrastrukturalnych w obszarze transportu, energetyki i technologii informacyjnych, z którego będzie finansowana rozbudowa infrastruktury służącej wzmocnieniu Wspólnego Rynku Europejskiego,
- program „Horyzont 2020” – program ramowy na rzecz badań naukowych i innowacji,
- COSME – program wspierający konkurencyjność przedsiębiorstw, w tym MŚP,
- NER 300 – program służący finansowaniu projektów innowacyjnych technologii niskowęglowych, wykorzystywany jako główny element strategii Unii Europejskiej w walce ze zmianami klimatu,
- LIFE – instrument służący współfinansowaniu projektów w dziedzinie ochrony środowiska, nakierowany na wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska, realizacji polityki ochrony środowiska oraz identyfikacji i promocji nowych rozwiązań dla problemów dotyczących ochrony środowiska,
- Erasmus+ – program w dziedzinie edukacji i doskonalenia zawodowego mający na celu rozwój różnych form uczenia się przez całe życie oraz podnoszenie jakości i zwiększanie atrakcyjności szkolnictwa i kształcenia zawodowego w Europie,
- EaSI – program na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych, którego cele obejmują m.in. promowanie mobilności pracowników,
- Kreatywna Europa – program Komisji Europejskiej wspierający sektory kultury i kreatywne, koncentrował się będzie na wsparciu dla europejskiej kultury, kina, telewizji, muzyki, literatury, sztuk widowiskowych, dziedzictwa kultury oraz dziedzin pokrewnych,
- instrumenty Europejskiego Banku Inwestycyjnego – finansujące projekty inwestycyjne na rzecz integracji, zrównoważonego rozwoju i spójności gospodarczo-społecznej w państwach członkowskich UE, a także poza UE.